

Св. Теофан Затворник

ПИСМА
ВЕЧНОГ СПАСЕЊА

КИВОТ СА МОШТИМА
СВ. ТЕОФАНА ЗАТВОРНИКА

Са благословом Његовог Преосвештенства
Епископа средњеевропског
Господина Константина

Издавач:

Српска православна црквена општина
Линц - Аустрија

Главни и одговорни уредник:
протојереј Драган Мићић

Технички уредник:
протојереј Милан Пантелић

Рецензент:
Гроздана Мићић
Весна Пантелић

Са руској прево:
Небојша Ћосовић

Компјутерски слој:
Слободан Благојевић

www.srpska-crkva-linz.org
spc-linz@serbische-diozese.org

**ПИСМА
ВЕЧНОГ
СПАСЕЊА**

Писмо 1.

Ви сте заокупљени питањем о вечности мучења. Добро дело! Но, када сте почели да размишљате о овоме, у вама су се накупиле недоумице, које не умете да решите, па сте се почели колебати и у самој вери у овај догмат. Вама се чини да ако већ постоје недоумице у односу на неки догмат, то се у њега не може ни веровати, јер у противном случају, вера не би била тобоже разумна, већ слепа – то јест била би равна сујеверју. – Због овога се код вас у глави подигла велика галама и пошто не желите да се у било чему огрешите о веру, тражите уразумљења. – Ја сам спреман да испуним вашу жељу са задовољством, – и како је код вас сва збрка (пометња) произашла због тога што се бојите следе вере, па сте се подухватили умног расуђивања које вас је и завело у маглу, у којој се и сада налазите, то ћу вам за почетак нешто рећи о слепој и видовитој вери, и о томе у коме степену треба веровати своме уму у бављењу предметима вере.

Слепој вери је дакле супротна видовита вера. А шта је то видовита вера? – Вера видовита је она која јасно види оно у шта верује и зашто верује. Јасно виђење у шта се верује, обухвата читав садржај вере, – то да је Бог Један по суштини

и Тројичан у Лицима; да је Он читав свет створио Речју Својом и да о њему промишља, како у целини – тако и у деловима; да смо ми створени за бољи живот, али смо пали преко прародитеља и ево мучимо се у изгнанству; и да смо ми ову беду сами навели на себе, али нисмо имали могућности да се сами ослободимо од ње и зато се оваплотио Син Божији и ослободио нас од свега, – чему смо се ми подвргли после пада – Својим страдањима, смрћу, васкрсењем, вазнесењем на небеса и седањем с десне стране Бога и Оца – да би сваки од нас постао причасним (учесником) у добру спасења савршеног Господом, Дух Свети је сишао на Апостоле и преко њих је основао Цркву Своју на земљи, да би све верујуће преко Св. Тајни препорађала за нови живот и укрепљивала на свако добро, очишћујући их од свакога зла и освећујући их, припремајући их кроз све ово за живот вечни и чинећи их наследницима Царства Небеског, а да ће при томе сви верни синови и кћери Цркве Божије, који себе до краја сачувају оваквим, несумњиво наследити Царство Божије, док ће неверни њој у ад допасти – на вечна мучења. Све ово јасно види и одређено зна видовита вера.

Она јасно и одређено види и разлог, зашто тако верује. Дакле, разлога ових нема код ње много, већ је само један, – она верује тако, зато што је Сам Бог заповедио тако, а не друкчије да се верује, – и ово је најразумнији разлог, од кога нема ничег ни разумнијег ни чвршћег. Јер оно што је Бог казао, то је већ свакако насавршенија истина, против које су неумесни приговори. У пуном

смислу стварна вера и јесте она, када неко верује само зато што је Бог тако заповедио и када да би поверовао не тражи ништа више од онога што је Бог наложио да се верује и тиме се потпуно умирује, не допуштајући себи никаквих колебања.

Ово је детиња вера, безусловно верујућа Богу – Оцу Својем! – Овакву веру је управо и Господ захтевао, када је рекао: *Ако не будеште као деца, нећете ући у Царство Небеско* (Мт. 18,3). Из овога можете и сами несумњиво закључити, хоће ли неко ко друкчије верује ући у Царство Небеско.

Таква детиња вера није слепа, већ је видовита и види све чистим очима. Она се не упушта у умна истраживања и чим сазна да је Бог нешто рекао, одмах се умирује. Ово је у њој највернија, најчвршћа и најразумнија основа читавог њеног веровања. Слепа вера је она која не зна у шта треба да верује, а ако и зна, онда је то непотпуно; такође не зна ни зашто треба веровати и не брине се да сазна ни једно ни друго. Таква је већином вера нашег простог народа, али је она присутна и код образованог слоја, чак шта више међу њима је много таквих, ако не највећи део. У простом народу није реткост ни силна детиња – видовита вера, која је увек изнад учене вере.

Код нас је ушло у обичај да се слепој вери супротставља разумна, под којом се сматра вера учена, т.ј. она која се не задовољава само тим разлогом – да је Бог тако заповедио и зато верујем, – него овоме додаје и схватања својег ума, и када започне да говори о предметима вере, то говори о њима тако као да су они достигнућа његовог ума, сти-

дећи се чак и да помене да је тако Бог заповедио, јер у томе виде унижење својег ума. Код других ово долази до тога да они неће да верују ничему што не могу да подведу под начела својег разума, и усагласе са сумом појмова који су стекли и установљеним у глави погледима на постојеће. – При овоме они кажу:

Никаквог нема греха у томе да се пронађу (дознају) неки умни појмови ради појашњавања и потпунијег разумевања предмета вере. Ово су неретко чинили и свети оци. Но, треба приметити да ово ништа не додаје суштини вере и да је то сасвим споредно и додатно дело. Било тога или не, вера у Бога, ништа од тога не губи. Ко се снабдео таквим појмовима, нема код Бога никаквог преимућства у односу на оне који их немају, а искрено и јасно верују једино зато што је Бог тако заповедио. Ову напомену треба чврсто држати у уму, да се не би породило у срцу, лукаво претпостављање својих схватања ономе једино чврстом разлогу: Бог је тако заповедио и зато верујем. У таквом случају човек излази из детиње вере и сам себе излаже опасностима у којој се налазе они који овакве вере немају:

Ако не будеш као деца, нећеш ући у Царство Небеско. Ма колико био мудар ум, он коначно треба да стоји на ономе да је – Бог тако заповедио и верујем. – Но, само по себи се разуме да по мери тога како се даје првенство својим схватањима, вера слаби и губи своје значење; а где се само својим схватањима верује, тамо и у потпуности одсуствује вера, а по среди су умовања о предметима вере.

Када се у уму граде појмови о предметима вере, тада и највише долазе недоумице које колебају веру. Истина, оне се прокрадају и у душу детиње вере, но ту немају обично удела, јер се одмах прогоне као некаква крива тумачења. Но, тако треба да поступи и они који се не задовољавају и не умеју се задовољити простом вером. Недоумице против вере су у области вере, исто што и рђаве помисли и позиви, противни доброј нарави и заповестима у сфери живота. А како ове последње сусрећемо? – Одбијамо их и ту је њихов крај. То исто треба чинити и са првим. Дошле су недоумице, одгони их мачем вере и крај. Ово ће бити најразумније деловање. Када се јасно зна, како је Бог заповедио да се верује, је ли разумно против тога допуштати приговоре? Када Бог говори, твар је дужна да слуша и послуша.

Ово је први акт – одбити недоумицу и остати на страни вере без колебања. Када је ово учињено и мир вере се вратио у срце, тада онај који хоће може тражити разјашњења против недоумица. А ово није тешко. Њих је увек могуће наћи у обнављању тачног учења о предмету вере, који је подвргнут нападу недоумица. Све недоумице потичу од тога, што се неки предмет вере затамњује и јасан појам о њему се не созерцује. Чим овај недостатак буде надокнађен, одмах се и недоумица расејава сама по себи.

Против овога много греше они, који, чим се јави нека недоумица, одмах прелазе на њену страну и спремни су да непријатељски иступају против вере, маштајући при томе да они започињу да

делују некаквим узвишеним начином, – а не као други слепци. – Чини ли добро онај који само што се појави рђава жеља, прелази на њену страну и испуњава је? – Свакако ово је рђаво. Зло чини и онај, који чим се роди нека недоумица, одмах се заједно са њом наоружава против вере. Када се недоумица дотиче предмета о коме је познато Божије назначење, онда је овакво деловање богоборство. Законски начин деловања треба да буде следећи: када се појаве недоумице, не пуштај их до срца и не помућуј њима мир вере; одгурни их, стојећи срцем на страни вере, а потом тражи разјашњења. – Дође ли разјашњење – добро је; не дође ли – није велика несрећа. Мир вере је сачуван, – и то не следе, већ оне која види и зна, како је заповедио Господ. Заповеда нелажни Бог, а недоумице нам ствара умић – пркосни и слепи.

Овим појашњавањима ограничићу се за сада, а разјашњавање ваших недоумица остављам за следећи пут.

Писмо 2.

Са помоћу Божијом започињем да обнављам поколебану веру вашу у вечност мучења и уједно умиром душу вашу.

Недоумица ваша је следећа: „Како је могуће да ће будућа мучења бити вечна?! То је немогуће, јер се противи благодати Божијој“. – Пре свега запитајте своју детињу веру, – зна ли она да је Бог управо тако одредио? – И ако не зна, просветите

је, указавши јој отворено Божанска опредељења о овоме. Господ јасним речима, не допуштајући никаквих изокретања, говори: *И ови ће ојтићи у вјечну муку* (Мт. 25,46). – Ово говори Господ, нас ради људи оваплотививши се, пострадавши, умрли, васкрсли, вазневши се на небеса и севши с десне стране Оца, да би и тамо непрестано ходатајствовао за спасење свих и сваког. Ако говори тако Онај, Кога је толико стајало спасење наше и Који ничег тако не жели, до тога да би се сви спасили; ово је немогуће да буде друкчије. Чини се да је овакав закључак толико тачан и непроменљив, да никаквих колебања не може допустити. И ми шта смо учинили? – Тако смо се повели за недоумицама, да смо посумњали и у истинитост Св. Писма и тачност тумачења, говорећи: или није тако написано у оригиналу, или се не тумачи тако. Тако нам се допала наша недоумица, да смо спремни да ње ради све преврнемо са врха на дно. Но, ми већ имамо истину новозаветног Писма. Тамо стоји: *И ови ће ојтићи у муку вјечну*. Затим, ма колико има превода Новог Завета, – у свима стоји: *И ови ће ојтићи у муку вјечну*. И ниједном преводиоцу ништа није дало повода, нити му је на памет дошло да икако друкчије преведе ове страшне речи: *у муку вјечну*. Зато се не може доводити у сумњу, да је Господ управо тако рекао. И ту нема шта да се тумачи, јер су ове речи јасне и без тумачења. – Речи *вечни* покушавали су да придају криво тумачење – и то не верујући, већ неверујући, – као да *вечни* означава овде тобоже релативну вечност: т.ј. дуго, дуго, али не без краја, – тако дуго, да ће

се чинити вечношћу, али ће ипак имати крај. Да је такво тумачење криво, разоткрива друга реч која стоји овде: *у живој вјечни*. И *живој вјечни* се погрешно тумачи као нешто бескрајно. Тако треба разумети и муку вечну. Обе изреке стоје у једнаким условима. Како се схвати једно, немогуће је то одрицати код другог. Ако је живот без краја, то су и муке без краја.

Изволите сада запитајте своју детињу веру, види ли и она, оно што је Сам Бог рекао да су муке вечне? Па, како да не види?! А ако види, нека тако верује од све душе и сваку противну томе недоумицу одгони што даље, не подавајући јој се без размишљања.

Но, позабавимо се мало вашом недоумицом и запитајмо је: каква ти права можеш имати на постојање? – „Двоумим се – каже – како се може усагласити вечно мучење са благошћу Божијом, са бескрајним Божијим милосрђем. Па, какве се муке указују страстима! Огањ неугасиви, црв неусипајушчи, најкрајња тама, шкргут зуба! Господе, баћушка мој! – Како ће састрадални Бог моћи да посматра таква истјазјавања (мучења)?! Господ нам је заповедио да праштамо, па зар и Сам неће опростити? Он се молио на крсту за сагрешивше против Њега најстрашнијим сагрешењем, – таквим од кога нема и не може бити већег. Зар је Њему немогуће да опрости у будућем животу?“

Шта ћемо ми рећи таквој недоумици?! – Ти си за благод и милосрђе Божије. Но, твоја реч би имала смисла, када би вечност мука одређивали људи – немилосрдни и неумољиви ригористи. Та-

да би било оправдано приговорити им: Ваш став је неприхватљив, јер је противан благодсти Божијој. Но, када је такву одлуку донео Сам Господ, свеблаги и свемилостиви, је ли уместно отворено Му у лице говорити: то не може бити тако, јер се противи твојој благодсти? – као да Он тобоже не зна шта је рекао. Зар је Он престао бити благим, када је изрекао ово? – Свакако да није. А ако није престао да буде благим, то је несумњиво такво одређење потпуно сагласно са Његовом благошћу. Јер Бог никада ништа не говори што би било противно Његовим својствима. За детињу веру је ово објашњење сасвим довољно и ја се на њему умирујем више, него на било којем другом разјашњењу, – а то и вама саветујем.

Кажете: „*Господ се на крсту молио за Своје распинајтеље, – је ли онда моћуће да би Он казнио некој од прешника на вечне муке?*“

Господ се молио и Његова молитва је одмах принела плод. Разбојник се покајао и поверовавши у Господа, отворио себи улаз у рај. Лонгин Сотник је исповедио Господа Сином Божијим и освештавши се вером, причислен је светима. Исто тако и они који су пошли ка Голготи, бијући себе у прса, нису се лишили доброг удела. – Тако и сви који прегреше пред Богом, обративши Му се са сузама покајања, свагда добијају опроштај и пред њима двери раја нису затворене. Када би сви људи, гресима обременени, тако поступали, сви би ушли у рај – и ад би остао само заузет духовима злобе – огорченим и нерсакајаним. Ви се ослањате на милосрдно праштање. Но, праштање

није безусловно: покај се и добићеш опроштај. А нераскајаном како опростити?

Милосрдни Господ је свима спреман да опрости – само се покај и прибегни Његовом милосрђу. Када би се и демони покајали и они би били помиловани. Но, како су они окорели у упорном противљењу Богу, то им и нема помиловања. Ово се односи и на људе. То што многи од таквих одлазе и на онај свет као богоборци и богомрски – претпостављам да нећете порицати. Шта њих тамо очекује? Већ се и види – шта! Као што они нису хтели да знају за Бога, то ће им и Бог рећи: не познајем вас – идите. – А када таква одлука дође од Бога, ко ће је укинути? – Ово вечно одбацивање је печат ада!

Остаје да се гради нада, има ли покајања иза гроба? – О, када би то било могуће?! Какво би било олакшање нама грешним! Господ је толико милостив, да само што се покајемо, макар то било и после смрти, Он неизоставно прашта. – Но, наша жалост је у томе што се таква нада не може ни на чему засновати. – Закон живота је такав, да чим неко овде положи семе покајања, макар то било и при последњем издисају, то онда неће пропасти. Ово семе ће узрости и принети плод – спасење вечно. А ако неко не положи семе покајања и пређе тамо са духом нераскајаног упорства у гресима, то ће и за навек остати тамо са тим духом и од њега ће вавек добијати по роду његовом – вечно Божије одбацивање.

У причи о богатом и Лазару, Аврам одговара богаташу: *међу нама и вама је њеровалија велика,*

да они који би хтели одовуд к вама њеријећи, не могу; нити они ошуда к нама њрелазе (Лк. 16, 26). Какво одлучно раздјељивање једних од других! Ја узимам овде из приче само једну црту, да ако неко прешавши у други живот, допадне на леву страну, то њему нема више прелаза на десну. Но у овој причи пројављује се и та мисао да ако би било могуће на оном свету одбацити своје грешно упорство, то нам оно не би донело користи. То је закон правде: примио си блага у своме животу, а тамо се мучи (Лк. 16, 25). Јао нама грешнима! Пожуримо да се што пре покајемо овде и добијемо разрешење, не само за земљу, него и за небо.

Тако видите у чему је дело! – Зато, или нека ваша болећивост (сажалљивост) учини све грешнике покајаним, или нека се сагаласи да је могућ део људи, који неће добити опроштај и бити осуђен због нераскајаног упорства.

Па, не потхрањујте такво очекивање да ће Бог Својом моћном влашћу опростити грешницима и увести их у рај. Молим вас да расудите је су ли таква лица прикладна за рај или нису? – Грех није нешто спољашње, већ унутарње. Када неко греши, то се читава његова унутрашњост испачује, оскверњује и помрачује. Ако се грешнику опрости спољашњом пресудом, а унутар њега све остане као што је било неочишћено, то ће он и после таквог опроштаја остати сав скверан (прљав) и мрачан. Такав ће бити и онај коме би Бог опростио моћном Својом влашћу без његовог унутарњег очишћења. Замислите да уђе такав – нечист и мрачан – у рај. На шта би то личило? Цр-

нац међу убељеним. Да ли би то пристајало? – И код нас када се оснивају нека друштва, то у њихов састав улазе обично лица једне врсте, – док они који су друкчији у неком погледу и сами неће да ступе у њега и ако би хтели не би били примљени. Тако и рај прима у себе само истородне – чисте и пречисте, а сви који не одговарају овој норми не могу ући тамо.

Чак иако претпоставимо да неком судбом грешник допадне до раја, шта би он тамо чинио?! – За њега се и рај у ад претвара. Он нема органа којим би окусио рајске сладости, а самим тим што је тамо све супротно његовом настројењу, он ће бити притешњен и у муци, тако да ни места неће тамо.

Рећи ћете: „Па, – тако ће се он очистити“ – Па, то је опет у свесилној власти милосрдног Бога! – Када би тако шта било могуће, то и овде на земљи одавно не би било ниједног грешника. Бог би рекао: нека буду сви свети и сви би постали свети. Но, дело је управо у томе што се очишћење не може савршити без учешћа воље, које ако је на земљи недостајало, то ће тим више недостајати на ономе свету. Да, када би се она и појавила, не би имала чега да се дохвати. Почетак очишћења је покајање, а на оном свету њему нема места, а када би га и било, не би било могућности да се оно доврши и запечати тајанственим разрешењем: јер је то могуће само овде. После покајања очишћење се продужава и доводи до краја подвизима самоумртвљавања и добротинастава, постовима, милостињама, молитвама. Ово све је на оном свету неоствариво. Не може се тамо очекивати ни очишћење.

Дакле, хтели не хтели, морате се сложити да је неизбежно да један део људи остане ван двери раја.

Претпостављам да ће се чувши ово: ван двери раја, – ваша сажаљивост унеколико умирити: нака их и ван двери раја, али та мучења – огањ неугасиви, црв неусипајушчи, шкргут зуба, тама најкрајња – какав то ужас изазива. – За дверима раја је ад. А ад, ма колико умекшали ову реч – је место мучења. Јуродиве дјеве су остале управо ван двери жениковог дворца и као да се никаквим мукама нису подвргле. Но, не треба судити по овом спољашњем, већ по томе шта је код њих на души, то јест како су се осећале када су када су зачуле жеников глас који их занавек одбацује. Свакако биће степена – као у рају блаженстава, тако и у аду мучења; но, на сваком степену у рају ће свети пити блаженство пуним устима, док ће у аду – грешници муке трпети до последње мере трпљења.

Изрази – црв неусипајушчи, огањ неугасиви и други – и означавају само ту крајњу меру мучења за свакога, а неће се можда састојати у томе. Као што је о блаженству праведних Апостол рекао да шта је уготовљено за њих, то очи не видеше, уши не слушахаше и у срце човеку није долазило (1 Кор. 2, 9); тако о мукама грешника треба рећи да иако је несумњиво да ће оне бити у крајњој мери за свакога и биће како душевне тако и телесне; но у чему ће се оне управо састојати, немогуће је рећи одређено. У речи Божијој се за означавање овога узима оно што је најмучније на земљи, исто као

што се за означавање блаженства узима оно што се сматра највећим и најрадоснијим на земљи, али шта ће то управо бити, немогуће је казати. Тамо ће бити све ново – ново небо и нова земља, – нове и радости и муке.

Свакако, све ово изазива страх. Но, зато је ово и откривено да би поражавало страхом и тако уразумљавало грешнике. Када би се Бог радовао мукама грешника, Он и не би ништа откривао о аду; но како Он неће вечне смрти грешника, то је и открио шта очекује грешника, да би грешник знајући за то, не би давао себи на вољу, а ако се деси да прегреши – што пре се поново обрати Господу и покаје. Знао сам једног човека који је имао обичај да говори: „Какву је премудру ствар смислио Господ – смрт и ад! Када не би било њих, упустио бих се у све најтеже“. Говоре њему: „али ти затвори очи и не гледај на те страсти или изгони из срца такву веру“. Он одговара: „Ја сам рад да затворим очи, али и да их не затворим: све им се причињава смрт и ад. А што се тиче прогнања вере, ја сам све испробао да бих је прогнао и поткопао; али не – све је млитаво и труло, ма шта да смислиш. Као што је истина смрти непобедива, тако је и истина вечног ада необорива. Онда је боље себи крилица подвезати и себе утишати“.

Ви сажалевате. А зар Господ не сажалева?! Коначно Своје одбацивање: *Ойићиише*, – мислите да Он произноси ни због овог ни због оног?! Не, ово Он каже после испитивања свемогућих средстава за побеђивање упоства нераскајаних грешника. Коликим бригаама Он окружује сваког греш-

ника, да би га уразумио! – И тек када све испроба и ничим га не победи, каже: па – остани таквим какав јеси! – То овде, а на суду ће му рећи заједно са другим подобним њему: отиђи! Видимо на примеру Израиља. Борио се, борио се са њим Бог и на крају решио: Ево оставиће вам се кућа ваша пуста (Мт. 23, 38). Тако бива и са сваким одбаченим грешником. Његово одбацивање коначно се решава после тога, како с њим не може више ништа да се учини, јер је његова душа окорела у својеволјности. Ви само једно размотрите: је ли могуће да се човек осатани? – Свакако да је могуће. А ако је могуће, где се он може сместити, ако не са демонима којима се уподобио? Ви се једнако ослањате на благост Божију, а заборављате о правди Божијој, – јер је Господ *блаи и љраведан* (Лк. 24, 8). **Правда Божија ступа на снагу, када благост већ истроши сва средства.**

Спиритисти су смислили да замене ад мноштвом рађања сагрешујућег. Врло неуспешно. Зато што онај ко остане неисправним у једном рођењу, тај може тако продужити и у другом, и не само продужити, него и продубити. А оно што је било у другом, може бити и у трећем рођењу итд. – до осатањења. – А за такве је свакако неизбежан ад.

Другима се чини да је грешнике немогуће оставити без казне, али те муке неће бити вечне – него ће се помучити, помучити одбаченици, па ће потом и они у рај. – Ово је жеља да милосрђе Самог Господа изгледа како се нама прохте! – Но и ова измишљотина је неодржива: јер ад није мес-

то очишћења, већ место казне које мучи, а не очишћује. Ма колико некога буде жегао ад, такав ће и даље бити нечист, достојан таквог горења, а не раја. Зато горењу (печењу) и неће бити краја.

Допустимо да и ово буде тачно, иако је ружно. Нама који о овоме расуђујемо, а и сами смо грешни, каква је од тога корист? – Никаква! Муке нас и даље чекају, а ко зна какве ће оне бити? – Можда ће бити тако болне да ће једна минута изгледати као сто година. Присећам се при овоме једне приче. – Неки побожни мирјанин чинио је многа добра дела, али су се прокрадале и грешке. Ради очишћења од тих грехова, Господ му је послао болест, која је била изнад лекарских знања. Трпео је он и трпео, па се обесхрабрио и почео плакати пред Господом. Господ му је послао Анђела, који јављајући му се рече: зашто се жалиш? – Ради твојег добра Господ ти је послао ову болест да би те очистио од грехова твојих. Када се очистиш, болести ће бити крај и ако се овде не очистиш, онда ћеш горети на ономе свету. Овај у крајњем очају рече: па, боље је и да на оном свету престану мучења! (Ово је управо на руку онима, који мисле да су мучења привремена, али циљ приче није у томе) Добро, рекао је Анђео. Хоћеш тако? Теби је следовало да болујеш још три недеље или три месеца, а тамо за то следује да се промучиш три секунде. – Три секунде, па шта је то – помисли болесник? И сагласио се. Како је пристао, тако је обамро и узео Анђео његову душу те је однесе на место мучења. – Три секунде, рекао је он болноме, – трпи, а ја ћу одмах доћи када оне прођу. Ка-

ко је почело ужасно да пече овога несрећника, он је ипак трпео, мислећи: три секунде... то ће се за тренутак окончати. Али болело је све више и више, и чинило се да је већ време да Анђео дође, али њега никако није било. Већ се несрећнику чинило да је и недеља прошла, година и десет година прошло, а Анђела нигде. – На крају га је снага напустила и он је завикао! – Анђео се одмах јавио и запитао га: шта је с тобом? – Па, ти си рекао да ће ово три секунде потрајати, а ево већ је десет година прошло. – Ма каквих десет година? Свега је десет терци прошло. – Ах, ах, ах! Баћушка мој! Ако је тако, узми ме што пре назад одавде. Спреман сам и тридесет година да лежим у овој болести, само ме узимај одавде. – Добро, рекао је Анђео и унео га опет у тело и овај је оживео. – И више се није вајкао због тежине своје болести. – Ова прича је сачувана ради поуке нама грешним да благодушно трпимо невоље које су нам послате ради нашег очишћења од грехова. А ја узимам из ње само меру дужине адских мучења, подстакнут вашим речима. Видите ли колика је мука? – Једна терца се као година показала. А чиме ће се година показати? А чиме деценија и стотина година? То је ужас!! – Не! Боље одбацимо сваки грех и верујмо Господу у свакој Његовој речи без мудровања; покајмо се и започнимо да живимо свето, колико за то снаге имамо, – не обмањујући себе тако празном надом, да ћемо се тобоже само мало помучити!

Наше мудровање ничег доброг не даје, већ само умножава високоумље и ослабљује руке и ноге за делање добра и избегавање зла. Одбаци-

мо га! Са њим се не стиче никакво добро. Нашем мудровању све се чини тако глатко и широко. Живи како хоћеш: тако нам је природом дато! – А када умреш, – Бог ће бити милостив! Ако и допадне мало, – то ништа, проћи ће. А тамо кад умреш, хватају те и бацају на топло место и затварају, па викао не викао – нико до нас неће бити приступа. Тако ћеш тамо и остати на век векова. Ето и краја нашег мудровања. Зато прогонимо то мудровање и сведушно се покоримо простој вери. Када не би било откровења, то би се и могло мудровати. А пред откровењем како бити умним? Па, зар ћемо смислити нешто боље од онога што је Господом одређено. Мудрујемо узалуд и не само узалуд, него и без разлога: јер знамо да не само треба измудровати, него и то привести у дело, а очигледно је да за то немамо ни власти ни снаге.

Ово све ђаво надувава у наше уши таква умовања и нарочито их сада умножава. Ништа није тако силно да уразуми као страх од адских мучења. И колико се њих избавило од греха или одвело ка покајању – сећањем на њих?! Зато и ђаво на све начине покушава да одстрани ову претњу. А како је он у овоме препреден! За Бога се залаже и благост Божију брани, а ипак против Бога наоружава и богоборцима чини. Ти код мене, каже, живи како хоћеш. А што је тамо ад и муке – то није ништа. Попови и монаси су то измислили, криво тумачећи реч Божију. – И тако наши лаковерци крећу странпутицом. А ђаво стоји, цери се и тапше их по рамену. Колико је само плена он нахватао у ад свој на овај начин?!

У вашем писму још пише: „Како се праведни могу мирно наслађивати срећом при сазнању да негде има живих бића која пате и која ће непрестано страдати? Ако они буду срећни, то ће престати да буду праведни и таква равнодушност према ближњима на небу, вргну ће их у исту гену од које су се избавили, практикујући састрадавање и љубав на земљи“. – Ово је чисто адвокатски метод – софизмима бацати прашину у очи. Ако праведнике за несастрадавање према одбаченим осуђеницама – треба посадити у ад, где онда треба Бога – судију?! – Ви једнако заборављате да ад није од људи измишљен, већ је Богом установљен и по Божијим пресудама бива попуњаван. Тако нам је открио Он у речи Својој. Ако такво дејствовање није противно Богу и не нарушава унутрашњу хармонију Божанских својстава, већ напротив захтева се њоме. Ако је код Бога тако, то како ово може поништавати блажено настројење праведних, када су они једног духа са Господом? Шта Господ сматра правилним и потребним, то сматрају и они. Сматра ли Он потребним да пошаље у ад нераскајане, тако ће и они мислити. И састрадавању ту места нема, јер одбачени Богом, биће и њима одбачени; осећање сродности са њима се прекида. И на земљи духовно сродство бива сасвим друкчије од природног и што се више ово последње разликује од првог, то се оно хлади и сасвим ишчезава: то јест крвни сродници постају туђи једни другима. Ово је напоменуо Господ када је рекао: Ко је мати моја и ко су браћа моја? – и одговорио: ко изврши вољу Оца Мојег (Мт. 12, 50).

Ако је на земљи тако, то ће се ово открити на небу са крајњом снагом – и особено после последњег суда. Одбачени ће бити упоредо са онима којима је припремљен огањ вечни.

Ви настављате: „Зар ћу ја пропасти због тога што сам се замислила над овом дилемом и кажем себи: овде нешто није у реду, или није тако преведено, или нису тако протумачене речи Спаситеља?“ Да ли ћете ви пропасти због ове недоумице, није моје да решавам, већ Онога који испитује срца и који види све, види: како се и зашто рађају мисли и окривљава или милује у складу са тим. – Но, дужан сам да вам кажем да није безопасно противити се откривеном опредељењу Божијем на угађање својим мудровањима, чији је софистички крој очигледан. **Није увек грех када нам долазе недоумице, но када при њиховој појави стајемо на њихову страну, јер ту је лукавство слабоверног и небогољубивог срца.** Ја сам већ у почетку напомињао да недоумице не треба пуштати до срца, него их чим се појаве треба одбијати – а затим не узнемиравајући мир вере срца, спокојно тражити разјашњење и не узнемиравати се сувише ако се оно одмах не нађе: јер вера наша стоји на тврдом камену и тако је Бог заповедио да се верује.

Но о овоме сам вам већ писао; ја сам навео и вашу следећу фразу: „или није тако преведено, или није тако протумачено“. – Ово значи да ви претпостављате могућим да мислите као да код нас нема оригиналне речи Божије и нема њеног правилног тумачења. – Где сте се ви снабдели таквом пре-

мудром мишљу?! Ево грчког оригинала Новог Завета; ево нашег словенског превода, потпуно са њим сагласним, исто као и руски. Читајте тамо, читајте овде, свуда ћете читати истинску реч Господа Спаситеља нашег. – А да се ова реч истински разумева и правилно тумачи, томе је гарант Света Црква, коју је Сам Господ поставио да буде стуб и утврђење истине. Ето наше одбране! – и избави нас Господе од тога да допустимо противне мисли овоме! – И ако допустимо такве мисли (то јест или да оригинала нема или да тумачење није исправно), на шта ћемо се онда ослонити и на чему ћемо засновати своје мисли? Или ћемо савим оставити реч Божију са подозрењем у њену неоригиналност или ћемо држећи га у рукама, изналазити претпоставке шта се може сматрати оригиналним; а то је исто што и самим собом сачињавати реч Божију. Ово је пут Штраусов и Ренанов! – Оба ова метода стоје један поред другог, јер је покретач и тамо и овде – један исти разум. А погледајте по историји колико је збрке изазвао тај разум?! – И онда почиње лутање. Боже избави! Ето код наших суседа (на Западу) ум вршља по вери. И шта све тамо нису набрбљали?! Избави нас Господе од такве несреће! Отискујемо се од обале и започињу да нас бацакају тамо – овамо таласи мудровања разума. – И пропадамо.

Ви закључујете: „Ако одговорите да није моје дело расуђивање, већ треба веровати слепо, то се просто мора заћутати, остајући ипак на несрећу при својој недоумици“. – Не, ја не кажем да не треба нико да расуђује о делима вере. Куда бисмо

онда дели разум свој? Но рећи ћу да има разних расуђивања, а нека треба и одбацити. Расуђујте, али покорност вери не ослабљујте и не ремети-те, зато што је то покорност Богу, против Кога је немогуће спорити се. По вашем произилази: ако не расуђујеш – вера је слепа. А у ствари, као што сам већ писао, вера није слепа и да видовита вера није она која расуђује о предметима вере, већ непоколебљиво и искрено верује заснивајући се на том убеђењу, јер је тако заповедио Бог да се верује, као што дете верује речи оца и мајке без расуђивања. Расуђивање прилази вери и нека расуђује сагласно са вером, не присвајајући међутим већи значај себи самом. Ми обично када расуђујемо о нечему, претпостављамо да смо неко велико дело учинили, услугу вери указали, поткрепили је и подржали. А у суштини ствари, расуђивање ништа не додаје снази и значењу вере. Напротив, ко у делу вере започне давати више значаја својим схватањима и расуђивањима, тај ће самим тим умањити значење своје вере пред Богом, као што се вино губи снагу када се разводњује. Код кога је тежиште на свом разуму, тај своје разуму верује, а не Богу. И управо ту већ нема вере. – Тако је то: расуђивати зашто не расуђивати, само у области вере увек треба расуђивати по начелима вере и са покорношћу вери – свагда претежнијој, него што је пажња према своје расуђивању.

Чини се да сам сада већ све рекао што сам сматрао потребним по вашем писму. И завршававам. – Нека вас Господ благослови!

Писмо 3.

Обрадовао сам се што сте постили – а, нарочито томе што сте осетили добро деловање светог причешћа, па сте донели одлуку да више пута у години постите и причешћујете се Светим Тајнама. Нека вам помогне Господ да остварите ту добру намеру. Ако је Господ живот душе наше, а причасник бива једно са Њиме, тако што је Господ у њему и он у Господу, онда које добро може бити за нас више и благотворније од светог причешћа? – Ако ви узмогнете у току сваког поста да постите и да се причешћујете, а при већим постовима и по два пута, то ће бити врло добро дело.

Оно што сте даље казали није тачно. „Чини ми се да што више неко љуби Бога, то се мање боји казни за своје грехе, зато што је Бог праведан и снисходљив“. Ви, вероватно замишљате да Бог повлађује (попушта) као попустљиви родитељи вољеној деци. – Не, Божија љубав је строга и никаквих повластица не допушта. Ово знају они који љубе Бога и не само што знају, него и осећају својим љубећим срцем. Из овог разлога они се боје као смрти, Божијег гнева за грехе. За њих је боље умрети, неголи допустити било шта, што може разгневити Бога и подвргнути Његовој праведној осуди. Зар и међу нама не бива тако, да је чак строг и неодобравајући изглед нама вољеног лица, мучнији за нас од свих напада, претњи и непријатности неког ко нам није близак. Онда изволите поправити своју реченицу: они који воле Бога, више се боје казни за грехе, зато и беже од

греха као од ватре, а ако се деси да упадну у некакав грех – то сузама, раскајавању и молитвама краја нема, док се не добије уверење да је вољени Господ опростио учињени грех.

А оно што после тога пишете је још нетачније: „Зар ми и нисмо саздани тако да морамо грешити, али сви ти греси, уверена сам, праштају се када у души знаш да их чиниш из своје слабости, – и са свешћу да је то лоше, али не могу друкчије“. – Овде се ради о погрешном расуђивању. Ми нисмо тако саздани да морамо грешити. Бог је створио човека исправног, ради тога да би и он делао исправно. Но, догодио се пад и искварио нас, учинивши нас слабим према греху. Сада се ми већ не рађамо таквим, каквим би требало да будемо по стварању, него онаквим какви су постали наши прародитељи падом у грех. Но, и при свему томе не може се рећи да се ми рађамо таквим да морамо грешити. Ни на коме не лежи таква дужност. Ми смо немоћни и ослабљени, и грешимо из слабости према греху, или због лакомости на греховне сласти, но увек по слободној вољи, а не по некаквој неизбежној неопходности. Грех нико неће и у спокојном стању га не одобрава и спреман је да се наоружа против њега, но када се створи могућност за грех, мамац греха привлачи, ми пристајемо на грех и грешимо, не желећи да увек грешимо, него само овај пут. Тако увек сагрешењу претходи пристанак (сагласност) на грех, а он је дело слободне воље, а не неопходности. – Онда изволите поправити и ову грешку, – и не говорите више, нити мислите да – хтели не хтели – мора-

мо грешити. – Иначе, зашто би онда и кажњавали грешнике.

Кажете: „Чиниш рђаво и са свешћу да то није добро, али не могу друкчије“. – Уместо не могу, ставите: нећу друкчије, јер ако усхтеднете друкчије, друкчије ћете и поступити. Ово ви све о својој плаховитости говорите: „Сваки пут праскам и праскам“. Сваки пут, – тиме сте ви много рекли. Но, бива прилика понекад да све прође и без беса, иако су прилике једнаке. Произилази да ви можете и не гневити се. А ако би ви пазили на себе и унапред размотрили колико је зло гневљива плаховитост и колико она штете чини души и телу, а и односима са ближњим, то би се код вас образовала одбојност према плаховитости. Тако бисте и имали приручно средство за избављење од ње. Пажња према себи би приметила приближавање гнева, а ваша одбојност би га одагнала од срца. Пожурите да се за ово обратите и Господу за помоћ, а Он је близу и услишиће вас – тако да ће улегнути таласи гневљивости.

Ово сте ви такође казали? – „Греси се праштају, када у души знаш да их чиниш по својој слабости“. – Где сте ви открили такве нове законе?! Бог прашта све грехе онемо који се каје, када он оплакавши свој грех, исповеда га и моли опроштај са искреном свешћу о својој кривици, а не овако: сагрешио сам Господе, али шта с тим? Слабост! – Како, ако не покајано и скрушено?! – Ово, ви вероватно говорите за ваше свакодневне грехе: или се реч отела немирна, или је мисао натрчала на рђаво, или је неко дело у журби лоше урађено и сл. Све

су ово греси у којје, како се каже, праведник упада седам пута на дан, а ми с вама сваки час и више од седам пута. Но и за све њих се треба кајати, како следује, са свешћу о својој кривици и са скрушеношћу срца, а не тако као што ви говорите: са свешћу да их чиниш из слабости, то јест не са осуђивањем себе и мољењем опроштаја, већ са оправдавањем. Ови греси су тачно греси по немоћи, но када би ми пазили на себе, то их можда не би било или би их било мање. А о другим гресима који су већи од ових, сувишно је и рећи да је такво приступање Богу с њима, потпуно неумесно.

Пишете: „Често мислим о суду Божијем и понекад страшно бива, што ће се тамо све открити и јасно бити за све. Зашто ја немам те чистоте, да се не бих стидела да будем отворена пред Богом и људима?“ – То вам Анђео чувар доводи такве мисли у срце. И нека вам помогне Бог да их се увек држите са пажњом и подгревате њима одговарајућа осећања у себи. Нама грешним је најприличније да често стојимо мислено на суду и молимо Господа за помиловање. А то је најбољи начин да себе уздржимо од свега ружног. Ко осећа страх, да ће се све објавити (показати), осудити и подвргнути казни, тај никада неће сагрешити. – Не престајте да ту мисао враћате у свој ум.

Писмо 4.

Пишете, да је неки брбљивац, који је боравио код вас, много се распричавши, дохватио се

и Јеванђеља и почео тумачити дела Спаситеља, одушевљавајући се многим, али и корећи много. – Па, је ли тај сишао са ума?! – А како сте га ви могли слушати када је почео да укорава дела Христа Спаситеља?! Ви сте требали, чим је он започео своју сулуду реч, да му приговорите или да га ућуткате, или да се удаљите од њега. А ви сте наставили да ћаскате, и о свему овоме тако равнодушно причате. На шта то личи? Волите ли ви и поштујете ли макар колико Спаситеља својег? Ако волите и поштујете, како сте могли поднети такве рачи и не затворити уста томе шашавку?! Не, ви сте само на изглед држите Господа, а на делу и у срцу сте у завери против Њега, заједно са непријатељима Његовим, као неверујућа и равнодушна. Ако би неко почео у вашем присуству да лоше говори о онима које ви искрено волите; о вашем оцу, мајци, брату на пример, – да ли бисте издржали да не приговорите? Свакако да не бисте. Дакле, ако се ви тако спокојно односите према хулитељу Господа, онда се не хвалите и не лажите на истину: код вас нема ни за длаку љубави према Господу. – И зашто нисте записали те хулне речи? Ја бих вам на основу њих разјаснио сву лаж хулитеља и развејао богохулну праšину, која вам је засела у уму. – **А сада ће та хула тровати сваку молитву вашу и сваку помисао о Господу.** Ја вас уопште не препознајем у том вашем рђавом делу.

„Дошли сте, – кажете, – и до приче о неправедном управитељу, – и показало се да је нико од вас не разуме“. Од свих прича Спаситеља, та се чини најтежом. Међутим, наши свети тумачи

су умели да упросте ствар. Уопште у свим причама не треба тражити да се протумачи тајна сваке подробности, већ само обраћати пажњу на шта је усмерена (управљена) прича. Тим више се тога треба држати при тумачењу ове приче. Куда треба обратити сву пажњу, упућује Сам Спаситељ, рекавши: *И њохвали ѿсѿодар неѿраведноѿ уѿравниѿеља што вѿешѿо учини;* (Лк. 16, 8). Зашто је похваљен неправедни економ? Не због правичности, већ зато што се снашао да се избави из тешких околности у које је доспео. Ова довитљивост и јесте оно што је Спаситељ хтео да нагласи. Он као да каже: видите како је поступио овај управитељ? Није стао уздисати, жаукати и чекати да се беда свом тежином свали на његову главу, већ се одмах пошто је сазнао, да му прети несрећа, прихватио да је одврати. Тако се и ви довијајте да одвратите главну беду која вам прети. Коју беду? Ту, да сте грешни, и за грехе шта вас очекује? Осуда и такво стање, у коме ћете бити несрећнији од сваког несрећника. Ви се сада налазите у истом таквом положају као тај управитељ. Мало-мало и бићете остављени, то јест доћи ће смрт и поставити вас у тај горки положај. Зато се не препуштајте безбрижности, не трошите узалуд времена, него се побрините да одвратите несрећу и обезбедите своју будућност. – У чему се састојала мудрост управитеља? У томе што се он снашао да обезбеди своју будућност. Смислите и ви, како ћете исто да учините. Како? Кроз добра дела и милостињу олакшавајте судбину потребитих и то ће вас спасити. Управитељ

из приче је растеретио трговце-дужнике његовом господару, који чак нису били сиромашни, како се претпоставља. Но, снага примера је у томе да је он олакшао њихов положај, смањујући дугове који су им лежали на леђима и оптерећивали их. Управо ово и предлаже Спаситељ, као начин избављења од претеће свима смрти. **Помажи потребитима од свога имања или од свега што је у твојој власти и тиме ћеш припремити себи обитељи у које ћеш бити примљен после смрти.** – Многе збуњује, што се тобоже препоручује добротворство од неправедног имања. Али не, оно се не препоручује. Обратите пажњу на речи Господа: *јер су синови овога вијека вѿешѿици од синова свѿетлости у своме нарашѿају* (Лк. 16, 8). Управитељ је назван сином овог вијека, т. ј. оним који делује по духу века (времена). Насупрот њега су синови свјетлости – ученици Господњи. Господ као да каже: овај се снашао у своме роду, снажите се и ви у своме – т. ј. делујући по законима правде. Мудрост управитеља се препоручује, али се не препоручује његов начин. Тај начин је прикладан за синове века, а ви употребите онај начин, који приличи вашем роду.

Зато када Господ говори после овога: *А ја вам кажем: начиниѿе себи ѿријатиѿе боѿиѿством неѿраведним да би вас кад осиромашиѿе ѿримили у вечна обиијалишѿа* (Лк. 16, 9), – то не предлаже да се потребитима помаже од неправедно стеченог или неправедно присвојеног имања, већ да се ово чини без нарушавања правде, као што је то својствено синовима светлости. Неправед-

ним богатством (мамоном неправде – у рус. преводу) назива овде Господ, имање уопште – а ево зашто, – зато што је оно неверно, обмањиво; ми се ослањамо на њега као на нешто чврсто, а оно данас јесте, а сутра га већ може не бити. Дакле Господ препоручује: олакшајте судбину свакога потребитог и оптерећеног бедом, од имања својег – и тиме стичите себи пријатеље, који ће вас примити у вечна обиталишта, када осиромашите, – то јест када се истроши живот ваш и пређете у други живот, оставивши све што имате овде на земљи. На онај свет ћете ступити ни са чим, а сретће те само оно што сте успели да преко добротинстава пошаљете тамо, као свој вечни добитак. Што више будете тамо послали преко руку сиромашних, то ћете се више тамо наситити и задовољније живети.

А ко су ти пријатељи, који се помињу у јеванђељској причи, може се и не питати. Главно је у томе да ћете бити примљени у вечна обиталишта. Или ако већ хоћете да одредите, то ће бити Сам Господ, обједињујући у Себи све сиромашне којима сте добро учинили. *Јер је Он рекао: Заиста вам кажем: кад учинисте једноме од ове моје најмање браће, мени учинисте* (Мт. 25,40). За све пријатеље – Он је један, – и то је довољно. Он и прима у обитељи небеске, које је и отишао на небеса да припреми верним Својим.

Све остале подробности у овој причи остављам без сликовитог тумачења. Ово и не треба за ову прилику радити. Започнеш ли их тумачити само би заклонио главну мисао и циљ приче.

Завршавам искреном жељом, да када чујете празне речи да зачепите своје уши, како не би њима оскверњивали чистоту својих мисли.

Ако и чујете нешто против своје воље, не остављајте то неизгнаним из сећања. Оживљујте веру и молите се, док се душа не умири.

Писмо 5.

„Јуче су нам били јосићи, који су ивердили да васкрсења и другој доласка неће бићи. Ово нас збуњује – шим више шито су шито јоворили добри људи“.

Ако су они тако говорили, то само по себи следи, да они нису добри људи. Како је могуће називати добрим, онога ко би почео говорити против Цара и исконских отачких закона?! Тако и ови нису добри; зато што говоре противно ономе што је говорио Сам Господ. Није ли Он рекао: *Идем да вам припремим мјесто... и ојетћ ћу доћи* (Јн. 14,2–3)? И још: *долази час у који ће сви који су у јрбовима чући јлас Сина Божијеј, и изићи ће они који су чинили добро у васкрсење живошћа, а они који су чинили зло у васкрсење суда* (Јн. 5,28–29)? Господ не одређује време, када ће то бити, већ само уверава Својом Божанском речју, да ће то неизоставно бити и десиће се изненада. *Јер као шито муња излази од исшока и сине до зайада, шито ће бићи и долазак Сина Човечијеј... И шита ће се јоказати знак Сина Човечијеј на небу... и улегдаће Сина Човечијеја јгје долази на облацима небес-*

ким са силом и славом великом... Јер како је било у дане Ноја, *тако ће бити и долазак Сина Човечијеј*. Јер као *ишло у дане њред њошњој јеђаху и њијаху, жењаху се и удаваху до оној дана када Ноје уђе у ковчеј*. И не схваћише док не дође њошњој о огнесе све; *тако ће бити долазак и Сина Човечијеја* (Мт. 24,27–44). Тако одређено говори Господ о Својем доласку, – и да се неко не би колебао сумњама у ово, додао: *Небо и земља ће ѡроћи, али рјечи Моје неће ѡроћи* (Мт. 24,34–35). Потом када се вазносио на небо, Господ је измакао погледима апостола и одмах им шаље анђеле да им кажу не друго, него како ће Он опет доћи. *Овај Исус, рекли су анђели, који се од вас узнесе на небо, тако ће ишћо доћи као ишћо ја видјесте да оглази на небо* (Д.А. 1,11). Ово је важан моменат у грађењу нашег спасења! Зато је и у Символ вере унесен, где читамо: „Који ће доћи са славом да суди живима и мртвима“.

И о васкрсењу у истом Символу читамо: „екам васкрсење мртвих“. Можда се добрим гостима нашим чинило несхватљивим, не толико други долазак Господа, колико васкрсење мртвих. За ум, свакако и једно и друго је несхватљиво; но, ми верујемо тако, не зато што смо умом дошли до овога, већ зато што је Господ тако казао. Ум овде и нема шта да дела, сем да прими реч Господњу. А ако неће – нека му буде како хоће: нека остане невером и чека судбину неверујућих. Господ је не једном говорио о васкрсењу мртвих и много пута разобличавао оне који нису веровали у ово. Јудеји су сви веровали да ће бити васкрсења, али је међу њи-

ма била секта садудеја, који нису веровали у васкрсење. Њих управо и разобличава Господ, изобличавајући уједно какво ће бити стање васкрслих: *Јер о васкрсењу нишћи се жене нишћи се удају, нећо су као анђели Божији на небу* (Мт. 22,30). И у апостолска времена учени људи у Коринту су покретали расправе о васкрсењу. Свети Павле им онда пише посланицу у којој између много другог, уразумљује и о овоме: треба несумњиво веровати да ће бити васкрсења мртвих. Читајте Прву посланицу Коринћанима, 15. главу. Он поставља опште васкрсење свих у нераскидиву везу са васкрсењем Христа Спаситеља. Зато на почетку потврђује истину васкрсења Христовог многим сведочанствима лица, видевших васкрслог Господа и разговаравших с Њим, од којих су, каже, многи још живи. Затим закључује: *А ако се Христос ѡројовиједа да је ушћо из мртвих, како неки међу вама ѡворе да нема васкрсења мртвих?* (1 Кор. 15,12). – Јер, све што је Господ учинио, ради нас је учинио. Да Син Божији није дошао, није се оваплотио и није умро природом нашом, није васкрсао њоме, то ни на самом делу не би ни било васкрсења. А када је Господ дошао, умро и васкрсао, то је већ немогуће да овог васкрсења није било. Васкрсење Христово је почетак васкрсења из мртвих, а затим ће у своје време, управо о другом доласку Његовом васкрснути и сви људи. И почеће нови век – нови живот, са новим небом и новом земљом. – Апостол говори још више. Он каже да ако неко не верује у васкрсење мртвих, то значи не верује ни у васкрсење Христово. А ако не верује у васкрсење Христово,

то је и сва вера узалудна. Видите, како је пагубно неверовање у васкрсење мртвих. Оно и веру Христову и спасење разара.

Тако изволите зачепити уши пред празноречивим људима. Зашто да упијате ушима својим такве неистине и гомилате их у глави?!

Спашавајте се! Нека вас благослови Господ!

Писмо 6.

Ево ти кратких одговора на твоја питања!

„Грешан и блудни син сам непотребни“. Ако заиста има грехова, онда се треба покајати и исповедивши се, започети исправљање. А ако се има само опште осећање грешности на срцу, не треба га одгонити, већ га ојачавати. Што грешнијим себе неко осећа, тиме је он ближи Господу Спаситељу грешних. Они који себе осећају као праведне, далеко су од Спаситеља, дошавшег не праведнике, већ грешнике да спашава.

„Странствовати или ићи у манастир“, сам размотри шта је боље. Одлука о овоме је ствар твоје разборитости и савета оних, који те добро познају. Може се и где било усамити и живети, онако како живе и други црноризци.

„Хтео бих у Јерусалим, али немам средстава“. Када нема средстава, нема ни нужде. Сећај се чешће, и то сваки дан, мислено свих места, где је бивао Господ и мислено Му се поклањај на сваком месту. – И то је довољно од тебе, – ако не и боље од онога што желиш.

„Псалтир читати по уставу сваки дан“ – је добро дело. Но, треба и размишљати при томе и своје молитве уметати између стихова. Боље је и све не прочитати, неголи – све без мисли и осећања. Научи на памет неколико псалама, и када идеш путем, читај и размишљај.

„Помињати живе и умрле, после читања псалтира“ – је добро. То је дело љубави. А читати псалтир за упокојене, па зато новац узимати – неприкладно је.

Добро је што учиш друге добротинству, но пре свега свагда говори да треба веровати у Св. Тројицу и ваплоћење Сина Божијег, ради спасења нашег, и у то да иштући спасења треба да примају благодат Светог Духа кроз Свете Тајне, и да Цркву Свету треба слушати. А затим тек додај: запозвести Божије чувај – све, од мале до велике. *

Спасавај се и за мене грешног Бога моли!

Писмо 7.

„Какво искушење! Увек мислим да грујої доласка неће биїи и да груји долазак и суд бивају човеку када он умире. – Чула сам ѿакође, да када човек умире, онда му се оїкрива ѿајна Пасхе. – Један врло уман свештеник ѿричао ми је да, ма како неко буде живео, ѿо ћемо сви једни грујим биїи сїашени“.

Добро је што се ви занимаете тако значајним и одлучујућим предметима, као што су смрт, други долазак и суд, – а све то из ревности за спасење

своје душе. Но, није добро што при томе уплиће-те мисли, неодговарајуће истини. Зашто други долазак повезивати са смрћу?! Смрт својим редом, а други долазак својим. Прочитајте шта пише у Јеванђељу и код Апостола о другом доласку и видећете да он такав као што се описује, не може бити у време смрти.

Читајте код јеванђелисте Матеја о доласку Христовом, главу 25, од 31. стиха. *А када дође Син Човечији у слави својој и сви свети анђели са њим, тада ће сјести на пријесто славе своје. И сабраће се њег њим сви народи, и разлучи ће их једне од других као њасир што разлучује овце од јагади. И њоставиће овце са десне стране себи, а јагад са лијеве. Тада ће рећи Цар онима што му стоје са десне стране: ходиће блаословени Оца моје; њримиће Царство које вам је њприремљено од њостања свијета... Тада ће рећи и онима што му стоје с лијеве стране: Идиће од мене, њроклеји, у оџањ вјечни који је њприремљен ђаволу и анђелима његовим... И ови ће оџићи у муку вјечну, а њраведници у животи вјечни.*

Видите, какав ће бити други долазак и суд? Како се онда може мислити да он бива у часу смрти свакога? Када је умирала Божија Мајка, Господ је дошао са Анђелима да узме Себи њену душу. Такве части су се удостојавали и многи међу светим мужевима и женама, као што пише у њиховим житијима. Али то није уопште други долазак и суд. При другом доласку, сав род људски биће сабран на једно место, – и Господ ће прићи са славом и све разделити на два дела и над сваким делом ће

произнети један за све приговор: тамо – *њриђиће*, овде, – *идиће од Мене*. И како тада каже, тако ће остати занавек. А после смрти свакога, ако и бива неко решење његове судбине, то се односи само појединачно. Зато, никако не треба томе примењивати оно што се говори о другом доласку. Други долазак ће бити по обнови неба и земље, и по свеопштем васкрсењу, да прими сваки по ономе што у телу учини, или добро или зло, на суду на коме ће се решити судбина свакога.

Свети апостол Петар пише да ће доласку Господњем претходити обновљење неба и земље: *Нова њак небеса и нову земљу њо обећању Његовом очекујемо* (2 Пет. 3,13). Ово обновљење ће се савршити огњем: *Садашња небеса и земља остављени су за оџањ и чувају се за Дан суда, и са хуком: тада ће небеса са хуком њроћи, а светије ужарене ће се расијасити и земља и дјела што су на њој изорјеће*. Све ово ради доласка Господњег или Божијег дана: *од коџа ће се небеса оџем заџаљена расијасити и светије ужарене расијасити* (2 Пет. 3,7,10,12). Разориће се и нестати садашњи свет, а на његовом месту ће се саздати нови, јер после овога Апостол говори: *Нова њак небеса* и др.

После овога ће уследити васкрсење мртвих. О томе Сам Господ говори: *Тада* (после разорења старог и саздавања новог света) *ће се њоказати знак Сина Човечијега на небу... и улегаће Сина Човечијега њдје долази на облацима небеским са силом и славом великом. И њослаће анђеле своје с великим њрубним њласом, и сабраће изабране своје од четири вјетра, од краја до краја небе-*

са (Мт. 24,30–31). Овај трубни глас ће пробудити умрле. Јер на другом месту говори Господ: *долази час када ће сви који су у њровима чући глас си-на Божијега, И изићи ће они који су чинили добро у васкрсење живога, а они који су чинили зло у васкрсење суда* (Јн. 5, 28–29). И свети Апостоли, када су говорили о васкрсењу мртвих, свагда су га сједињавали са таквим трубним гласом. *Ево вам казујем њајну, пише свети Павле, сви нећемо њомријети, а сви ћемо се њромијенији: Уједанџи, у њрену ока, њри њоследњој њруби; јер ће за њрубии и мрџви ће васкрснути нерасџадљиви, и ми ћемо се њромијенији* (1 Кор. 15, 51–52). Исто он пише и на другом месту: *Јер вам ово њоворимо ријечју Госџодњом... јер ће Сам Госџод са за њвјешћу, џласом арханђела и са њрубом Божијом сићи са неба, и њрво ће мрџви у Хрисију васкрснути* (1 Сол. 4,15–16).

На такав начин васкрсли људи биће сви сабра-ни на једно место и над њима ће Господ савршити суд, као што је изображено горе у Јеванђељу од Матеја.

Ето како је изображен други долазак Господњи и следујући за њим свеопшти суд. Изображење ово је дато Самим Господом и светим Апостолима, Духом Божијим наученим. Следствено томе, све што се ту говори је најсавршенија истина: и све ће неизоставно бити тако како је казано. И Господ изобразивши Свој други долазак, додаје: *Небо и земља ће њроћи, а реч Моја неће њроћи* (Мт. 24,35). А ви онда Бога се не бојећи, изволите по своме изображавајте други долазак, као да ће

се он са судом савршити при смрти свакога. Може ли се све речено применити на смрт?! И слеп види да не може. И не дајте себи смелости да тако унапред мислите и говорите. Ја сам сабрао све ово из Писма за вас, зато што видим да сте лењи да се загледате у њега, и не знајући како говори о овом предмету реч Божија, журите да сами од себе решавате своја питања о овоме.

И после смрти сваког бива решење његове судбине, али је то решење само почетно, а коначно решење ће бити изречено на страшном суду, по васкрсењу; да би како и праведни, тако и грешни добили пуну плату за дела учињена у телу.

Тако изволите размишљати, – и да би се што мање заплитали око појмова вере, то прочитајте православни Катихизис и усвојите његов садржај. Затим, читајте Јеванђеље и апостолске Посланице, а такође и књиге духовног садржаја. Знам да имате много посла, али је довољно ако за ово одвојите недељу и празничне дане у које свакако не радите.

То што сте чули да се у часу смрти открива тајна Пасхе, врло је неодређено, да би се на то могло казати нешто одређено. Шта је то тајна Пасхе? На Пасху празнујемо васкрсење Христово, које је образ, зачетак и залог и нашег васкрсења. Ако је то тајна Пасхе, зашто би се она откривала, када је позната? Може бити да се у души која се разликује од тела, утискује неко посебно сведочанство да је то разлучење само привремено и да ће се она по проласку тог времена опет сјединити са својим телом. Јер, по Апостолу, ми *нећемо га се свуче-*

мо, неіо још да се обучемо, да би живоїи іпроіу-
їшао оно шїіо је смрїно (уп.: 2 Кор. 5,4). Душа је и
до сада веровала, да ће бити васкрсења, али како
смрт производи у њој велики потрес, то таква ве-
ра може бацити душу у крајње смућење. Зато се
као утеха у моменту њеног разлучења са телом
и даје можда неко скривено уверавање о будућем
васкрсењу.

Више од овога не уем ништа да вам кажем.
Но, за вас је најбоље да пропуштате мимо ушију,
све новости о предметима вере, непотребним пред
образом вере насликаном у Символу вере и про-
тумаченом у Катихизису.

Неодређено је и оно што сте чули од ученог
свештеника, да ћемо се наводно један другим сви
спасити, ма како живели. Требало је да га тада
подробније питате о томе. Сада сте пак у другом
месту и нико вам то не може разјаснити. И ја вам
ништа о томе не бих писао, већ бих само рекао:
престаните да мислите о томе. Но, очигледно је
да вам је та мисао засела у главу, а можда нарочи-
то у овом облику: ма како живели спасићемо се.
Но, само ћу вам ово рећи: нада на спасење је ипак
повезана са тиме како живимо, јер је речју Бо-
жијом јасно указано, како треба живети да бисмо
се спасили и ко својим животом одступи од овог
одређеног путоказа, тај се не може надати спа-
сењу мимо овога. Свети Павле у Посланици Гала-
тима, набраја рђава плотска дела и додаје: *за која
вам унаиријед казујем, као шїіо сам и раније іо-
ворио, да они који шїако нешїіо чине неће наслије-
диїи Царсїва Божијега* (Гал 5,19–23). А затим за

овим набраја врлине које буде добру наду на до-
бијање Царства Небеског или спасења: Љубав, ра-
дост, мир, дуготрпљење, благод, милосрђе, вера
кротост, уздржање (Гал. 5,19–23). То исто пише и
на многим другим местима. Може ли се спасити
онај, који не воли Господа Исуса? Никако не мо-
же, јер Апостол пише: *Који не љуби Госїода Исус-
са Хрисїа, да буде іроклейї* (1 Кор. 16, 22). А кога
сматрати да љуби Господа? Онога ко испуњава за-
повести Његове, јер је Он Сам рекао: *Ко има за-
їовијесїи Моје и држи их, шїо је онај који ме љу-
би* (Јн. 14, 21). **Тако, ето одређеног пута спасења,
– верно испуњавање заповести Божијих.** Прои-
зилази да не треба да се заокупљате мишљу о не-
ком начину спасења који вам повлађује да живите
како хоћете.

Ако се речи – „један другим ћемо бити спасе-
ни“ – разумеју да ћемо се спасити ако будемо де-
латно јављали једни другима љубав, то је истина.
Јер је Господ, потребујући за сведочанство љуба-
ви према Њему – испуњавањем заповести, рекао:
Ово је заїовесїи Моја, да љубиїије једни груїе (Јн.
15, 12). Но у таквом случају немогуће је рећи: ма
како живели, јер узјамна љубав захтева живот
сједињен са самопожртвовањем. – А да би има-
ли потпуно руководство за спасење, треба речи о
љубави једних према другим, имати иза љубави
према Богу, јер је љубав према Богу – по речи Гос-
пода, прва и највећа заповест, а за њом тек следи
подобна њој љубав према ближњима (Мт. 22,37–
39). Но и ово није још све: са љубављу треба имати
сједињену и веру. *Вера која кроз љубав дела* (Гал.

5, 6), – ето право, незаблудног и благонадежног пута ка спасењу.

И још понављам: потрудите се да себи појасните дело вере на онај начин који сам вам већ помињао, – набавите православни Катихизис, прочитајте га са пуно пажње и усвојите његов садржај. После читањем можете ширити своја знања о предмети-ма вере. Тада ћете одмах моћи и сами да видите, ако вам неки учени предлаже друкчији начин спасења, да је у његовим речима лаж, а не истина.

Писмо 8.

Са задовољством узимам перо да бих ти одговорио или боље рећи размотрио заједно са тобом све о чему си ми писао у твоме вредном сваке пажње писму. Ја сам и пре чуо нешто о томе о чему ти говориш, али сам мислио да се ради о некаквим ситницама. Сада из твојих речи видим да код вас започиње нешто попут црквеног пожара, – и журим да ти напишем оно што је Бог послао после твога писма.

1 – Пишеш: „Код нас се појавио неки проповедник вере, чини ми се из племићког слоја, који иде и по сиромашним и по богатим кућама, чита и тумачи Јеванђеље и учи вери у Христа и покајању. Недалеко од мене живи сиромашни књиговезац код кога долази тај проповедник. Код њега се скупља народ и ја сам био тамо два-три пута. Говори се и да се на другим местима одржавају таква сабрања са много народа“.

Задржимо се на овим речима. Појавио се проповедник вере, који очигледно не долази у име Цркве. Ово је само требало да изазове међу вама недоумице: како тако може учити онај који није постављен да буде учитељ? Ово је код нас небивала новост. Од такве недоумице требало је да одмах пређете на следећа расуђивања: овде није нешто у реду; он не долази из дома Божијег, већ од некуд другде; зато је требало да будете опрезнији. – А јесте ли ви тако поступили?! – Никоме од вас није ни пало на памет да буде опрезним и да се одврати од таквих проповеди, већ сте све саслушали и даље слушате, не покушавајући да размотрите је ли истинито то што слушате и хоће ли ка добру водити, ако будете следили томе? То је ваша прва грешка!

Кажеш да он учи да се верује у Христа и све при томе из Јеванђеља узима. Но, управо ово је требало да вас побуди на већу опрезност. Па, зар сте ви некакви татари или басурмани?! Зар ви не верујете у Христа Господа и не градите своје спасење у Светој Православној Цркви, на начин како су се спасавали сви свети наши – Богом прослављени! Из овога сте требали директно да закључите да ако је он почео да тумачи веру нама верујућим, то мора бити да је његова вера друкчија од ове којом ми верујемо. Када вам је он почео објашњавати: верујте у Христа, – требало је да га запитате: а што ти то причаш нама као да смо некрштени? – А међу вама се никоме ни језик није померио. Говорећи вам: верујте у Христа, – он вас критикује због неверја. Ако он другу веру проповеда,

а ви га мирно слушате, то заједно са њим ружите своју претходну веру, осуђујете и Цркву Свету и све оне који су спасени и спасавају се у њој. То је ваша друга грешка, већа од прве.

И како да се све ово код вас тамо догађа, и то међу истински верујућим у Господа и идућих путем спасења, указаним свише?! Синови Цркве спокојно граде своје спасење, али долази неко непознат и започиње да узвикује: знате шта? – Христос је за нас умро. Верујте тако и покајте се, и спасићете се. – И они као да су чули нешто необично, прикључују му се спремни да оставе и своју Цркву и своје пастире и све што су пре тога ценили и чиме су хранили и освештавали њихове душе! – Како је то чудно! А зар пре тога нисте градили своје спасење у Господу Спаситељу? Зар нисте крштени у Његово име? Зар нисте Његовом силом добили толико пута разрешење грехова у св. тајни покајања? Зар Њега Самог нисте примали у себе, причешћујући се пречистим Телом и пречистом Крвљу Његовом? Зар се нисте Њему обраћали у молитвама својим и на Њега једино полагали читаву наду на спасење? Шта вам је онда особено и ново рекао, чега нисте имали у своме срцу и уму, тај непознати дошљак, говорећи: „Христос је за вас умро; верујте тако и бићете спасени“? Не исповедате ли ви то свакодневно читајући у Символу вере: „Верујем... у Господа Исуса Христа... Који је ради нас људи и ради нашег спасења сишао са небеса, и оваплотио се од Духа Светога и Марије Дјеве и постао човек; И Који је распет за нас...“ и друго? Не објављујете ли ви ово, певајући

у Цркви: „Јединородни Сине... Распни се Христе Боже... спаси нас, спаси нас“? Или: „Приђите, поклонимо се и припаднимо ка Христу: спаси нас, Сине Божији“? Или: „Сада отпушташ... јер видеше очи моје спасење Твоје“? – А шта је читава литургија, ако не сећање или још више, ако не тајанствено обнављање у бескрвној жртви жртве на крсту за спасење наше? И онда шта сте ви то ново чули из уста тог дошљака да сте спремни да оставите све пређашње и устремите се за њим, не знајући још вероватно куда ће вас он повести, а знајући при томе несумњиво да је пут којим сте ишли до сада истински пут?

Заиста је ово несхватљиво. Ево коме сте ви слични: претпоставимо неки хор у коме и ви певате. Појање иде складно и сви се гласови сливају у један. Но, одједном се међу вама појављује неко ко се меша у ваше певање и својим гласом се издваја од осталих. И ви остављате свој хор и прекидате своје певање, а сву своју пажњу обраћате на тај истакнути глас, запањени како он изводи ноте. Чини ли он добро и поступате ли и ви добро, вама и не долази у главу да помислите и слушате га само зато што се он издваја од пређашњег певања на које сте навикли. А познаваоци уметности певања кажу да је издвајање из других гласова у хорском певању противно правилима ове уметности и да они који се диве овом истакнутим певачу, откривају тиме недостатак истинског укуса у себи. Управо њима сте ви слични у делу остваривања свог спасења. Ви сте градили своје спасење мирно и тихо у заједници са другом

браћом и сестрама који се спасавају. Али, ево се појавио неки галамџија и почео да узвикује један стих из читаве свеукупности спасоносних истина и ви сте за њега приковали своје очи, све друго остављајући и спремни да се од свих одвојите. А нисте ни помислили на то да ли он правилно поступа, издвајајући се својом проповеђу и да ли ви правилно поступате приступајући на његову страну. Упућени на надлежан начин у дело спасења, с правом вас прекоревају за духовни неукус, – вас, а тим више тог галамџију.

Зато је требало да га од првих речи одбијете од себе или да га избегавате, а ви сте се повезали са њим и све се више и више везујете.

2 – Пишеш: „Он једнако говори о Господу Исусу Христу и спасењу у Њему, – и то са одушевљењем, те га је пријатно слушати и нешто вуче ка њему“.

А јесте ли разабрали ти и други, који га са тобом слушају, – је ли он наш или туђи? – Ви претпостављате да ако он говори руски и Рус јесте, те говори о Христу Спаситељу са таквим одушевљењем, да је свакако наш и да у истини стоји и истину разглашава. И ви сте похрлили ка њему, али сте допали у заблуду. Он јесте Рус, али није више руске вере. Био је православан, али је отпао у инославље. Он проповеда о спасењу у Господу, али не тако како је о овоме објавио Сам Господ и свети Апостоли његови. Он говори са одушевљењем, али то не сведочи о истинитости његових речи, већ само доказује да је сведушно занешен својим учењем и ратује

за њега као истинито, иако је оно пуно лажи и обмана.

Зар је вама све ово непознато? И зар ви не знате чији је ученик тај брбљивац? По учитељу судите и о ученику. Па, та се лаж или боље рећи духовна зараза десила тамо код вас, свима пред очима. Дошао је некакав Енглец и почео да обилази куће и да позива код себе и својом проповеђу је збунио неку нашу господу, која нису била чврста у вери. Међу тим збуњеним је и ваш галамџија, који сада уместо оног прогнаног Енглеца путује свуда и виче да би и друге збунио. Тако оно што је у делу вере онај Енглец, то је исто и тај ваш путујући проповедник. А онај Енглец шта је по вери? – Он је отпали од Божије истине и стоји на четвртој степену ниспадања у лаж и таму. А ево како!

Нећу ти објашњавати саму суштину ствари, већ ћу ти само кратко скицирати спољашњи ход таквог ниспадања. – Била је једна Црква на земљи са једном истинитом вером. Но наишло је искушење: папа се са својим занео лажним умовањем и отпао од једне Цркве и вере. Међу папистима су се потом појавили протестанти и заневши се слично папи својим мудровањем, отпали су од папске вере и цркве. То је други степен ниспадања у лаж и таму. Од протестаната изродило се енглеско умовање. Оно је трећи степен ниспадања у лаж и таму. Из енглеског умовања настало је коначно и оно којим се занео онај који је дошао да саблазни наше Енглеце, и саблазнио је нашег галамџију заједно са другима. То је четврти степен ниспадања у лаж и таму. – И управо на том степену се

налази и ваш брбљивко, који се клати по вашим домовима са својом проповеђу. Он је прави ученик оног Енглеза, само ако није додао још нешто од себе, већ примљеној лажи од Енглеза, да би се на тај начин зауставио на петом степену ниспадања у лаж и таму. – Ето ко је проповедник, којим сте се занели!

Ни код паписта, ни код протестаната, ни код Енглеза, ни код оних којима припада ваш заразител, нема истине Божије – стварне, чисте, потпуне. Она пребива само са једино истинитом Црквом Православном. А они прелешћени мисле да поседују истину, а она је далеко од њих. Паписти су први отпали од истине, али мисле да је управо они сачували. Протестанти су открили недоследност паписта у многоме, али сами нису доспели до истине, него су се још више удаљили од ње, постројивши своју нову веру по својем мудровању, а не по истини Божијој. И они слично папистима мисле да су набасали на истину, којој су сматрали паписте туђим. Енглезима се није свидела немачка вера, те су и они изградили своју, такође по лажном умовању, а не по истини Божијој, при томе говорећи: код Немаца то и то није добро, ми ћемо сачинити своју веру, која нама одговара, – и сачинили су је скренувши од истине још даље, мислећи да стоје у њој чвршће од других. Потом се код Енглеза, исто као и код Немаца размножило мноштво вера, које се све такође хвале да су коначно дошле до истине, а у ствари прихватили су за истину разне призраке истине и на њима изградили своја веровања. – Но, када се на Запа-

ду множила таква разноврсност вера, више или мање лажних, на Истоку је неизмењено пребивала у своје веровању Православна Црква, једина истинита и Божију истину садржећа, ону саму истину која је објављена Господом Спаситељем и усађена у Цркви светим Његовим Апостолима. Ми – синови Цркве Православне – чувамо ову истину и стојимо у њој. Кроз читав низ векова ишла је непромењена истина у Цркви Православној и тако и до нас дошла. Света Црква стоји у истини, стојимо и ми у њој. Благодарене Богу, благоизволевшем да се роди у недрина једине истините Православне Цркве.

Дакле, ви стојите у вечној истини, – а ваш проповедник се тек јуче научио заводљивој лажи од занесеног лажју Енглеза. Но, он је почео да се тетура међу вама и узвикује своју лаж, – а ви сте без икакве разборитости појурили ка њему и стали на његову страну, спремни да у свему одступите од Свете Цркве и од Божије истине коју она садржи. – И на шта то личи?! Оно што ми исповедамо и како савршавамо своје спасење, било је на снази и код наших отаца, дедова, прадедова, чукундедова, – и свих Руса од самог њиховог просвећења истинитом вером при светом Владимиру. Овоме има скоро хиљаду година. И колико је светих васпитала Света Црква наша, колико заступника и молитвеника за нас пред Господом, на шта указују непропадљиве мошти, расејане по читавој земљи руској! И одједном неки галамција, јуче прелешћени лажју, покушава да вас отргне од овог светог сабора!!! Но пођите даље, – исто ис-

поведање и исто савршавање спасења увидећете и код Грка од којих смо ми примили свету веру. Идите и код њих кроз векове и доћи ћете до Сабора који су штитили и учвршћивали васељенску истину. Прођите Саборима до Константина Великог и свуда ћете угледати једну те исту истину, читавим мноштвом верујућих очувану и у читавој васељени царујућој. Крените још даље, – прођите кроз векове гоњења и дођите до апостолског времена, и угледаћете и тамо исто исповедање и исто остваривање спасења, како се сада и код нас држи и дејствује. А оно чему су учили и што су установили Апостоли, примљено је од Господа, а Господ је и говорио и делао, онако како је то примио Оца Својега у тајни Пресвете Тројице. – Ето од куда је вера наша! Ето где је њен источник! Ето како је она истекла из дубина Божијих и текла кроз векове и до нас дотекла! – И ову Божанску и вечну веру ви сте спремни да одбаците и замените за лаж, коју узвикује ваш јуче прелешћени њоме галамција! – Има ли у томе неког смисла?!

3 – Чујем да сте ви са својим друговима који јуре за тим брбљивцем, спремни да приговорите: „А какву лаж он проповеда? Он истину објављује, на спасење у Господу Исусу Христу указује, Јеванђеље благовести“.

Стани, стани! Не жури са својим приговором, већ изволи размисли: може ли се о Исусу Христу проповедати нечисто и погрешно, – и о спасењу у Њему учити тако да ако будеш следио овом учењу, то нећеш обрести спасење, већ пропаст? Уосталом ту нема шта да се размишља и двоуми, јер је то-

га већ било у историји Цркве и сада је присутно у вашем случају. Колико је било учења која су искривљавала истину о Христу Исусу, и пре Арија, и још више после њега? – Сви су они разобличени и проклети од Цркве. Колико их се размножило на Западу? Броја им нема. Но, сви се они одбацују Православном Црквом, без обзира на то што је код њих реч само о Господу Спаситељу. Дакле, не може се закључивати: уколико неко проповеда о Христу Исусу, самим тим истину објављује; већ следи да се провери, да ли он тачно објављује истину о Христу Исусу. А код вас тамо се нико није потрудио да ово учини, већ само што сте чули из његових уста сладчајше име Господа Спаситеља, стали сте без размишљања на његову страну, не подозревајући да је ово поштовано име у устима овог прелешћеног, мамац за уловљење ваших неискусних у вери душа. Зар нисте читали у Јеванђељу упозоравајуће речи Самог Господа: *Чувате ли се лажних пророка, који вам долазе у одијелу овчијем, а изнутра су вуци њрабљиви* (Мт. 7, 15)? Не мислите да Господ овде подразумева оне који и за име Његово не знају. Не, – не такве, већ управо оне, који се Његовим именом прикривају, да би друге увлачили у лаж: *Многи ће ми рећи у онај дан* (то јест у дан суда): *Господе, Господе, нисмо ли у име Твоје пророковали.* – Видите ли? У име Господа проповедају, а Господ заповеда да их избегавамо. А на суду, каже, рећи ћу им: *Никада вас нисам знао* (Мт. 7, 22–23). Како их никада није знао Онај Коме је све познато?! Господ овим каже да их никада није знао онаквим, каквим себе пред-

стављају, то јест Његовим истинским проповедницима. Они су проповедали о Њему, но тако да Господ у њиховим речима није видео Самог Себе и да је код њих неки други Христос, а не Онај истинити, Који је савршио наше спасење усред земље. Увидите да се под именом Христовим може и не проповедати Христос Господ. А ви сте без икаквог расуђивања похрлили ка томе галамцији, због тога што је он именом Христовим прикрио своју лаж. Мислите да се на њега не може односити оно што је речено: *Многи ће доћи у име Моје... и многе ће преваријати* (Мт. 24, 5)?! На вас се са правом могу применити прекорне речи светог Павла упућене Коринћанима. Ја вас обручих, каже, Христу Господу, као дјеву чисту. Али се бојим за вас, да неко не повреди умове ваше, као што је некад змија лукавством својим прелестила Еву. Ви сте тако лакоми на нова учења, да ако вам неко дође и почне вам проповедати другог Исуса, ви ћете одмах стати на његову страну и примити га благонаклоно (2 Кор. 11, 2–4). И ето, оно чега се бојао Апостол код Коринћана, дешава се сада код вас. Дошао је галамција и почео да проповеда другог Исуса, и ви сте потрчали ка њему.

Рећи ћете: „али какав је ту други Исус? Па, он све што говори, узима из Јеванђеља и учи речима Јеванђеља: *Покајте се и верујте у Јеванђеље* (Мк. 1, 15). Он једнако понавља: Христос је умро за нас; верујте тако и бићете спашени. И како ту може бити лажи и прелести?!“ – Ово је уистину слатка благовест. И ко може без усрдне тоpline примити ове речи? – Но, да се и оваквој благовес-

ти може придружити лаж и изопачити је, о томе послушајмо светог Павла, који је писао Галатима: *Чудим се да се од Онога који вас њозва благодатју Христовом, иако брзо одвраћајте на групо јеванђеље* (Гал. 1, 6). Галати су искрено поверовали у Господа Спаситеља и читавом душом примили радосну вест о спасењу у Њему и светом Павлу су били тако благодарни што их је просветио истином, да су били спремни и да своје очи изваде и дају му их. Но, по одласку светог Павла од њих, дошли су некакви лажни тумачи такође са Јеванђељем или благовешћу, али на чистим, већ са примесам лажи и почели поново да их уче. А Галати, не расудивши строго, већ само заневши се именом благовести, примили су ове благовеснике и тако допали у мреже лажи. Њихова реч им се чинила привлачном благовешћу, али је она у ствари била штетним зловешћем. Тако је прелесна лаж, прикривена свештеним и сладосним именима! О томе је дознао свети Павле и уразумљујући их, прописао им као неизмењив закон за сва времена, овакву одредбу: *Ако вам и ми или Анђео с неба њројовиједга Јеванђеље друкчије нејо шјоо вам ми њројовиједгасмо, анатјема да буге!* И да би ми то што боље научили, поново каже: *ојетј велим: ако вам неко њројовиједга друкчије Јеванђеље нејо шјоо њримистје, анатјема да буге!* (Гал. 1, 8–9) – Тако видите да бива и блавест или Јеванђеље *групо*, чији проповедници подлежу анатеми. Ви сте забороваили на то и чим се појавио неки галамција са Јеванђељем у рукама, потрчали сте ка њему и не сетивши се да истинито верујете и савршавате

своје спасење. Ви сте у длаку исти са Галатима. И праведно је обратити вам се са апостолским укором: *О неразумни Галати, ко вас је оичинио да се не њоравате истини?* (Гал.3, 1).

4 – Ти кажеш да он чита из Јеванђеља и учи. – Свето Јеванђеље и дела апостолска, читав Нови Завет је највернији источник истинског знања хришћанског, знања истинског пута ка спасењу. Сви који се спасавају, тамо црпу знање о томе, како треба градити своје спасење. Али не разумевају добро сви који читају Јеванђеље, него криво тумачећи прочитано, искривљују Јеванђеље. Таквима Јеванђеље не служи на корист, и то што они држе у рукама Јеванђеље не избавља их од укора и осуђивања за непознавање истине. Овде бива исто што и са на пример парчетом материјала. Ако се њиме буде бавио кројач који зна свој посао, то ће из овог материјала изићи добро одело; а ако се истог парчета подухвати лош кројач, то ће се само оштети штоф. Тако и бива када се неки подухвате да из Јеванђеља скроје своје учење, које је неприкладно и не може водити добру ни учитеља, ни оне који следе такво учење. – Зашто је то тако? Зато што овај не уме да се бави овим делом. Суштина дела спасења састоји се од неколико пунктова: треба веровати, треба испуњавати заповести, треба стицати благодат и др. Но, у Јеванђељу ови пунктови нису сви написани на једном месту, већ на разним, – на једном је једно речено, а на другом друго. Да би се познао истински читав образ спасења, потребно је све те пунктове сабрати на једно место, дакле сабрати тако да се ни једно не

испусти. А управо на овоме се сви саплићу. Неко започне да сабира не знајући како то треба чинити, удуби се у један или два пункта, истргне их из општег Писма и повиче: ево нашао сам пут спасења! Други виче: веруј – и бићеш спасен; други: стичи благодат – и више ти ништа не треба; други: воли и доћи ћеш до блаженог краја; други – друго нешто. Таква се и тврђења о истини и у св. Писму строго прописују, али ни једно од њих појединачно не обухвата читаво дело спасења. Треба их све сакупити – и тада ће се добити потпуна представа стварног образа спасења.

А ето и ваш галамција чита, као што кажеш, из Јеванђеља и тумачи како се треба спасавати. Али да ли он све од туда узима, или само неки део? – Послушај пажљиво и наћи ћеш да не узима све. Код њега је само на језику: *Покајте се и верујте*. А је ли ту све? Много мање него све. Да и у овим самим пунктовима није све речено. Покајте се, каже. Запитај га: а треба ли се исповедати? А треба ли добијати разрешење? И он теби на ово неће ништа рећи, већ ће се само извучити празним речима. Зато ако ти каже како мисли, то ћеш се ти од њега одмах окренути (по његовом мудровању ништа од тога није нужно, иако се заповеда речју Божијом).

Он каже, пишеш ти: „Докажи ми из Јеванђеља да ја лажем!“ – А нико му неће говорити да лаже, када он говори: покајте се и верујте, јер је то неопходно за спасење и тако је заповеђено Господом. Но, како он понавља да је само то потребно за спасење, то лаже, јер је за спасење нужно и много шта

друго. Замисли да је лекар дао рецепт за лекове од многих трава и есенција, а апотекар узме две-три стварчице и даје ти говорећи: узми, ево твојих лекова. Он ће бити лажов и преварант. Тако нам је и наш Лекар душа, Христос Спаситељ прописао у Јеванђељу све лекове који су нам потребни за спасење душа наших, а ваш галамција је истргао из Јеванђеља два-три стиха и узвикује: ево вам спасоносних лекова! Узмите их и спасићете се. Он је због тога лажов и обмањивач. А ви сте, само што је он узвикнуо свој приговор, доспели у ћорсокак и тиме му више дали дрскости и смелости да све гласније и гласније узвикује своје тврђење: верујте у Господа Спаситеља и спасићете се.

5 – У истину тако и јесте! – *Јер нема групої Имена њод небом да̀ної људима којим бисмо се мо̀ли с̀асиїи* (Д.А. 4, 12). *Велика је ѡтајна ѡбожност-їи: Бої се јави у ѡијелу* (1 Тим. 3, 16); *їреклони небеса и сиће*, да нас узведе на небеса. Радујте се и благодарите, и следите за Њим, Спаситељем нашим и Богом, вазневшим се на небо и природу нашу посадивши с десне стране Бога и Оца. Али једнако не заборављајте да је ово само један пункт у делу спасења. К њему су Самим Спаситељем додати други пунктови, којих се такође треба држати да бисмо се спасили. О њима ћу ти рећи после. Сада ћу ти појаснити да је овај сами пункт: „Веруј у Господа Спаситеља“, – треба тако созерцати и тако држати у уму и срцу, да он буде у сагласности са тајном Пресвете Тројице, јер може се десити да слушајући и говорећи о спасењу само у Господу Исусу, тако испуниш пажњу овом истином,

да сасвим испустиш помисао о Пресветој Тројици и да се Пресвета Тројица сасвим заклоне ликом Христа Спаситеља. А ово ће искривити спасоносни поредак мишљења и нетачно у себе поставити хришћанску свест и помрачити је.

Ево шта ја хоћу овим да ти напоменем, – да како образ нашег спасења није устројен Сином Божијим, оваплоћеним без Оца и Духа Светог, тако и спасење свакога од нас савршава се у Господу Исусу Христу не без учешћа Оца и Духа Светог. И спасење нам је устројио и спашава сваког од нас Бог, коме се у Тројици поклањамо: Отац, Син и Дух Свети. Ово треба усадити у свест и сви који се спасавају имају ово усађеним у својем уму и срцу.

Погледај како се савршава крштење Христа Спаситеља! Крштава се оваплоћени Син Божији, али на Њему и у Њему почивају Бог Отац Својим благовољењем и Дух Свети – Својим општењем. Ово очигледно означава да се савршавање спасења нашег, започевше од овог момента, остварује Господом Исусом Христом са увек присутним благовољењем Оца и дејством Светога Духа. Син ничег није творио без Оца и Духа, јер и оваплотивши се, Он није оставио недра Очева.

Видиш ли како је спасење наше савршено Богом, Кома се у Тројици поклањамо? – А сада погледај како се спасење свакога од нас савршава такође Богом, у Тројици поклањаној.

Живот наш и спасење наше је у живој заједници са Богом. Кроз пад, ми смо изгубили ову заједницу. Јавио се Бог у плоти – Син Божији једи-

народни и у лицу Својем сјединио палу природу људску са Богом, а преко сједињења верујућих са Собом и њих све присаједињује са Богом. Сам Спаситељ је показао ово обраћајући се светим Апостолима: *У онај дан знаћете ви да сам Ја у Оцу своме, и ви у мени, и Ја у вама* (Јн. 14, 6). – Оно што је овде речено Апостолима, односи се и на све верујуће. Ово је златна нит нашег сједињавања са Богом! Ово је Господ потврдио и на другом месту: *Ја сам ѿ ѿи, истина и живо ѿи; нико не долази Оцу осим кроз Мене* (Јн. 14, 6). – Дакле, Оцу се прилази преко Сина; а како се прилази Сину? – А ка Сину приводи се Оцем, као што Сам Господ говори: *Нико не може доћи Мени, ако ѿа не ѿривуче Оѿац који ме ѿосла* (Јн. 6, 44). Ако се без привлачења Сину дело спасења свакога не може ни започети, а ово привлачење се савршава Оцем, то је очигледно да је основни Творац спасења свакога – Бог Отац. Нека ово памти и исповеда сваки који тражи и очекује спасење у Господу Исусу и нека иза Њега увек созерцује десницу нашег Оца Небеског која нас вуче ка Њему.

А Отац како вуче ка Сину? – Вуче Духом Светим, Који затим и све потребно за спасење савршава у умовима и срцима оних који се спасавају. Христос Спаситељ, пострадавши и умрвши на крсту, и васкрсавши, вазнео се на небеса и сео са десне стране Бога Оца; и уместо Себе послао је од Оца Духа Светога, Који пребива у истинитој Цркви и сада устројава спасење свакога. Као што је у почетку сишао на Апостоле и водио их по васељени, дајући њиховој проповеди силу која раз-

буђивала веру и поверовавше облачила у Христа, освећујући их и окрепљујући на свако добро, стварајући од њих Свету Цркву – тако и до сада дејствује Он у овој Цркви и гради спасење свих. И без Духа Божијег нико се не спасава и не може се спасити. Зато је и Господ рекао: *боље је за вас да Ја одем, јер ако Ја не одем, Ушјешићел неће доћи к вама* (Јн. 16, 7). Овим је Он рекао: узалудно је Моје ваплоћење, узалудна смрт, узалудно васкрсење, ако не дође Утешитељ – Дух Свети. Ви ћете остати неспашени, јер се без Духа не можете претворити у онакве, каквим треба да буду они који се спасавају. – На тај начин несумњиво веруј и надај се да ћеш спашеним бити у Господу Спаситељу по благовољењу Оца и да твоје спасење савршава Дух Свети у Светој Цркви преко светих тајни давани, и у твоје срцу потом непрестано делујући у руковођењу и укрепљивању тебе у делу спасења.

Видиш ли како се спасавамо? Спашавамо се у Господу Исусу Христу по благовољењу Оца, благодаћу Светог Духа. Ово свагда држи у уму и срцу, и у исповедању твојем. И знај да ко ти само тврди: веруј у Господа, веруј у Господа, – а никада не допуњава ово објашњавањем учешћа у овом делу Бога Оца и Духа Светога, – тај очигледно не поседује потпуну истину, помућује хришћанску свест и помрачује светлост Христову.

Ово су схватили свети Апостоли и погледај како су изражавали верујућим своје усрдне жеље спасења! Свети Апостол Петар пише: *По ѿредзнању Боѿа Оца, освећењем Духа за ѿслушање и*

кройљењем крви Исуса Христiа: благодат и мир да вам се умножи (1 Пет. 1, 2). Свети Апостол Павле се моли: *Благодат Госиода нашег Исуса Христiа, и љубав Бога и Оца и заједница Светиога Духа са свима вама!* (2 Кор.13, 13). Последње речи се без измена понављају у цркви пред почетак освећивања предложених дарова на литургији. И сви наши свети оци, расуђујући о спасењу, узводили су га ка Богу у Тројици поштованоме, Оцу и Сину и Светоме Духу, као једином источнику. Тако разумеј и ти, и тако навикни да созерцујеш дело спасења које се савршава у теби самом, – и затим овом мером мери како садашњег, тако и сваког другог новог учитеља.

6 – Сада ћу ти указати укратко све што је неопходно ради спасења сваког човека. Ово се може изразити овако: веруј и примај благодатне силе преко светих тајни, живи по заповестима Божијим и под руководством Богом постављених пастира, одржавајући живу везу са Светом Црквом. Да би ти било још јасније како је ово неопходно, упореди идење путем спасења са обичним путовањем. Да би путник негде удобно и безбедно путовао, потребно је да буде добра видљивост, тј. да има светлости, затим да је изграђен пут и да сам буде здрав и крепак, а да у случајевима нужде, на пример на раскршћима буде неко ко ће му указати којим од путева да настави. Слично овоме и на путу ка спасењу неопходна је светлост – то је вера, неопходан је пробијен (изграђен) пут – то су заповести; неопходни су здравље и снага – то су благодатне силе, које се дају преко светих тајни;

неопходни су путеводитељи и руководитељи – то су пастири Цркве. Све ово ти видиш делујућим у Светој Божијој Цркви са којом зато одржава живу везу сваки који на правилан начин гради своје спасење. Сви који су се спасавали, ишли су овим путем и сви који се спасавају њиме иду... другог пута спасења нема.

Мислим да теби не би требало нарочито појашњавати и доказивати неопходност сваког наведеног пункта за спасење. Ипак, написаћу нешто и у томе правцу.

Да је вера неопходна у савршавању спасења, о томе не треба ни говорити. Неверујући и не мисли о спасењу. Зато Апостол Павле пише: *Без вере је немогуће угодити Богу; јер онај који њрилази Богу, њ треба да верује да Бог њосиоји и да Он њапраћује оне који ња ѡраже* (Јев. 11, 6). Веровати треба потпуно у све што је Бог благоизволео да нам открије, без додатака и скраћивања; управо у оно чега се држи Света Православна Црква: да је Бог један по суштини, а Тројичан у Лицима; да је Он створио свет Речју Својом и о њему промишља; да нас је Он створио ради рајског живота, удостојивши нас Својег образа, али смо га ми изгубили због непослушања наших прародитеља заповести Његовој; и да ми после овог пада нисмо сами могли устати, али се Син Божији сажалио над нама и примивши на Себе дело нашег искупљења и обновљења, дошао је на земљу, оваплотио се, пострадао, умро на крсту, васкрсао, вазнео се на небо и седи с десне стране Оца, за сведочанство да је примљена Њи-ме жртва Његова и заступничке силе за спасење

верујућих у Њега; да је Он по вазнесењу Својем ниспослао од Оца Духа Светога, Који је сишавши на Апостоле, преиспунио их сваком премудрошћу и силом, а они одушевљени Њиме – засадили су на земљи веру хришћанску и све верујуће сабрали у једно тело Свете Цркве са Христом Господом као главом, поверивши јој све тајне вере и сва благодатна тајинства; да су раздаватељи ових благодатних и уопште настављачи апостолског дела стварања Цркве остављени по указану Самога Господа – епископи и свештеници, који за ово имају нарочиту благодат примљену кроз рукоположење, које непрекидно иде од Апостола до нас; да се ми спасавамо у телу Цркве, то јест не појединачно, ваћ заједно са свима истински верујућим освећујући се св. тајнама Цркве и под руководством пастира; да је спасење свакога овде на земљи сакривено, јер се у духу савршава – иако знано ономе који се спашава, оно ће се тек у својој потпуној светлости јавити у другом животу, – очекивањем кога се крепимо у подношењу вољних и невољних лишавања спасења ради; да они који су отишли од нас кроз врата смрти у други живот не престају да пребивају у томе истом телу Цркве и нису лишени духовне заједнице са нама невидљиво.

У све ово треба веровати. И ми исповедамо ову веру читајући свакодневно Символ вере. Укратко сва вера може се сместити у следеће тврђење: Бог, у Тројици поштовани, створио је свет и о њему промишља, спасавајући нас пале, по благовољењу Оца у Господу Исусу Христу благодаћу

Светога Духа у Светој Својој Цркви; спашава спасењем које се овде сакривено у духу савршава, а које ће се у будућем животу јавити у свој својој неизрецивој слави. Видиш да и сви пунктови, које сам ја навео као услове спасења, улазе у предмет вере. И веруј од све душе да тако јесте и друкчије не може бити.

7 – Но, за спасење није довољна само вера. Треба и живети свето по свим заповестима Божијим. *Неће сваки који ми говори: Господе, Господе, ући у Царство Небеско; но који твори вољу Оца Мојеј који је на небесима*, каже Господ (Мт. 7, 21). А воља Оца Небеског изражена је у Његовим заповестима. Читај Јеванђеље и наћи ћеш свакако тамо шта се тражи од нас и од вере, али не много. Првенствено оно предлаже поуке за свети и богоугодни живот. Из њега пре произилази овакав закључак: испуњавај искрено и неуморно заповести и спашћеш се, руководећи се свакако вером и управљајући све на угађање Господу. Види шта каже Господ: *Ко има зајовијесџи моје и гржи их, џо је онај који ме љуби; а који мене љуби, џоја ће љубиџи Оџац мој; и Ја ћу ја љубиџи и јавићу му се Сам.* И још: *Ако ме неко љуби, ријеч моју гржаће, и Оџац мој љубиће њеја; и њему ћемо доћи и у њему ћемо се насџаниџи* (Јн. 14–21, 23). У Апостолским посланицама се такође много пише о вери, али још више о светоме животу. Свети Павле је читаво дело спасења изразио у две речи: *вера која кроз љубав дела* (Гал. 5, 6). Под љубављу он подразумева испуњавање свих заповести и одбацивање свих грехова и греховних страсти (Рим. 13, 8–14). Зато он у свим својим пос-

ланицама сву бригу хришћана усмерава на свети и богоугодни живот, говорећи: *шїѡ їог је истїини-їѡ, шїѡ їог је їошїѡено, шїѡ їог је їраведно, шїѡ їог је чистїѡ, шїѡ їог је достїѡјно љубави, шїѡ їог је на добру їласу, било која врлина, било шїѡ їохвале достїѡјно, їѡ мислиїѡ... и Бої мира биїѡе са вама* (Филиб. 4,8–9). И сам домострој спасења нашег је дат да би нас учинио способним да живимо свето. *Јер се јави блаїодатї Божија сїасоносна свим људима. , која нас учи да се одрекнемо безбожностїи и земаљских їожуда, и да їоживимо разбориїѡ, їраведно и їобожно у садашњем виїеку, очекујући блажену наду и јављање славе великоїа Боїа и Сїа-са нашеїа Исуса Хрисїа* (Титу 2, 11–13). То исто стално понављају и сви други Апостоли. Наводим речи Апостола Јакова. *Каква је корисїи, каже он, браїѡ моја, ако ко рече да има вјеру а дјела нема? Зар їа може вјера сїасиїи? ..Тако и вјера, ако нема дјела, мрїѡва је сама їѡ себи. Но неко ће рећи: Ти имаш вјеру, а ја имам дјела. Покажи ми вјеру їѡвоју без дјела їївоїих, а ја ћу їѡеби їоказати вјеру моју из дјела моїих. Ти вјерујеш да је један Бої; добро чиниш; и ѓаволи вјерују и дрхїѡе. Али хоїеш ли да знаш, о човїече суїейїни, да је вјера без дјела мрїѡва? Аврам, оїїац наш, не оїїравда ли се дјелима кад їрinese Исака сина своїѡа на жрїївеник? Видиш ли како је вјера садеїсївовала дјелима њеїовим, и кроз дјела усавршила се вјера? Видиїѡ ли, дакле да се дјелима оїїравдава човїек, а не само вјером?* (Јак. 2, 14–24).

Видиш ли колико је неопходно за свачије спасење испуњавање заповести! Ја сам намерно више

о овоме писао, зато што они који су збунили нашег новог учитеља, нетачно о овоме мисле, када читава дело спасења приписују вери, одбацујући скоро сасвим дела. Вероватно и ваш нови учитељ тако нетачно умује. Ето види. По речи Божијој, вера и испуњавање заповести стоје у истом реду, – ни првome ни другome се не даје првенство. И вера без дела, и дела без вере – ништа не значе. Само у нераскидивој повезаности они граде наше спасење, а при томе сами добијају своју стварну цену, снагу и значење.

8 – Да би вера била како треба и дела се чинила правилно, неопходна нам је благодат Светог Духа. Без ње, не само да не можемо ни поверовати, већ ни помислити о добру (2 Кор. 3, 5); а ако би и помислили, не би имали снаге да га остваримо. Јер, како каже Апостол, ми можемо замислити добро, али чим треба прећи на дело, ми и даље: *хїїейїи имам у себи, али учиниїи добро не налазим* (Рим. 7, 18). Тако када би нам Бог само показао чему веровати и како треба живети, и само нас са овим оставио, то би ми подсећали на онога ко осветљен светлошћу сунца, види пут по коме треба ићи и сазнаје да по њему мора ићи, али нема снаге да иде, јер је ослабљен и болестан. Но, у таквом случају боље би било ништа не знати и не видети, него сазнавши и видевши, немати могућности да искористи оно што се сазнало и видело. Милосрдни Господ нас зато и није оставио само са овим, већ је благоизволео да нам ниспошље Пресветога Духа, да би Он дејствујући у нама, градио са нама спасење наше. Дух Свети је сишао на Апостоле,

а затим преко њих је био раздаван верујућим. Он је преко апостолске проповеди побуђивао на веру оне који су хтели веровати, а онима који су вером усходили до решености да живе свето у духу вере, давао је снагу да остваре ову одлуку. Што је учињено Апостолима, то се чинило и после, и чини се и до сада њиховим богоустановљеним прејемницима. И благодат Светог Духа пребива у сабрању верујућих или у Светој Цркви, све просвећујући, укрепљујући и освећујући. И ако је неко спасен или се спасава, то није друкчије него благодаћу. *Благодат сине синашени кроз вјеру*, каже Апостол Павле (Еф. р2, 8). Он говори о присуству благодати Светог Духа у верујућим, са таквом увереношћу која не допушта у томе ни најмање сумње: *Не знасте ли да сине храм Божији и да Дух Божији обитаваша у вама?* (1 Кор. 3, 6). И сам је о себи исповедао: *Благодат Божијом јесам шито јесам* (1 Кор. 15, 10). И свети Петар и за себе и за све сведочи да *нам је Његова Божанска сила даровала све шито је потребно за животи и побожности* (2 Пет. 1, 3). Зато су и сви Апостоли пишући посланице верујућима, и на почетку и на крају њих, упућивали им жеље да пребивају у благодати као једином добру. *Да вам се благодати умножи; благодати Божија да буде са вама.*

Да је благодат Светог Духа, као сила за спасење, неопходна за нас и да је само она кадра савршавати у нама спасење наше, скоро да нема оних који то оспоравају. Али о томе како се добија и прима благодат, постоје спорења. Ја те намерно наводим на овај предмет из предострожности да

ваш нови учитељ вере не припада случајно онима који неправилно разумеју ово дело, јер постоје такви мудраци који тврде да само треба веровати и благодат Божија ће исти час ући и уселити се у тебе. Али ти треба да знаш и чврсто се држиш тога да се благодат Светога Духа не може давати и примати друкчије него кроз свете Тајне, које су у Цркви установљене Самим Господом преко свјетих Апостола. Да би се у то што више уверио, навешћу ти неколико примера добијања благодати по указању саме речи Божије.

Сам Господ и Спаситељ је рекао, беседећи са Никодимом: *ваља вам се родити одозго*, разумевајући под овим благодатно рођење за нови живот. Који је начин за то, Он указао? – Је ли рекао: веруј, отвори уста и благодат Духа ће ући и препородити те? – Не, није тако рекао. А шта је заправо казао? – *Ако се ко не роди водом и Духом, не може ући у Царство Божије* (Јн. 3–7, 5). Рођење водом и Духом је свето крштење – прво хришћанско Тајинство.

Но, препород чини само природу нашу способном да прими, смести и чува дар Светога Духа, а само давање овога дара савршава се особеним тајинством, – управо полагањем апостолских руку. Ово јасно приказује један случај који се догодио у Ефесу за време апостолског деловања светог Павла. Дошавши у Ефес, Апостол је срео тамо дванаесторицу верујућих људи и запитао их: *јесте ли примили Духа Светога, поверовавши?* Они су одговорили: *ми и нисмо чули за Духа Светога.* Како сте се крстили, запитао је даље апостол Пав-

ле? Јовановим крштењем, одговорили су ови. Тада им је свети Павле објаснио да је Јованово крштење било само припрема за веру у Господа Исуса Христа, а затим их је потпуније упознао са јеванђељским учењем и крстио хришћанским крштењем, – и по крштењу положио на њих руке, – и они су примили Духа Светога. Видиш, – крштење је посебно, а полагање руке посебно, – и дар Духа Светога даје се само после овога! Апостоли су полагање руку заменили потом миропозањем, које су и предали својим наследницима као свету Тајну, дар Светог Духа који се даје верујућим. Оно дејствује и сада у Светој Цркви.

Ова два примера су довољна за тебе, да би увидео да се благодат Светог Духа не даје мисленим путем, само кроз веру, него и путем видљивим кроз свете Тајне. Тако је сам Господ одредио. Навешћу само друга Тајинства. Разрешавање грехова у које неко упада после крштења, не бива само скрушавањем због њих и мисленим исповедањем истих Богу, већ при покајању и одлуци да се не греша више, после исповести духовнику. Најживља заједница са Господом савршава се кроз причешће Његовим Телом и Крвљу, у тајни Евхаристије. Благодатна сила за продужавање апостолског дела сазидања Цркве даје се преко рукоположења архијереја и свештеника. Двоје брачника сједињују се у једно св. Тајном брака. Болести се лече Тајном јелеосвећења.

Ето свих седам потока Божанске благодати, који дејствују у Светој Православној Цркви и другог пута за добијање благодати нема. Ко ти почне

друкчије указивати пут ка њој, одвраћај се од њега као од лажног учитеља.

9 – Три изложена пункта: вера, живот по заповестима у духу вере и благодат преко светих Тајни, – потребују и четврто: Богом установљено пастирство. Треба веровати, али како поверовати без проповедника? *А како ће њројоведати, ако нису њослани?* (Рим. 10, 15) Благодат треба примати преко светих Тајни, али како би то било могуће без савршитеља Тајни Божијих? (1 Кор. 4, 1). Неопходно је живети по заповестима у духу вере, али како то чинити исправно без руководиоца, који би указивао, упозоравао и грешке исправљао, пале подизао и опет управљао на прави пут? Дакле, за савршавање спасења неопходна су лица, која у име Божије делују, то јест уче вери, освећују благодаћу кроз свете тајне и руководе у животу, – неопходни су пастири Богом даровани и Богом постављени. Њих је благоизволео да постави Господ. Ево ти апостолског сведочанства за то! *И Он (Господ) даде једне као аѡсѡтоле, а груѡе као ѡророке, једне као јеванђелисѡе, а груѡе као ѡасѡѡице и учѡѡеље, за усавршавање свейѡих у дјелу служења, за саздање ѡѡѡјела Христѡова* (Еф. р4, 11–12). Да ово се показало и на самом делу. Господ је послао Апостоле, да иду и уче вери све народе, а научене да крсте, и научене и крштене да поуче како да чувају све што је заповеђено (Мт. 28, 19–20) Апостоли су тако и чинили. Но, како они нису вечни, а апостолско дело треба да пребива у свим вековима, то знајући ово, они су свуда по Божијој заповести остављали као своје наследнике

– пастире и учитеље да продужавају њихово дело – усавршавање светих (светима су овде названи верујући-Екуменије, видети Тумачење посланице Ефесцима, *ѿрим. ѿрев.*), служење (савршавање тајинстава) и саздања тела Христовог. Читај у Делима апостолским. Ето свети Павле је са Варнавом просветио вером Листру, Дервију, Иконију, Антиохију Писидијску. И дошло је време да се врате тамо одакле су пошли, – у Антиохију Сиријску. Но, јесу ли они оставили поверовавање само са вером? – Не; они су поново пошли по свим градовима и установили како треба живети по црквеном, а ради надзирања верујућих, поставили су над њима презвитере, *рукоположивши их* (Дела апостолска 14, 23). То исто је он учинио и у Ефесу и другим азијским градовима, свугде постављајући кроз рукоположење пастире и учитеље. А затим када је пролазио морем поред Ефеса, није имао времена да тамо буде лично, па је позвао све ове пастире у Милет, где се и опростио са њима, давши им завршне поуке за напасање њихове пастве: *Пазиие, дакле, на себе и на све стѿадо у коме вас Дух Свети ѿосѿави за ейискоје да наѿасатие Цркву Госѿода и Боѿа коју сѿѿече крвљу својом* (Д.А. 20, 28). И ево шта је још било: враћајући се из Рима, после ослобађања из првог заточеништва, Апостол је свратио на острво Крит и тамо ширио веру Христову. Али како није имао времена да свуда сам поставља пастире, то је ради овога оставио тамо светог Тита, – да одреди у свим *ѿрадовима ѿрезвиѿере* (Титу, 1, 5). Свети Павле је свакако и у свим другим местима тако деловао, а тако су деловали

и сви други Апостоли; и при томе они нису деловали по своје нахођењу, већ по заповести Господа. Тако ниједна хришћанска заједница није била остављена без рукоположених пастира. И ово се продужило у Цркви Божијој до данас као закон за верујуће: *Слушајѿе сѿѿарјешине* (пастире) *своје и ѿвинујуѿе им се, јер они бдију над душама ваѿшим* (Јев. 13, 17). И оно што је Господ рекао Апостолима, то се односи и на наш однос према пастирима: *Ко вас слуша Мене слуша и ко се вас одриче Мене се одриче; а ко се Мене одриче, одриче се Оноѿа ко је Мене ѿослао* (Лк. 10, 16).

10 – Ево четири пункта, којих треба да се држимо у вођењу дела свога спасења, ако желимо да будемо заиста спашени. Но има још један, а то је да се буде у телу Цркве живо сједињен са читавим сабором верујућих. Господ је назвао Цркву Своју виновом лозом у којој је Он – лоза или стабло дрвета, а сви верујући – гране лозе. Црква, или сва свеукупност верујућих је зато једна неразделива целина, живо сједињена са Господом и у себи са свим деловима. Као што се грана суши и престаје да живи када се одломи од дрвета, тако престаје да живи и сваки, који се на било који начин одељује од Цркве Божије, а кроз то и од Господа (Јн. 15. 1–7). Свети Павле је то јасно представио, назвавши Цркву – телом Христовим. Ми сви верујући смо тело Христово, а Христос Господ је Глава тога тела. Као што у телу сваки члан не живи својим, већ заједничким свим члановима животом, и ако се одвоји од тела, умире и трули, тако ниједан верујући не живи само за себе, већ живи животом

заједничким свем сабору верујућих или све Цркве, а ако се одвоји од њих, замире духовно и пропада (1 Кор. 12; Еф. 4; Кол.). Тако је било, а тако је и сада међу истинским верујућим, – да законом свог живота, живота који води у спасење сматрају неопходним пребивање у Цркви. Ми исповедамо да је Црква мајка наша. И тачне су речи да коме Црква није мајка, томе ни Бог није Отац. А ако му Бог није Отац, ко му је то онда!? – Господ је преко светих Апостола устројио свету Цркву и све спасоносно установио у њој, ради њеног чувања и ширења на земљи. У њој су све тајне вере и све разумевање истине; у њој је сва благодат и све свете Тајне, које је дају; у њој је истинито пастирство, које води ка спасењу; на њој почива благовољење Божије, које је чува и слуша њен молитвени глас; Анђели и људи, и сва разумна твар, обједињени – једноме свеблагоме служе Богу.

А ово – бити у телу Цркве и у њој градити своје спасење, обавезује сваког верујућег на следеће: 1) веровати као што верује сва Црква, од њеног почетка до сада и њеним гласом проверавати свако своје или туђе схватање и разрешавати сваку настану недоумицу, и ни у ком случају не дозволити себи нешто што је макар и за длаку несагласно са учењем Цркве, јер је она *сѣуб* и *уѣврђење истине* (1 Тим. 3, 15). Пази, – ко се овога не држи, тај је *незнабожац* и *миѣар*, по речи Господа (Мт. 18, 17); 2) ни у чему се не издајати од свих у поретку црквеног живота: постити, када свима предстоји пост, молити се и причешћивати Светим Христовим Тајнама, као што је установљено у Цркви,

и држати се свих других освеђујућих свештенодејстава Цркве, повинујући се речи Апостола који забрањује да се остављају сабрања (Јев. 10, 25); 3) држати се убеђења да и небески и земаљски жители стоје у нераскидивом општењу међу собом, живом и непосредном. Зато се наше молитве за њих и њихове молитве за нас, чују и бивају делатне. Ми – са својим сродницима и Анђелима и свим од века Богу угодившим; јер оцрквљујући се, приступамо *Граду Боја живоја, Јерусалиму небескоме, миријадама Анђела... Цркви ѣвродних, зайисаних на небесима* (Јев. 12, 22–23)

Сада сведимо опет на једно све речено о спасоносном путу и поновимо: хоћеш ли да се спасаваш? Веруј свем богооткривеном учењу и примајући благодатне силе, које воде ка животу и благочестију – преко светих Тајни, живи неодступно по заповестима Божијим под руководством богомустановљених пастира и у послушању њима, – а све ово у духу Свете Цркве Божије и њених закона, и са њом стојећи у живоме савезу, – и спашћеш се.

Овоме схватању спасоносног пута може се додати и следећи савет светог Јована Богослова: *Сваки који ѣресѣуѣа и не остѣаје у учењу, ѣѣај Боја нема; а који остѣаје у учењу Хрисѣовом, он има и Оца и Сина. Ако неко долази к вама и ово учење не доноси, не ѣримајѣе ѣа у кућу и не ѣоздрављајѣе се. Јер ко се ѣоздравља са њим учесѣвује у њеѣовим злим дјелима* (2 Јн. 1, 9–11).

11 – После свега што сам ти рекао, ти и сам можеш разабрати колико има истине у речима вашег

новог учитеља. „Једном вам је – пишеш ти, – он много објашњавао о томе, како треба неизоставно устима исповедати Исуса Христа и да само онај који га исповеда устима, одмах га и прима, и Он га испуњава и чува Својом благодаћу. Ка једном од нас, он се много наметао са својим: исповеди, исповеди, али се овај није сагласио. Одговорио је да то треба чинити по савести“.

И врло добро је учинио, што се није сагласио. Истинити дух је у њему, зато што је такво исповедање противно вољи Божијој. Осетљива је савест тога доброг хришћанина и није му дозволила да то учини. То би била хвалисавост и лакрдијаштво. Исповедање Исуса Христа је велики подвиг и Господ је обећао да ће за њега признати пред Оцем Својим небеским, онога ко Њега исповеда пред људима (Мт. 10, 32). Али у каквим околностима је ово исповедање вредно у очима Господа? – У таквим, када предстоји или исповедати своју веру у Господа Исуса Христа и због тога се подвргнути страшним мукама и бити мучен до смрти, или се одрећи Христа и принети жртву идолима. Исповедајући Христа у таквим околностима, већ се у духу приближава мучеништву. Зато је његово исповедање тако вредно. У Цркви Божијој, исповедници стоје у истом реду са мученицима. Мученици су они који су исповедивши Христа, били мучени до смрти; а исповедници су они који су исповедавши Христа били мучени, али из било ког случаја нису измучени до смрти. Ето о каквом исповедању говори Господ! Зато оно стоји код Њега заједно са супротним њему, одрицањем Њега.

А ко се, каже, одрекне мене њед људима, одрећи ћу се и Ја њега њед Оцем Мојим који је на небесима (Мт. 10, 33). А код вас тамо, јесу ли такве околности: или исповедај Христа и страдај, или одреци се од Њега и живи срећно?! Не, вероватно нема могућности да се покаже и такво исповедање, које је толико вредно у очима Божијим, а за хвалисање и лакрдијање увек има могућности. Истрчи на улицу и вичи: верујем у Христа и исповедам; но, такво исповедање ће бити уз ветар, као и оно, које је тражио ваш учитељ.

Ваш нови учитељ са исповедањем сједињује и следеће обећање: чим исповедиш устима Христа, одмах ћеш га и примити у себе. А од куда ово њему?! Погледај, како су Господ и свети Апостоли учили о томе, како неко прима у себе Христа. Свети Павле каже: *који се у Христиа крстишсе, у Христиа се обукосишсе* (Гал. 3, 27). Онај који се обукао у Христа, свакако Га је примио у себе. Следи да онај који се крсти, прима у себе Христа. Пред крштењем, крштавани исповеда Христа Господа, читајући Символ вере; али се преко овог не усељава у њега Христос, већ он само постаје способним да Га прими у себе кроз свето крштење. Ето како учи Апостол, а ваш учитељ друкчије објашњава. То је код њега од свога ума, а не од Божијег сведочења и обећања.

Обрати пажњу и на следеће. Господ говори: *Који једе Моје тијело и пије Моју крв у Мени пребива и Ја у њему* (Јн. 6, 56). Ако Господ пребива у причаснику, то је зато што Га је он у светом причешћу примио. Пред причешћем ми исповеда-

мо Господа, говорећи: „Верујем Господе и исповедам...“. Али не усељује то исповедање Христа, већ само причешће Телом и Крви Господа. Исповедање само отвара врата Господу за примање Њега у Тајни Тела и Крви Његове.

Тако видиш да ми силом крштења и светог причешћа постајемо пријемници Христа, а не само простим исповедањем Њега, иако ово исповедамо пре тог Тајинства. А ваш учитељ је пронашао други пут за примање Господа. Ово он чини по свом лажном умовању.

На другом месту, код истог оног светог Јована Богослова, Господ указује још и други пут за примање Њега, управо кроз испуњавање Његових заповести. *Ко има зајовијести Моје и држи их, каже Он, и држи их, њо је онај који ме љуби; а који мене љуби, њога ће љубити Отац мој; и ја ћу га љубити и јавићу му се Сам.* И још: *Ако ме неко љуби, ријеч Моју држаће, и Отац Мој љубиће њега; и њему ћемо доћи и у њему ћемо се наситити.* (Јн. 14, 21, 23). Не помисли да ово испуњавање заповести пробија пут за усељавање у нас Господа, одвојено од крштења и светог причешћа. Благодат крштења и светог причешћа даје снагу за верно испуњавање заповести. Испунивши све заповести украшава своју душу свим добродетељима и чини своје срце храмом, достојним да буде обитавалиштем Господа. Он се тада и усељава у њега. Он у њему бива од тренутка светог крштења и још такође општи (заједничари) са њим у светом причешћу. Но, помажући му у светом животу, још увек се свецело не умирује у њему, док год се ду-

ша не испуни свим добродетељима кроз испуњавање заповести, – то јест у њему још остају трагови страсти, – Господу непријатни запахи греха. Он се и не умирује у њему, јер нема поверења у њега и још само припрема Себи мирно станиште у њему. А када се душа освешта врлинама (добродетељима), тада Он већ радосно улази у њу као у дом, и обитава спокојно, неузнемираван непријатним покретима греха и страсти. На тај начин, вера привлачи Господа, а свете Тајне удостојавају Његовог присуства и садејства; и када верујући, помаган Господом, очисти себе од свих страсти испуњавањем заповести и унедравањем добродетељи у срце, тада се коначно Господ усељава у њега и почива у њему. Ето читавог пута за примање Господа. Он има своје степене, – има свој почетак, наставак и крај, или завршницу. **Но, корен читавог дела је у примању Господа преко светих Тајни. Без светих Тајни ни вера, ни врлине не привлаче Господа.** Они могу допринети смо толико да Господ може ради њих привести ка примању светих тајни и преко ових уселити се, као што је било са Корнилијем капетаном (сотником). Овде и исповедање Господа има своје место, али само као припремни део, а не као нешто што је одлучујуће за примање Господа у себе.

Исповедати Господа не значи само да се устима искаже да ја верујем у Господа. Оно значи и уопште бити хришћанином. Када нас питају: којег си исповедања? И ми одговоримо: хришћанског, то овај наш одговор такође може значити да сам ја хришћанин или да смо ми хришћани. Уз-

мимо сада ову реч у строгом смислу. Шта значи бити хришћанином? Значи и веровати правилно и живети свето, и освећивати се Тајинствима, и слушати духовне савете пастира, и Цркви Божијој Православној припадати, и све њоме налагано строго испуњавати, то јест савршавати све оно што смо пре указали да чини пут ка спасењу. Дакле, Господа исповеда истински онај ко верујући и освећујући се Тајинствима добија преко њих благодатне силе да живи свето по заповестима Божијим, руковођен пастирима, – а све у духу и по установљеним законима Свете Православне Цркве. То је истински исповедник, а не онај који само устима исповеда Господа. Свети Јован Богослов говорећи у својој Првој посланици о исповедању, подразумева управо такво делатно исповедање.

Ваш учитељ сматра плодом усменог исповедања Господа још и испуњавање благодаћу онога ко исповеда Господа. Када би исповедање усељавало Господа, то би и испуњавало благодаћу, јер благодат и јесте Божија посета нама и Његово општење са нама. Но како је пре овога објашњено да се Господ не усељава кроз исповедање, већ кроз Тајинства, то је очигледно да благодаћу не испуњава исповедање, већ свете Тајне после исповедања или при исповедању. Ја сам ти већ горе објашњавао да се благодат не даје друкчије, него кроз свете Тајне. И није било у Цркви Божијој случаја, да је она испунила некога на други начин. Дакле, погрешно је мислити да се само усменим исповедањем добија благодат. То врло подсећа на

следеће: довољно је отворити уста и благодат ће се сама улити. По овоме није погрешно назвати вашег учитеља и све оне који су сагласни са његовим учењем – зајавалима (хватачима зјала).

12 – Пишеш да се ваш нови учитељ „моли својим молитвама, али да се при молитви не осењује крсним знамењем и не чини ни поклоне“.

Ето видиш, какав је он помодар!? Читав свет хришћански се осењује крсним знамењем, чак и они који неправилно исповедају веру Христову, а он се стиди. Ко се осењује крсним знамењем, тај без речи исповеда Господа Исуса Христа, претрпелог за нас крсно распеће и смрт, којим нас је искупио. Када ваш учитељ узвикује: исповедај Христа устима, ви би требало да га понудите да исповеди Христа крсним знамењем, јер и једно и друго је исповедање; тамо речима, а овде делом. Дело је јаче од речи. Он је говорио ономе који није пристао да исповеди устима Господа: а, стидиш се од људи! Кажите и ви њему: и ти се стидиш да учиниш крсно знамење; а како је и оно такође исповедање, то произилази да се ти сам стидиш да исповедаш Господа пред људима.

Свети Василије Велики сведочи да је осењивање крсним знамењем установљено Апостолима и да **крсно знамење са вером учињено**, одбија невидљиве врагове, разара све њихове подвале и брани од њихових напада. Господ је крстом разрушио сву силу вражију. Ово знају демони и зато беже од крсног знамења. А ко не твори крсно знамење и не ограђује себе њиме, ка томе нечисте силе имају слободан приступ. Хришћанин без

крсног знамења – исто је што и војник без оружја. Ђаво таквога мучи како хоће.

Крсним знамењем се освештавају све Божанске Тајне и њиме се такође савршава освећење сваке ствари потребне за живот. Ово је примила Света Црква од Апостола, и тако раде сви хришћани. Од туда се природно јавља питање: је ли хришћанин онај ко се туђи од крсног знамења.

Наклоном главе ми обично показујемо и поштовање и покорност. Колико је нужно онеме који приступа Богу са молитвом да има на срцу према Њему потпуно страхопоштовање и потпуну покорност, толико је неизбежно показати поклонима ова осећања пред Њим невидљивим. Хришћани се сви поклањају Господу и телесно, што је сведочанство унутрашњег страха пред Њим и потпуне преданости Његовој вољи. Ко не чини поклоне, подвргава се сумњи да ли у њему постоје таква осећања. Но, ако их нема, – шта је онда његова молитва? Код нас има узречица: код њега се врат не савија, – што значи да је такав човек – непокорног духа и никога не поштује. Није ли таквог духа и онај ко не чини поклоне на молитви. Свакако је то рђав обичај. Просто да кажем, не савија кичму ни пред Богом.

13 – Пишеш: „Причали су ми верујући људи да наш нови учитељ и сви они који га подржавају, не иду у цркву и не призивају свете у молитвама – ни Божију Мајку, ни Анђеле, ни Апостоле ни пророке, ни велике светитеље, мученике и преподобне, не држе постове, не исповедају се и не причешћују Светим Христовим Тајнама, а такође ни празнике не поштују“.

Ето видиш какве су то делије? Прави жутокљунци, иако су се таквим премудростима научили од Енглеза. Наши жутокљунци и духовборци себе сматрају духовним хришћанима, људима Божијим, светима, којима нису потребни никакви спољашњи црквени пореци, никакви подвизи и никакве освећујуће свете Тајне и свештенодејства. И ваша зајавала су једног кроја са њима. – И ја не могу да схватим зашто ви трчите за тим новим учитељем и дозвољавате му да вам блебеће у уши своје бесмислице? Па, после свега што си рекао, очигледно је да је он отпао од Свете Православне Цркве и ако се тетур са својим учењем, то је зато да би и вас одбио од Цркве и основао некакву секту, туђу Цркви и Богом одбачену. А ви се једнако припијате њему, као неразумне муве за отровану воду.

Међу ти писати да се ваш учитељ и сви његови следбеници налазе у великој заблуди, јер не прихватају оно што је прописано Црквом. Саветујем ти да набавиш књигу „Камен вере“ Стефана Јаворског. Прочитај је са пажњом и усвој написано. Тада ћеш тим каменом моћи лако да затвориш уста лажљивцима, онима који се огрешују о истину, дрско наступајући са својим проповедима пуним лажи и лукавстава. Та књига је написана против протестаната. А протестанти су исто што и жутокљунци, само немачки, као што су и ти ваши новатори – жутокљунци енглеског кроја.

14 – Пишеш: „Међу нама влада недоумица, зашто наши пастири ћуте. Тај учитељ свуда путује, свугде се мува и учи, говори са одушевљењем. А

наши ћуте. И у цркви ретко ко од њих говори поуке: само службе обављају. Потребна је жива реч, али ње нема“.

Питам и ја тебе: јесте ли се ви обраћали својим пастирима са питањем да међу вама ходи некакав учитељ и сабира вас и учи, па да размотрите да ли он добро учи? – Не, нико од вас није то учинио. Ето, колико си ми пута писао преко девет гора и мора, а ни једном ниси поменуо да си се обраћао своме пароху, који ти је испред очију сваке недеље и празника. Како ће онда пастири знати шта се код вас потајно догађа? Ваш пастир долази у цркву и види сабране све парохијане како се усрдно моле, – и онда је спокојан, будући уверен да је све у потребном реду. Па, ви догмате знате, заповести такође памтите, Цркви Божијој сте у свему покорни. Шта би вам се још имало казати? Само вам још понекад треба објаснити неки догмат или заповест неку. Но, ово се и чини понекад, како ти сам пишеш. Али и без тога је све наше богослужење тако састављено да пажљивоме приводи у сећање и догмате, и правила живота, а самим својим дејством учи како се приљубљивати ка Богу. И једно пребивање у цркви понавља сав религиозни дух, како то сви могу осетити. Слажем се са тобом да би пастири требало да чешће воде разговоре са својом паством, и у цркви и ван цркве. Но, не могу се сложити да ако тога нема, да су верујући потпуно лишени сваке духовне хране. Но, ако би већ требало окривити некога због овога, то сам ја спреман да окривим и вас парохијане, и то не мање од пастира. Изразите жељу, замо-

лите, – и који ће пастир одбити да изађе у сусрет таквој доброј жељи вашој? – Ви се сами туђите од пастира и када вама се догоди да се са неким од њих сретнете, не започињете разговор о потребама вере. Гледајући на вас, ни он не отпочиње такве разговоре. А затим ни у цркви не говори поуке, бојећи се да вам не досади и не одбије вас од цркве. Ја не оправдавам ћутање пастира: њихов дуг је да побуде себе да говоре, а паству своју да саслушају. Но, напомињем само да је овде и ваша кривица.

Ти говориш: „Наши ћуте, а овај свуда трчкара и поучава“. – Он тако чини, јер му је потребно да накупи ученике и следбенике, а када их сакупи и он ће заћутати, јер ће ученици који су се прилепили за њега знати све што он обично учи. Но, треба знати да јурњава и вика не означавају здраво стање ствари. Погледај на тело. Када је оно здраво, то се у њему све функције обављају мирно: пулс није убрзан, дисање је равномерно и глава је бистра, нервна и мишићна напетост је умерена. Но, само што нешто од овога изађе из своје мере, – нормално функционисање се ремети и тело постаје нездраво. Тако је исти и у делу спасења и вере. Ваша цела парохија представља мало црквено тело. Све спасоносне функције одвијају се код вас равномерно: ви се држите вере и трудите се да живите по хришћански, освештавате се светим Тајнама, чувате све црквене поретке и слушате своје пастире. Дело спасења свих и свакога појединачно код вас иде мирно, иако међу вама није видно ништа изванредно. Као што здраво

тело расте и живи неприметно, тако и ви живите и растете, макар и неприметно. На тај начин, то што се тај тетура и трчкара, а код вас све иде мирно, не значи да сте ви у лошијем положају од њега; напротив, ово мирно течење дела код вас означава да се ви по уделу у спасењу налазите у здравом стању. Ви *ишечите добро*, а тај галамција се налази у ненормалном положају, а то што се свуда клати и тетура, даје повода да се помисли да је отрован. Рђаво је ако се неко од вас при мирном течењу духовних дела предаје нераду и небризи за спасење. Но, ако сваки по мери својих снага чини усрдно све на шта га обавезује хришћанска савест, иако се при томе нико ничим не издваја од других, то је дело вашег спасења у реду, те се не треба узнемиравати због овога и трчати за неким само зато што он представља нешто истакнуто. Присети се да сам на почетку писма говорио о хору у коме један појац рђаво чини што се издваја. Ово такође служи за појашњавање и овога о чему сада говорим.

Сада сам ти рекао све о чему је давало повода твоје писмо. Остаје само да се дода, као што и сам видиш: одбаци ти тог новог учитеља, заблуделог жутокљунца и држи се као што си се увек држао, Свете Православне Цркве и њених пастира. То исто посаветуј и свима својима. Потрчали сте за тим галамцијом и забленули у њега, почешали свој слух његовим заслађеним речима, и доста. Он не води ка добру. – Да би што буднији био духом против прелести његове слаткоречивости, набави као што сам ти рекао „Камен вере“ и чи-

тај. А најбоље окупите се сви, који сте осквернили свој слух јеретичким речима, – туђим Цркви, па читајте и лечите себе од вражијих привиђења.

Писмо 9.

„Ког нас је био добар свештеник, но њремене шћен је у грују њарохију. На његово месћо дошао је груји, од која су невоље у души. Службе обавља немарно и брзо, а у разјворима – када до њих дође – расјреда само о ситњницама; а о делу Божијем, ако и њројовори, то све нешћо са некаквим ојраничењима и скраћивањима сћроје исћине. Како се избавићи од овакве саблазни?“

Сами сте криви. Рђаво сте се користили добрим свештеником и Господ га је узео. Реците, јесте ли постали бољим од пређашњег доброг свештеника? Ето снебивате се да кажете: да. А ја ћу и из даљине рећи да нисте постали бољи – судим по томе што осуђујете новог свештеника, не умејући да држите своја осећања према њему како треба. Па и пре недавно отишлог доброг свештеника, код вас је био добар свештеник, а пре њега који је био, био је добар. Видите, колико вам је добрих свештеника послао Господ, а ви сте и поред тога неисправни. Зато је Он и одредио: зашто на ове трошити добре свештенике, послаћу им мање исправног. И послао је. Видећи ово, требало је обратити пажњу и на себе, покајати се и исправити се, а ви само судите и оговарате. Постаните исправни и тада ће се свештеник одмах променити. Помис-

лиће: са овима се не може које – како служити и немарно водити поучни разговори.

Свештеници, ако бивају немарни и брзи у служењу, а у беседама празноречиви, то се већим делом може применити на саме парохијане.

Говорећи овако, ја не оправдавам свештеника. Њему нема извињења, ако он не само противканонским деловањем, већ и неразумним служењем по канонима саблажњава душе које су му поверене. Ја говорим само оно што вам је пригодније у овоме случају чинити. И прво сам рекао већ: не судите, већ и на себе обратите пажњу и постаните исправнијим, и у молитви, и у разговорима, и у читавом понашању. Затим се молите усрдно да Господ исправи свештеника. И Он ће га исправити. **Само се молите како треба.** Господ је рекао, ако се двоје саветују о некој ствари и почну се молити, то ће им бити по молитви њиховој (Мт. 18,19). Тако дакле саберите се сви добронамерни парохијани и молите се за свештеника; молитви додајте пост и појачајте милостињу, а тако чините не дан-два, већ недељама, месецима, целу годину. Трудите се и изнуравајте себе свескрушено, док се не измени свештеник. И измениће се; будите уверени да ће се изменити. Недавно сам чуо о сличном подвигу и његовом плоду. Једна старица, проста сељанка, велика богомољка, приметила је да је неко кога је поштовала, почео унеколико да одступа од својих животних принципа и то ју је толико погодило, да се дошавши кући затворила у своју собу и стала на молитву рекавши Господу: са места се нећу померити,

кап воде нећу попити и очима мојим сна нећу дати, док ме не услишиш Господе и не вратиш на пређашње тог човека. Како је одлучила, тако је и учинила, подвизавајући се у молитви и скрушеним сузама, досађивала је Господу да је услиши. И већ је снага почела напуштати, али је она остала при своме: макар и умрла, не одступам док ме не услиши Господ. И Он ју је услишио. Дошло је до ње уверавање да се онај за кога се молила, вратио на старо. Пошто се у ово и сама уверила, сузама благодарности није било краја. Ето такву молитву и ви треба да устројите – макар не такву по форми, већ такву по усрдности, самопожртвовању и неодступности. И несумњиво ће те добити жељено. А ако ви само узгред будете, понекад кући или у цркви, или у разговору произносили: дај му Господе да буде добар, каквог онда плода очекивати од такве молитве? Па, то и није молитва, већ проста слова.

Рекао сам вам главно. Додао бих још једно, но његово испуњавање је врло тешко. Овде мислим да можете ви добронамерни и поштовани, прићи свештенику и замолити га да измени у начину свога служења, оно што вас смућује и саблажњава. Врло је просто ово учинити, али је крајње тешко исто учинити да уроди плодом. Потребно је да и ваш поглед, и израз лица, и тон речи, а не само садржај – одишу најискренијом и најтоплијом љубављу. Тада би се могли надати да ће те доћи до жељеног циља. Без овога је боље не предузимати ни један корак, јер ће још горе произаћи – најжалоснији неспоразум. Можда ће бити још

боље написати му све, али и при овоме је неопходан дух свепобеђујуће љубави. Дакле за успех у овоме делу потребно је нешто више од пуке учтивости, која је без љубави – отровни жалац.

Више од овога немам шта да вам кажем, сем да трпите. Постоје још и законски начини, али они нису у моме домену и ја ћу прећутати о њима.

Писмо 10.

„Никако не моју да уйрављам молићвом, мисли ми сћално беже. Неко ме је йосавейвоао да научим молићве најамей, уверавајући ме да када йочнем да их чийам најамей, да ће мисли мање да лућјају. Ја сам их научила и чийам их најамей, но расејаност се не умањује; ни две речи не кажем, а мисли се удаље од молићве, йако да дело йтреба враћайи уназад. Много бих волела да се научим да будем нерасејана у молићви“.

Нерасејана молитва је дар Божији, који се даје упорним искатељима. Тако *йражйије и наћи ћеије*. Ви, можда знате правило светог Макарија Великога, да ако хоћеш да стекнеш неку врлину, то принуди себе на њу, или се вежбај упорно у њој; и Господ видећи твој труд и са каквом ти усрдношћу иштеш ту врлину, даће је теби да је привијеш к срцу твојем, тако да ће она бити код тебе као природно осећање и расположење. Исти закон важи и за стицање нерасејане молитве. Упражњавајте, не лењећи се, сваки могући за вас труд молитвени, – и Господ ће вам на крају дати

нерасејану молитву. Посећујте црквене службе; оне боље од свега развијају молитвени дух; кући се молите по молитвенику или напамет, читајте готове молитве или своје сопствене, произнесите према стању вашег духа – и стојећи, и седећи, и идући, и радећи – све понављајте било какву молитву или стих из псалама, али све ово усрдно, жељни молитве, са страхом Божијим и скрушеношћу срца, без икаквог попуштања расејавању мисли, – и при томе се непрекидно тако испуњавајте да већ и сами тежите не попуштајући и не одступајући, док не дође истинска из срца исходећа молитва – дар Божији.

Учење молитви је један од начина молитвеног труда. А ви сте помислили да само ако их брже боље научите и почнете их читати на памет, то ће се молитва прелити из срца. Сада видите да се такво очекивање не оправдава делом. Но, томе није криво учење молитви и њихово читање на памет, већ начини који се у овоме употребљавају, начини, који зависе од онога ко их је научио и чита их на памет.

Молитве не треба учити толико памћењем, колико умом и срцем. Потребно је ући у дух молитве, црпети мисли које она даје, усвојити их и проосећати: тако да када почнете читати молитву научену на памет – мисао и осећање иду напред, а за њима речи молитве. Као што видите, и овде је потребна напрегнута пажња и неки притисак на срце, ради изазивања потребних осећања. И тада ће такво молитвословље бити силним средством за васпитавање молитвеног духа. Научена молит-

ва је већ на неки начин унутрашња и од ње је бржи прелаз на молитву у срцу и из срца. Пробајте да читајући молитве напамет, управите њихово мислено читање унутар срца. Ако вам то успе, то ће и навика нерасејане молитве поћи код вас успешније.

Но, све ово је начин за стицање стварне молитве, а не сама молитва, која је узношење ума и срца ка Богу. Приступајући молитвословљу, увек је потребно претходно настројавати ум и срце ка молитви, покрећући их на страх Божији и скрушеност срца. Св. Василије Велики саветује да се свака молитва започиње сећањем на велика добротинства (благодејанија) Божија и благодарењем за њих, а овоме присајединити сећање на грехе, који вређају Доброчинитеља, и срдачним скрушавањем због њих, а затим тек узносити Богу своја прошења о својим унутрашњим или спољашним потребама, и то са мишљу да се све обраћа на славу Божију. Мислим, да ако се тако припрема за свако молитвословље, да ће се оно одвијати са мањим бежањем мисли.

Но, опет је и ово труд молитвени, а не сама молитва, која из срца иде. А такву молитву тражите, њој стремите и узревнујте да је стекнете. **Но, памтите, да без дугог труда, непрекиднога и упорног, ништа нећете добити.** У „Добротољубљу“ пише за једног старца, да се он две године борио, иштући овакву молитву и она се на силу запалила. И запаливши се, наставила је да непрестано гори. Тада је дошао и крај бежању мисли. Идите и ви овим путем и доћи ћете до истог.

Писмо 11.

„Шта да чиним са часнољубљем (охолошћу)? Чини ми се да ништа не радим на њоказ (да би дрући видели), но после дела не могу да се уздржим да не зајрубим њед собом. Ја, свакако не говорим никома, како сам добро урадила ово или оно, али унутра одзвања да сам боља од друћих и да делама боље нећо дрући. Ја знам да је ово ружно, но овако се увек дешава у мени“.

У крајњој мери добро је што примећујете ову слабост и желите да се исправите. Уложите труд у исправљању и молитву за то, и Господ ће помоћи да изгнате тога врага, који је најштетнији и уједно најласкавији. Он чини човека сличним раднику, који ма колико зарадио, све одједном поједе, ничег не остављајући за сутра. Ко се осујетио, тај је већ примио плату своју и у будућности нема никаквог залога. Он је свагда го, као онај ко је проћердао све своје. Го ће бити и на ономе свету, т.ј. само његови греси ће прећи са њим, а добра дела која би могла послужити контратегом, никакве цене неће имати. Ето каква је штета на крају од честољубља! Тако ви добро чините што имате жељу да се избавите од овог ласкавог непријатеља.

Но, како успети у томе? Борите се и победићете. Само не одустајте и никаквих уступака себи не чините при томе. Прво што је потребно учинити је да сазнате и осетите да су такве помисли враг. Затим, чим се он појави, пожурите да оживите такво сазнање и осећање, који ће се неизоставно одазвати непријатељством према таквој помисли

и одгурнути је. Непријатељски се поставити према помисли је исто као у груди неког ударити. Ко је у груди ударен пада на земљу, а помисао поражена непријатељством (неприхватањем) бежи из душе. Учините тако најусрдније неколико пута и таква помисао ће престати да се појављује, или ви тако навикните да лако и брзо управљате њоме, да чим се јави одмах и прогнана буде.

Међутим, не заборављајте да подгревате осећање непријатељства према њој. Ради тога, што чешће читајте поуке Спаситеља о милостињи, посту и молитви (Мт. 6) и ону причу из које је Господ извео овакву поуку: *јоворийе: ми смо нейоџребне слује, јер смо учинили шџо смо дужни учиниџи* (Лк. 17,10). Такође и апостолског наука се присећајте: *Шџо се хвалиш?* (1 Кор. 4, 7).

Узмите такође у обзир и то са ким себе поредите, трубећи да сте ви и ваша дела бољи од њих. Ако су они мањи од вас по узрасту и способностима, то се немате чиме хвалити. То је и природно да ко је старији, тај све чини боље од млађих. Кад поодрасту, они ће можда боље радити од вас. Зато ви не поредите себе са таквима, већ са онима који су повише од вас. Тада можда и нећете моћи да трубите: бољи сам ја и моја дела, него ћете се пре смирити, видећи да сте још далеко од онога чиме бисте се могли похвалити.

Ја бих вас још питао: да ли то што радите, одговара мери ваших способности? Размотрите боље и можда се покаже да то што радите и добро, не одговара мери ваших снага: што значи да би следовало да то треба да радите пет или десет пута

боље. Ако то заиста увидите често, ако не увек, то се мора видети, када се са те тачке посматрају своја дела, да би се уместо трубљења требало скрушавати, зато што не одговарате намерама о вама, Оног Ко вам је дао силе тела и душе.

Потрудите се тако над собом и вероватно ћете ускоро пожњети успех. Но, са овим трудом над собом треба да иде под руку молитва Богу, а такође и усрдна ревност да се достигне жељени циљ, без икаквог попуштања себи.

Писмо 12.

„Ујуџро се јомолим и јрочийџам нешџо, – џако зајрејем душу мало, но јоџом јођу јослови један за друјим и све несџане, ја сам ојей као камен. Како да сачувам јуџарњу сабраносџи и џојлоџу?“

Сабраност и топлота ће саме по себи нераздвојно пребивати у души, при свим делима, када постану суштинским квалитетом вашег унутрашњег живота. А на тај степен оне ће узиди када се у души разгори молитвена ватрица, о којој сам вам пре писао (писмо 10). Но и до тада могу се употребљавати неки начини, да се при делима и сусретима мање расејавате. Прво – никада не журите и не узнемиравајте се. Чините све, не журећи, као када носите чашу воде, бојећи се да је не проспете, но без непотребне тромости и старајући се да све учините на најбољи начин. Да би при томе ваша душа увек остала на месту, седите и размот-

рите све обично бивајуће код вас послове и сусрете, и унапред одредите како ћете се у ком случају држати, да се не би много опустили. Ако искуство потврди да оно што сте замислили води циљу, увек и поступајте по замишљеном; а ако се покаже неприличним, смислите нешто друго уместо тога. Тако поступајући, ви ћете ускоро наћи начин како да се понашате, а да се мисли не расејавају и сачува топлота срца.

Друго – ништа не чините опуштено, него са обзривошћу, као да на вас гледа неко властан да вас исти час прозове за сваку грешку (пропуст). А у самој стварности тако и јесте. Постоји свевидеће око Божије, на вас обраћено, а постоји и ваш Анђео чувар који вам је увек сапутник; светитељи Божији нас такође виде.

Треће – ма какве послове да морате да радите, нека су они већином и житејски, знајте да могу бити обављани тако да буду морални и Богу угодни. **Ништа не чините на угађање себи, већ све на помоћ и задовољство ваше околине; тако ћете упражњавати самоодрицање и љубав.** Ако при овоме и свакоме делу успете да додате и одговарајућу му заповест Божију и потом га чините из покорности вољи Божијој, љубави према Богу и жеље за богоугађањем, то ћете исто обављати као да сте на служби код Бога. Таква мисао ће јаче од свега другог држати вашу душу у нерасејаној пажњи.

Ја мислим да је ово довољно да вам се не би више догађало оно на шта се жалите. **Али свакако све зависи од тога са коликом се усрдно-**

шћу прихватате дела Божијег. Млитаво делање је слично премештању са ноге на ногу, свуда неприлично и никаквом добром крају не приводи.

Писмо 13.

Ево ништа се догађа самном! Неколико дана расоложење је добро, чешће улазиш у себе и ѿмолиш се чак ѿ после рада, а за ѿ тим ѿ ѿеић најадне некаква мука и разлењеност, воља ослаби, нема чак ни жеље да се занимам нечим духовним; ѿ ѿ ѿм ово ѿ ѿеић ѿрође и ѿ ѿ јави се макар и мала жеља за молићвом.

Видите да то долази и пролази. Зато, када дође, не треба се ужасавати као од неке непоправљиве беде. Можда то настаје од случајне слабости телесне или од потребе душевног одмора, а ово могу бити и неизбежне случајности по условима духовног раста. Но, ма од чега произишло, не треба се ужасавати, али ни остајати равнодушан према овоме. Потребно је себе продрмати, напрегнути, принудити. Дрво је хладно, али протрљај дрво о дрво и оно ће се загрејати, па чак и запалити. Тако и охладнелу душу треба протрљати. Како? Ако можете осамите се и чините поклоне, призивајући Господа Спаситеља да загреје душу. Још је боље, ако можете побећи у цркву. А можда још боље, заузети пажњу размишљањем о тајнама вере наше, које све делују пробуђујуће; а нарочито таквог својства је страдање и смрт Господа Спаситеља. Понављајте безосећајној души: само ради

твога спасења је учинио Господ, а ти си као камен непомична. Помените смрт и суд и последњу одлуку: отиђи или приђи, – и није чудно, да тамо страх поражава, а овде нада развеселује.

Наводите на душу таква созерцања, и то једно за другим и сва заједно, – и она ће се продрмати. Као што стакло сабирајући сунчеве зраке у једну тачку, производи ватру, тако и ова созерцања, усредсређујући се са пажњом над срцем, разгоревају га и буде енергију, тако да нестају пређашња хладноћа и млитавост.

Није лоше тада учинити било какво добро дело, које изискује напрезање – на пример посетити болеснога, послужити му и помоћи, или сиромашку неком отићи и утешити речју или му помоћи према својим могућностима.

Но, ма како било, не остављајте себе без трења и принуђавања. А Господ видећи како се борите, сажалиће се над вама и пожурити да вам помогне.

Писмо 14.

„Не желим да се везујем ни браком, ни било каквим обећањима, но искрено желим да се ипак изјавим изнутра, како што жели Господ и Сјасишель наш, да би била своја Њему, а не њућа“.

Благослови Господе! Ви бирате добар удео као Марија; онда седите код ногу Исусових и слушајте реч Његову. Сву жалост вашу пренесите на Њега, и Он ће устројити у вама и са вама, оно што је

угодно пред Њим. Он каже: *Ја сам њућ, истина и живоћ* (Јн. 14,6). Онда предајте себе Њему, – и Он ће вам пут указати и истином вас просветити, и животом вас преиспунити. Узљубите Њега и сјединивши се са Њим том љубављу, чешће мислите о Њему, неголи што дишете. Тада ће и Господ узљубити вас или боље речено благоизволити да вама јави љубав Своју; а волећи – Он воли све нас, не очекујући да и ми заволимо Њега.

Предајући се тако Господу, ви сами не треба да седите скрштених руку. Ревношћу ревнујте, да би се допали возљубљеном вама Господу. Како? О томе је Он јасно рекао, – да, ко хоће Њему да се допадне, нека строго испуњава заповести Његове. И узревнујте о испуњавању ових заповести. Само не заборавите, да се заповести Христове не односе толико на сама дела, колико на осећања и расположења, као што то можете видети у Његовој беседи на Гори. Господ тражи чисто и ка добру настројено срце. А ви то и сами тражите. И пре-красно! Управите сав свој труд ка томе.

Нечистим срцем владају страсне мисли, осећања и жеље. Уђите у своје срце пажњом, – и само што приметите било какав страсни покрет, одмах га подсеците, и својим напрегнутим противљењем и нарочито молитвом вољеном Господу. Такав труд назива се унутрашњом борбом. Без ње, не можете бити чистом и угађати Господу.

Успехе у овој унутрашњој борби, немогуће је очекивати без спољашњих подвига – усамљивања, поста, бденија, труда, молитви и читања, и сл. Подухватите се овога, не жалећи себе.

Сила која покреће на ове трудове је ревност за спасење, кроз богоугађање у славу Божију. Ова ревност захтева живо и енергично делање свега што се сазнало као неопходно, без саможаљења, са надом на увек спремну помоћ благодати Божије. Труд велики, но и сила није мала: од вас – ревност, од Господа – благодатна помоћ.

Ето то је читаво настројење, које бисте и ви желели. Какав ће бити резултат свега? – Самопожртвована љубав према Господу, а ради Њега и према свима.

Писмо 15.

„Наша њородица од сѣтарине, још од дедова и ѡрадедова, одржава обичај да се исповеда и ѡричешћује у сва четири ѡсѣа. У нашој ѡрохији и неке друѣ ѡродице чине ѡто испов, и нико се већ не чуди ѡтоме. Но, мени долази жеља да ѡродужим ѡсѣ и чешиће се ѡричешћујем: ѡтако на ѡпример два ѡуѣа у Великом и два ѡуѣа бих у Божићном ѡсѣу, али и још ѡнекад ван ѡройисаних ѡсѣова. Но, ако бих ѡтако чинила у нашој ѡрохији, сви би ѡто ѡримешили и одмах би ѡпочела ѡворкања, а мени би ѡто смешало. Моју ли се ја ѡричешћивашти и у друѣој ѡрохији? Знам једној свешћеника, који мноѣ воли када се неко честѣо ѡричешћује и свима ѡто ѡрейоручује. Код њеѣа бих ја и ѡишла“.

Може. Ваша жеља је добра и спасоносна. Дај Боже да је остварите. Но, пазите, – да не трубите

пред собом. Чувајте се и тако себе држите да за ову трубу немате ваздуха.

Само ово дело је од велике помоћи за оне који траже живо општење са Господом. Јер је Господ рекао: *Који једе Моје ѡијело и ѡије Моју крв у Мени ѡребива и Ја у њему* (Јн. 6, 56). Тако је Он обећао, и како је Сам Он испунитељ овога, тако и свакако бива онима који се достојно причешћују. О томе се само и брините да се достојно причешћујете. А како то постићи? Мислим да вам је то познато: савест очистите, веру и љубав према Господу опет оживите, обећање свестране исправности обновите, – и приступајте са страхопоштовањем, али и са смелешћу и уздањем да себе предајете у руке Господа Који вам жели спасење. Созерцајте при томе Самога Господа Који вас Сам причешћује преко руку свештеника, које само служе као оруђе.

Не смућујте се тиме што вам долази помисао да имате и другог духовника. Чврсто верујте, да Господ исповест прима и разрешава исповеђене грехе, кроз уши и уста духовног оца. Господ је један. Из тога следи да два духовника никакве штете не могу причинити св. Тајни исповести. Само се потрудите да све што душу оптерећује више или мање као бремене, откривате не одступајући од овога због стида, јер откривате душу Ономе, Ко већ све одавно зна.

Добро чини тај свештеник, што призива на често причешћивање. **Често пошћење са исповешћу и светим причешћем јесте најјаче васпитно средство у духовном животу.** Нека вас благослови Бог и помогне вам!

Писмо 16.

„Наслађујем се разговорама и уијадам у њих осуђивања. Трудим се да не осуђујем и не оговарам. Док ћу њим – добро је, али чим њиховим наиђе њамни облак; ојоменем се – али сам се већ расјиричала и наојоварала“.

За то вас свакако не следује похвала, али је критика много омекшана тиме што ви сами примећујете своју слабост и имате жељу да се избавите од ње. – Само продужите тако. Сваки пут, приметивши своје огрешење, упутите себи заслужени приговор, када останете сами

и уједно са тим размишљајте како да се умудрите и водите обичне, чак и веселе разговоре и не попуштати језику да скреће на друге теме. Трудећи се тако и испробавајући неколико начина, на крају ће те доћи до навике да не осуђујете. На овакав труд одушевљавајте себе помишљу, да ничим толико не вређате Бога, као тим грехом: јер тако Његову власт поткрадате. А и себе ничим тако не подвргавате опасности да будете осуђена, као тиме: јер строго судећи о другима и на себе навлачите строг суд. *Јер каквим судом судиш, њаквим ће вам се и судити* (Мт. 7,2). Чешће ишчитавајте ове и друге речи Господа ту написане.

Свакако, оно што је рђаво не треба називати добрим. Али видећи то, не треба осуђивати брата или сестру, већ их жалити и жалећи, молити се од срца да их Господ уразуми и отрезни, те и да им да снаге да живе онако како то захтева њихов животни положај. Ако при погледу на погрешке других,

мисли ваше пођу тим правцем, то ће онда бити дело љубави. У разговору, при томе, није увек подесно отворено се изражавати, него се увек може потражити нешто оправдавајуће и умекшавајуће. – Заштита ће такође бити делом љубави. Или је боље прекидати такве разговоре, одводећи их на друге предмете. Ако то не умете, можете једноставно прећутати, док не пресахне бујица осуђивања уз унутарњу молитву за оне које желите да осуђујете. Друге је тешко учити; а себе је увек могуће и потребно доучавати.

Писмо 17.

„Код мене се често у разговору њојављује захтевни њон; не њрњим њрошћивечење и ошћирином често вређам своје ближње“.

Или отвореније речено: хоћу да будем царица у свом кругу, да би се све одвијало по моме. То је властољубље, једна од првих кћери гордости, садруга раздражљивости и јарости. Ето у какав разред вас стављају такве повремене пројаве. Сами видите, да се треба побринути да се пресече њихово даље рађање, да оне не би од малих какве су сада, толико нарасле и учиниле вас несносном персоном, одбојном људима и противној Богу. И подухватите се тога, више од свега: јер такви покрети показују да у дубини срца лежи нешто врло рђаво и пагубно.

Али шта вам предстоји да чините да би дошли до успеха у овоме погледу? То што ви већ при-

међујете рђавост таквог понашања је прво што би при томе требало имати. Као друго – требало би да делате не по њиховом притиску, већ супротно њима. То је исто као клином клин избијати. Уместо властољубивог тона наређивања, навикните се да увек замолите или предложите, је ли вам угодно? – унапред се припремајући да ако молбе и предлози не буду прихваћени, или их ојачате или смирено одустанете. Најбоље је и сам нешто урадити, неголи наваљивати бремене на друге. Спаситељ, тим више заповедивши да се изабере бити слугом свима, неголи највећим – указао је на најделатније средство за угушивање властољубља. Ко се прихватио да буде свим слуга, неће дозволити себи оштру реч и да се увреди када му неко противречи. Деловање напротив таквих покрета ослабљује их и чини реткима, а на крају их и сасвим уништава. Но, при овоме треба, као треће, деловати у духу покајног смирења са молитвеним обраћањима Господу. Ово ће учинити да наше делање одише љубављу и мекоћом, а наша нарав ће чак постати и привлачна. Последица овога ће бити спремност да нас чују и радо нам се у свему покоравају, предупредујући наше жеље и без наређивања ће их испуњавати.

Овако се и потрудите да достигнете у свом кругу чин царице. Тада ћете и без властољубља свима владати и неће вам нико противречити, а и никога нећете увредити оштром речју, зато што за то неће бити ни повода. И све ће се одвијати по вашем, а ви то нећете ни примећивати. Свакако,

ово је труд за цео живот, али као што видите са разлогом! – Нека вас Бог благослови!

Писмо 18.

„Већ више љубави сам прочитала Јеванђеље, али је мало шта остало у сећању. Зато сам одавно желела да га научим најамеј, но збој моје лењости то је остало само љубави жеља. А сада сам коначно решила да ово остварим и ево неколико љубави научила. Је ли ово добро?“

То је врло добро! Које речи за нас могу бити вредније од речи Спаситеља нашег? И чиме нам је боље осветлити свој ум и сећање, ако не њима? Ви сте дошли до правила из устава св. Пахомија. Он је захтевао да његови иноци знају наизуст Псалтир и Јеванђеље или и читав Нови Завет. И код њих је био закон да у слободном времену читају и размишљају о било чему из оног што су научили напамет. Нека би Господ благословио да продужите ваш започети труд и доведете ово дело до краја!

При овоме желим да вам кажем још нешто. Када учите, старајте се да што јасније и потпуније схватите мисао Спаситеља и дубље проникнете у њено значење и везу са свом сумом наших веровања. И још – ништа од наученог не остављајте на нивоу голог знања, већ се потрудите да оно делује на вашу нарав, на ваша осећања и расположења и послужи начелом вашег понашања. Ово ћете лако постићи, ако научно будете при размишљању

примењивали на себе, по простом методу: Господ то и то говори, – шта из тога ја могу извући за свој живот? Или: Господ тако заповеда, – како ја то могу остварити у мојим приликама? И томе слично. Пожељно је да тако чините, јер се у супротном нећете уздржати да се у разговору не похвалите (размећете) својим знањем Писма, а још ће вам теже бити да се уздржите од осуђивања. А сами знате, како је и једно и друго-ружно. Но, ако будете примењивали на себе оно што сте научили – то свест да ваш живот не одговара сасвим ономе прочитаном, неће дозволити вашем језику да осуди било кога или се хвалише знањем Писма.

Не заборавите, приступајући учењу и размишљању о наученом са примењивањем свега на самоме себи, да се молитвено обратите Господу, да просвети и јасно усади истине Своје у срце. Јер је једини Учитель за нас – Он Сам. Примите ово вером и делујте према овоме. А ако ваш труд будете наставили са вером и страхом Божијим, то ћете и на делу осетити како се незнано како и откуда почињу ројити у вашем уму светла созерцања.

Писмо 19.

„Моји њознаници ме најадају, шћо сам остїавила ѡређашњи начин живоїѡа и осамила се, населивши се близу манасїира и живим као монахиња. Та живела си, кажу, за груїе, била си учийељница и начелница школе, а сада живиши само за себе као еїоисїѡа. Они ово їоворе не їѡолико

осуђујући ме, колико из сажсаљења, смаїтрајући да сам учинила їрешку и од бољеї оїїшила ка їорем. На їѡај начин они размишљају. Ја сам им одїоворила оно шћо сам моїла и умела, – да ми сада није їоре, већ боље; и да ја на уїађање самој себи нишїѡа не чиним, већ је мој живоїѡи їѡесан и да овде морам да радим и за груїе; и да сада оїїшїно видим, како овај їуїї – їѡесан и болан – їправо во-ди ка циљу, ради коїа се и човек јавља на земљи. – Јесам ли им добро одїоворила и да ли їїреба још нешїѡо да им кажем?“

Ваши одговори су добри и потпуни. Нема се шта додати, сем да се појасни речено. – Такве недоумице, – да тако назовемо прекоре ваших познаника упућених вама, – нису једино у њиховим главама, већ и код скоро свих који живе у заједници. Оне се заснивају на нетачним схватањима о томе шта значи живети за себе? – Запитајте их: значи ли бринути се о својем спасењу – живети за себе? Ако искрено размисле, морају одговорити одречно. У супротном ће поћи против Спаситеља, Који је изнад свега ставио: *Ко хоће своју душу да сїасе, їѡїубиће је* (Мт. 16, 25); јер ко погуби душу своју, макар и читав свет приобрео, то није ништа у сравњењу са пропашћу душе. Произилази да је живети ради спасења душе није за прекор, него за највишу похвалу, и то пред очима Самога Господа Спаситеља нашег. Ако је живети за себе, т.ј. бити егоистом – прекорно и пред очима Божијим и пред очима људским, – иштући спасења своје душе удостојавају се највише похвале од Самога Господа, то је очигледно да приговор живети за

себе не може бити упућен онима који траже спасење – јер они по томе самом не живе за себе. На изглед произилази да они који траже спасење, почињу да живе за себе, јер својој души ишту спасења; међутим у стварности је обрнуто, јер они самим својим делањем престају да живе за себе, – т.ј. први корак на овоме путу је **самоодрицање**: *Нека се одрекне себе* (Мт. 16, 24).

Тако и објасните својим познаницима, да сте изабрали тако одрешени од људске заједнице, начин живота ради спасења душе, и овим ћете им све рећи.

После тога би они могли да вам досађују само из своје неуверености да се тим путем може достићи спасење. Но мислити тако, чини се да ће им бити врло незгодно пред лицем небројеног мноштва оних који су се спашавали тим путем и били прослављени Господом. Овај за сва времена хришћанства посведочени и до сада поуздан опит спасења у одрицању од света, затвара уста свима нерасположеним према њему – уверавајући у савршену благонадежност (успех) оваквог пута ка спасењу. Могла би бити усколебана увереност у високу вредност овог пута мишљу, – да су га сами хришћани измислили. Но, они који мисле тако, нека помисле на то да је Бог у свим временима јављао нарочиту наклоност (благовољење) према лицима која су ишла тим путем. Да је он људски изум, то иако би Бог милостиви могао са снисхођењем посматрати на њега зато што је управљен ка добром циљу, но не би нарочите наклоности показивао према њему. Ако јавља и јавља,

то значи да га одобрава и налази да је сагласан са Његовим неизмењивим намерама о нашем спасењу. На тај начин, довољна је поменута Божија наклоност према овом путу, ради сведочанства да он није ушао у поредак хришћанског живота против воље Божије, него управо по тој вољи. Уз ово ми имамо и директно указивање у речи Божијој, да овај пут није од човека, него од Бога. – Спаситељ га је указао, а свети Апостоли су га установили.

Спаситељ је указао на овај пут, када је говорио о безбрачности ради Небеског (Мт. 19, 12); о следовању за Њим без ичега, једино са крстом самоодрицања (Мт. 10,38; 16,24); о потпуном одрешивању од свих и свега, од оца и мајке, браће и сестара, свих познаника и свег имања (Мт. 10,37; 19,29). Поред тога и овакве заповести: ако те ко удари по једном образу, окрени му и други; ономе који ти тражи капут, подај и кошуљу; Од онога који узме твоје не тражи да ти врати и друго, – у потпуности могу бити испуњени и били су испуњавани само у одрешеном од заједнице животу. О достојанству таквог живота Спаситељ је посведочио, када је говорио о безбрачности: *Не моју сви ѝримиии љу ријеч до оно којима је дано; и о раздавању свега: Људима је ово немојуће, а Боју је све мојуће* (Мт. 19, 11 и 26).

Тако је предсказао Господ одрицање од света као начин живота. А како су га Апостоли установили, о томе послушајмо од светог Павла. Кћери хришћана у Коринту, окусивши сладости живота у Господу и слободи од свакодневних (житејских)

брига, нису хтеле да се удају. Њихови очеви су се због необичности ствари, обратили светоме Павлу са питањем, како ту да поступе. Свети Павле је одобравао жељу девојака да остану девојке, решивши да им је такав живота бољи од брачног. Јер каже, *која је неугаџа брине се за Госџодње, како ће уџодити Госџоду, да буде свейа и џијелом и духом; а која је угаџа брине се за овосвјетско, како ће угодити мужу*. Ово исто је он рекао о мушкарцима (1 Кор. 7, 33–38). Тако се установио безбрачан живот. И видимо у житијима святих апостолског времена, да је међу хришћанима свуда било нарочитих домова, у којима су живели у посту, молитви и трудовима девственици. И безбрачних мушкараца је било много. Они су носили име аскета-подвижника, зато што су исто као и дјеве проводили живот усамљено у молитвама, постовима и трудовима. Брак је чвор заједничког живота: Ко се одрешо од брака, тај се тим самим одрешо од заједнице, да би имао пуну слободу да читавог себе посвети Богу.

Ето како је ушло одрицање од света у поретке хришћанског живота. Њега су завели Апостоли по вољи Господа Спаситеља. Но, овоме се може додати, да се оно могло и без тога само собом породити из духа живота у Христу Исусу, тј. из оних промена у стремљењу људског срца, које настају по благодатној вери у Господа Спаситеља. Јер те дјеве коринтске – од кога су се научиле да се не везују узама житејским, када Апостол још није говорио о преимућствима таквог живота? Ово се само породило у њиховим срцима по кушању онога

што даје благодат о Господу Спаситељу. Благодат Божија, додирнувши се срца, одрешава од свега земног, плотског, чулног, привременог, тварног и устремљује ка небеском, духовном, вечном, Божанском; а ово је светакво, да га не даје породични и друштвени живот. Није ово давао ни разнолики друштвени живот коринћанкама, зато су се оне и одрешиле од друштва. **И кроз сва времена и у свим местима ово није давао друштвени живот, ма колико он био на високом степену – није могао дати потпуног задовољења срцу, зажелешем највише – неземно. Зато увек има и увек ће бити оних који одрешују себе од друштва.** Начин овог одрешивања може се променити, но по својој суштини оно ће увек постојати међу истински верујућим хришћанима. Да указане промене заиста произилазе у срцима верујућих, по примању благодати, о томе послушајмо светог Павла, који пишући Колошанима, каже: *Ако сџе, дакле, васкрсли са Христџом, џиражџије оно џије је џоре џдје Христџос сједи с десне сџране Боџа. Мислиџије о ономе џије је џоре, а не џије је на земљи. Јер умријесџије и ваџи је живџи сакривен са Христџом у Боџу* (Кол. 3, 1–3). Ви сте умрли, каже, но тако што сте заједно са тим и оживели и почели живети новим животом, – таквим, који је сакривен са Христом у Богу; У Богу је пак сакривен, зато што одрешује од свега тварног, и ум и срце су обузети једино Богом, те се учи мислити о горњем и тражити вишње. А ово зашто? Зато што такви не примају духа света овога, већ *Духа, Који је џг Боџа* (1 Кор. 2, 12). Дух од Бога и вуче ка Богу.

Ако ви прођете овај низ богооткривених стања, то се не можете ослободити питања: Како то? – Из овога следи, да је живот у друштву, породични и друштвени, – неспојив са духом живота у Христу Исусу? Ако је овај дух такав, да и ум и срце пресељава од земље на небо и од твари ка Богу, онда како ту одржати помисао о породици и друштву? – Но у таквом случају, шта значи ако хришћани живе породично и у друштву? – Је ли то снисхођење према немоћи или уклањање од духа живота у Христу Исусу? – Такво питање је врло природно, и ви ћете видети да они који вас нападају морају заузети одбрамбени став. Јер је очигледно, да се не јављате ви који сте се одрешили од друштва, страни духу Христовом, већ они који су остали у друштву, тако да следује да они који су везани свакодневницом треба да оправдавају свој начин живота, а не ви.

Тако ово и јесте. Нека се они оправдавају: како су везани, а треба да буду одрешени? Како се брину о сутрашњем, када имају заповест: *Не брини се за сутра* (Мт.6, 34)? Како воде спорове и тужбе, када имају заповест – да себе предају свакој осуди (Мт. 5,39–41)? Како се свиме узнемирују, када имају заповест – да брину само о ономе што је једино на потребу (Мт. 6, 33; Лк. 10, 42)? Строго судећи, и краја нема таквим питањима; и то не само у односу на то шта је грешно и неправилно, но сматра се дозвољеним и неопходним у свакидашњем животу. Ова питања се не рађају из духа спорљивости, него директно произилазе из хришћанске савести, – и треба да дотичу, као што

и дотичу све који су пробуђени за живот у Исусу Христу.

„И шта да се ради?“ – Нека то они сами одлуче, то већ није наш проблем. Ја сам само хтео да вам укажем да не стоје они над вама са страшним мачем правде, већ ви – над њима, и то више него за главу. Они хоће да поколебају вашу решеност да живите одрешени од свакодневице, помућивањем ваше савести. Сада, нека они траже, чиме ће умирити хришћанску савест, која са обзиром на то шта им се дешава, не може бити никако мирна. А вама понављам: држите се уверења, да је живот који се одриче света, виши од живота у заједници, чак и када се овај последњи води потпуно у духу Христовом. Да би ојачали ово убеђење потрудите се да поново прочитате, **не журећи**, шта је написано у писмима издатим под називом „Шта је духовни живот“ – и то првих 15–20 писама. Тамо је подробно разјашњено, да свакодневни живот – живот душевни – дакле, није онакав каквим би требало да живи човек, **јер је он дужан да живи духовно, да би био онаквим каквим га је предзначила стваралачка десница Божија. Зато свакодневни (житејски) живот сам по себи и при свем савршенству својем, нема вредности. Он може добити вредност само онда, када се одухотвори утицајем духа, или када прими као руководеће принципе за себе – духовна начела, – то јест страх Божији, савест и чежњу за Богом и миром у Богу, са незадовољством земаљским добрима. Међутим, духовни живот има сам по себи цену, јер чини човека онаквим каквим би**

ни у чему да се не илашииѣ ироиивника (Флп.1, 28). Слика њега је – челик прекаљени, алмаз (драгоцени камен који је познат по својој чврстини – прим. прев.), стена међу таласима. Но, да би оно постало таквим, њему треба да претходи унутрашња смрт, или умртвљавање себе у свему, сем за Бога и Божанско. У коме се то десило, тога шта може поколебати? Као што мртав ништа не осећа, тако се ни он не поражава ничим што је споља. Међутим, ово се не даје одмах.

Почетак овог умртвљавања полаже се у самоме обраћању грешника од греха ка врлини и од себе ка Богу. Као новорођено дете, које је слабо у почетку и расте заједно са узрастањем добре нарави. Заједно са његовим растом увећавају се и трудови, расте и трпљење, – а када одрасте постаје чврсто као алмаз. Овај период одрастања бива мање или више дуг, у зависности од већег или мањег попуштања позивима на олакшице.

Призови на повлађивање (попуштање себи) подсеца трпљење, а сами се одсецају ободравањем на трпљење. Да би се што лакше савршили последњи, не треба се одмах подухватати за тешке подвиге, већ почињати од малог, узлазећи ка већем по примеру како су то чинили свети Доротеј и његов ученик Доситеј. – Но, постоји граница, више које не треба залазити. Овде се мисли на задовољавање потреба тела. Закон подвига овде је следећи: дођи до најмање могуће мере и учврсти се у њој тако да са те стране не будеш више узнемираван, а затим сву пажњу и труд обрати на унутрашње.

Ето, ја сам вам рекао ово да бих вас ободрио да не попуштате позивима на повлађивање себи и да бих указао како чинити да би вас они мање узнемиравали.

Писмо 21.

„Била сам на самрѣи и свесна неминовне оѣасности исповедила сам се и ирчестѣила Свѣтим Христѣовим Тајнама. – И уѣраво у ѣим великим иренуцима била сам као окамењена, – окамењена не од недосѣаѣика свесѣи, већ од недосѣаѣика осећања. И ѣо ме сада сѣраховѣиѣ боли. Раније сам размишљала: један је живоиѣ – данас, суѣра иозваће ме и иредсѣаћу вечном Судѣји, а када сам била близу исхода из живоиѣа у мени није било ни умиљења ни сѣраха. И сада ме сѣоѣада ужас ири сећању на ироѣеклу безосећајности. Долазећи сада у нормално сѣање, сѣарам се да имам у уму и срцу само једну молиѣву: Госѣоде угосѣој ме да умрем као свесна хришћанка! Само када бих моѣла да са иуном вером и иреданим срцем издахнем са речима: Помјани ме Госѣоде у Царсѣиву Твојем!“

Ви се узалуд узнемирујете тиме што није било осећања у срцу кад сте се причешћивали у моменту тешке болести. То је било директном последицом телесне изнемоглости, те ничег нема у себи прекорног и опасног. Безосећајност је опасна и заслужује прекор када се јавља постојаним стањем срца, а она која повремено наилази није опасна. Иако је никада не треба остављати без пажње, не треба се

ни узнемиравати сувише због ње. И то при здравом стању, а не само у болести тако тешкој као што је била ваша. Осећања срца нису у нашој вољи; а света осећања су још поврх тога од милости Божије. Могуће их је покренути и својим размишљањима, но то је само припрема и предверје. **Истински света осећања само благодат Божија порађа. А благодат Божија када нешто даје некоме, даје уколико хоће, колико хоће и када хоће.** Следствено томе треба себе држати у положају очекивајућег и надајућег на примање, а не власног распоредитеља. Наше дело је да напрегнемо осећања и покренемо их размишљањем, одвраћајући све што их охлађује, – а само њихово примање очекивати од Господа, предавајући Њему ово дело. Ако да – слава Богу! И ако не да – слава Богу! Ипак према овоме се не треба односити немарно, јер су осећања велико дело у животу и сведоче о великом.. Треба ревновати за њих и тражити их, предавајући се Господу. Нека буду спонтана, а не вештачки изазвана из срца. При свему овоме ваша брига због неосећајности је потпуно умесна и молитва ваша је због тога и примљена. Нека би вам Бог дао да тако мислите и осећате као да сваког тренутка треба да предстанете пред Господа. За вашу бол због безосећајности, Господ вам је послао утеху, навејавши вам умилна осећања у цркви при слушању песме: “*На рекама вавилонским...*” “Деценијама сам слушала – пишете – ову песму, но никада је нисам слушала тако као ове године”. Ово је милост Божија! – сведочанство да ваше срце није камено, већ да се само привремено јавило таквим.

Писмо 22.

„У свейле дане йразника Васкрсења Христивој дошла ми је жеља да ишчиџам йажљивије јеванђељске йриче о васкрсењу Госйода, а само чийање је йробудило жељу да доведем у йоредак и саїласносй ове йриче. Но, йокушавши ово, ја сам залуџала и не налазим излаз. Помозиџе. Не збуњује ме овде све, већ само йрийоведанье о йрвим часовима дана Васкрсења Госйодњеї, и џо оно шйџо се односи на идење свейџих жена на йроб и њихова виђења йамо и сведочансйва о виђеном и слушаном. Мислим, да се овде не може заобићи йреййосйавка, да свейџе жене мироносице нису све одједном дошле на йроб Госйодњи. Рециџе, је ли ово йачно и усйуџи ако је моїуће да ми умесйџо црвеної јајца йодариџе излаїанье ваших схвайања у односу на усаїлашавање јеванђељских йрича?“

Спреман сам да испуним вашу жељу са задовољством. Збуњеност коју сте доживели није се десила само вама, већ њу осећају и доживљавају скоро сви, који су смелије приступали и приступају довођењу у поредак и сагласност јеванђељске приче. Ово је породило мноштво метода, који су унеколико задовољили радознале умове, но потпуно задовољавајући начини тумачења још нису нађени. И ја сам се више пута подухватао таквог усаглашавања, држећи се час једног – час другог начина, осећајући истовремено да и једно и друго, и треће усаглашавање, и сва остала која су долазили у ум, не могу бити призната потпуно задовољавајућим.

Подухватимо се заједно поново тог дела, неће ли нам помоћи васкрсли Господ – славе ради имена Свога, да смислимо нешто више задовољавајуће. – Ви сте ми дали руководећу нит, казавши: „Мислим, да је немогуће заобићи претпоставку, да свете жене нису долазиле на гроб Господњи, све одједном, већ у групама и не истовремено“. Везавши се за ову мисао, Ја сам почео да се удубљујем у јеванђељске приче и на утеху вама и себи, нашао да је мислити тако дуг, а не претпоставка. На ово обавезују саме приче, јасно означавајући разлике у времену доласка светих жена на гроб, и у томе шта су оне тада виделе и чуле, и шта је са њима било потом.

Да бих вам јасније показао ову истину, како бисте је ви и други видели, сматрам нужним да препричам шта је написано код сваког јеванђељисте и додам неке примедбе, неопходне за разумевање текста.

У Јеванђељу од Матеја читамо – гл. 28, ст. 1–10.

А њошњо мину субојџа, на освијџку њрвој дана недјелје, дођоше Марија Мајдалина и друја Марија да осмојџре ѝроб (1). У руском преводу пише: У вече суботње, у освит првог дана после суботе... (код Јевреја су се сви дани у седмици називали суботом – у част празника суботе и разликовали су се бројем, т.ј. први, други... чак до седмог дана – прим. прев.)

Задржимо се мало на овим речима. *У вече субојџе*, – ништа друго не означава, до то што је дато самим речима: време када се завршава про-

писани законом одмор и отвара се могућност за све активности и послове. *Освијџ* – реч која је следила – указујући привидно зору, заводио је да се да друго значење речи *у вече*. Но, *освијџ* или *у свијџање*, када се говори о дану и ноћи, означава: започињање или када је започео први дан недељни. Да тако треба разумети, даје нам смелости св. Лука, који је говорећи о полагању Господа у гроб, написао: *И дан бијаше њејџак и субојџа освијџаше* (Лк. 23, 54) – освијџаше – наступаше. Дакле, *у вече субојџе* – *у освијџ* – биће увече у суботу, када је наступао или започињао први дан недеље. **Код Јевреја – један дан се завршавао, а други започињао у 6 часова увече.** Субота, како видимо код св. Луке, започињала је у петак увече, а први дан недељни започињао је у суботу увече, како горе и наводи свети Матеј.

После овога, како разумети: *Дођоше... да осмојџре ѝроб?* – Такође у правом значењу речи: дођоше да виде гроб. Незадржива жеља да се увере, је ли на Голготи-око гроба Господњег, где су биле њихове мисли и срце, произашло нешто особено, вукла их је тамо. И оне су пошле тамо. Видевши да је све било у истом стању, као у петак – оне су се мирно вратиле у град и почеле да се припремеју да помажу ујутро тело Господње, по обичају ароматима (благовонијима), које су оне исто то вече – по повратку са Голготе и купиле, како пише свети Марко.

Питате: но како су могле да дођу до Голготе? Тамо је била стража. – Стража није била постављена од јутра, већ такође по проласку суботе. Када су

жене биле код гроба, јудејске власти су отишле код Пилата да би измолиле дозволу да приставе стражу, – коју су и довели и поставили, тек после удаљавања жена са Голготе. Трећи дан је започињао, када је по предсказању Господа требало да се саврши Његово васкрсење. До вечери, они нису сматрали потребним да наруше своју суботу; а сада када је субота прошла и настао страшни за њих трећи дан, они су пожурили да предузму мере предострожности, бојећи се да ученици те ноћи не украду тело свога Учитеља и не кажу да је њихов Учитель васкрсао.

Тако су се свете жене припремале да помажу тело Господа ароматима, не подозревајући да је гроб окружен стражом и да је тело Господа у рукама непријатеља Његових. Но, Господ им није пустио да буду престрашени овом страшном стражом, већ је тајанствено одстранио ову препреку, која их је могла лишити слободног приступа гробу Господњем и пречистом телу Његовом. Са небеса је сишао Анђео Господњи и одвалио камен од гроба, и сео на њега. Потрес од пада камена, појачан намерним деловањем Божијим и светло – блистајући зрак Ангела, преплашили су стражу и она се разбежала. Гроб је остао отворен и приступ ка њему слободан (2–4).

Када се то догодило? Може се претпоставити, не задуго до појаве жена на Голготи; када је ту дошла Марија Магдалена још је био мрки мрак, нерасејан светлошћу јутра. Ово дејство Божије није било неопходношћу или последицом васкрсења Господњег, које се савршило независно од

свих спољашњих ограничења, тајанствено и невидљиво за било кога. Оно је било нужно ради очишћења приступа гробу вољеног Господа и ради њиховог уверавања, да Он више *није овде, већ усџаге* (Лк. 24, 6)

(Наступило је јутро. Женѐ, припремајући се од вечери, пошле су на Голготу ка Господу. – Које су то управо биле жене, свети Матеј не означава при томе.) – Приближавајући се гробу, оне су угледале Анђела (седевшег на камену ван гроба, како се може претпоставити по претходно реченом) – и ужаснуле се. Анђео их је ободрио, рекавши: не бојте се! Ви тражите Исуса распетога; нема Га овде; Он је васкрсао, као што је и рекао. Пођите погледајте, где је лежао Господ. (Оне су ушле у гроб и посматрале.) – Анђео им је рекао; сада потрчите и што пре реците ученицима Његовим, да је Он васкрсао из мртвих, и ево иде испред вас у Галилеји. Тамо ћете Га видети. – И жене изашавши из гроба, потрчале су са великим страхом и радошћу да известе свете Апостоле о виђеном и слушаном. – Када су оне тако журиле ка Апостолима, Сам их је Господ срео са речју: *Радујте се!* – И оне поклонивши се, припадоше к ногама Његовим и обгрлише их. Пошто су још увек биле уплашене, Господ их ободрује, говорећи: *Не бојте се!* Идите и реците браћи Мојој, да што пре иду у Галилеју. Тамо ће ме они видети (5–10).

Таква је прича светог Матеја! Она је врло сажета и скраћена. Први стих стоји посебно, описујући шта је било у суботу увече. Посебно стоје и стихови 2–4, описујући оно што је било пред јутро.

Главна прича о доласку жена на гроб започиње од угледавања Анђела, а о томе како су пошле са места и дошле до Анђела, не говори се. Ово треба допунити. Потребно је такође допунити и то, да су жене улазиле у гроб, после речи Анђела: идите, погледајте место, где је лежао Господ, – иако се о томе не говори у тексту, јер иза овога пише, да су оне изашле из гроба и потрчале ка Апостолима. Но, како би оне изашле из гроба, ако нису ушле у њега? Ја сам и једно и друго допунио својом речју. Но, сада ћемо видети, да њих допуњује свети Марко.

Код светог Марка читамо – гл. 16, ст. 1–11.

И ѿшѣо ѣрође субоѣа, Марија Магдалена и Марија Јаковљева и Саломија куйише мирисе да дођу да Га ѿомажу (1).

Тек што мину субота – је исто што и код светог Матеја – у суботње вече – када се дан одмора завршио и започео први дан недеље, означене жене су купиле аромате, да би ујутро отишле на гроб и помазале тело Господа Исуса. Овај први стих је потпуно једнак по садржају са првим стихом јеванђеља по Матеју, али га и допуњује тиме што каже да су се Марија Магдалина и Марија Јаковљева исте вечери нашле са Саломијом и све три купиле аромате ради помазивања тела Господњег.

То је било у суботу увече; а када је прошла ноћ, оне *врло рано у ѣрви дан ѿ субоѣи*, то јест први дан у недељи, *ѿођоше на ѣроб око изласка сунца* (2). *И ѿвораху међу собом: Ко ће нам одвалии камен од вратиа ѣроба?* Камен је био врло велики,

тако да оне нису имале снаге да га саме помере. Но, пришавши гробу, оне су погледале и виделе да је камен већ одваљен (3–4).

Одвалио се и од њих камен потешкоћа који је притискао њихово срце, зато су оне и не обративши нарочите пажње на необичност овога, пожуриле да уђу у гроб. Но, угледавши *младића обучена у бијелу хаљину, ѣгје седе са десне стѣране; уѣлашише се*. То је био Анђео Господњи, који видећи њихову запрепашћеност, бодри их говорећи: не плашите се, Исуса тражите Назарећанина распетог? Он је васкрсао; Њега нема овдје. Ево мјеста, гдје Га положише. Него идите и кажите ученицима Његовим и Петру, да ће пред вама отићи у Галилеју; тамо ћете Га видјети, као што вам рече.

И оне изашавши, побегоше од гроба, јер их ухвати страх и трепет, и никоме ништа не казаху (свакако уснут), јер се бојаху (8).

Упоређујући ову причу са причом светог Матеја, не можемо да не видимо, да оне узајамно допуњују једна другу. Свети Марко допуњује светог Матеја, казујући, да су свете жене увече биле на Голготи, и успеле да још купе мириса, узевши са собом у друштво и Саломију, а ујутро рано су пошле на гроб и дошле тамо око изласка сунца, када је светлост сунца већ сијала, али сунце још није било видно на хоризонту. А свети Матеј допуњује светог Марка, говорећи о вечерњем хођењу неких жена на гроб и о томе како је камен одваљен од гроба.

Свети Марко допуњује још светог Матеја, говорећи како су жене ушле у гроб, о чему се не

пише код светог Матеја, иако се каже да су оне потрчале према Апостолима, пошто су изашле из гроба; а свети Матеј допуњује светог Марка, говорећи да су пре уласка у гроб оне виделе Анђела и у гроб ушле по његовом указивању.

Свети Матеј допуњује светог Марка, говорећи да се женама када су трчале ка Апостолима, на путу јавио Сам Господ; свети Марко допуњава светог Матеја, говорећи даље да то није било прво Његово јављање (9). Првог јављања васкрслог Господа удостојила се Марија Магдалина, која је одмах отишла да о томе јави Апостолима (10).

Каква се заједничка прича може саставити из ове две јеванђељске приповести, очигледно је само по себи. Приметимо само, да је у обе реч о једном те истом доласку на Голготу, једних истих жена, у једно исто време. Следи да ова прича приказује доста детаља, због којих је треба сматрати особеном. Она је потпуна (целовита) и не потребује више позајмљивања из других Јеванђеља ради своје допуне.

Остаје једно питање: које су поименице ту деловале жене. Свети Марко, као и свети Матеј, не помиње њихова имена поново ујутро, пошто их је именовао увече. Иако ово наводи на помисао да су и ујутро присуствовале исте жене, може се и претпоставити да је у времену од 7–8 сати могло доћи до таквих случајева који су довели до њиховог растанка. Из тог разлога ми можемо са пуно права, неку из ове групе жена издвојити, ако за то има наговештаја. Управо код светог Марка имамо такво указивање, – управо у његовој причи

да се Господ јавио пре свих Марији Магдалини. Пре свих, значи – пре Његовог јављања женама, о којем се говори код светог Матеја. Ако је тако, то значи да тог јутра – пре изласка сунца, – Марије Магдалине није било са Маријом Јаковљевом и Саломијом, већ се она одвојила од њих у хођењу на Голготу и није била присутна када им се Господ јавио. Она се овог блага удостојила пре њих и то лично. На тај начин, свети Марко, помињући имена жена увече, у току даљег казивања о јутарњим догађајима наводи нас на то да из групе ових жена издвојимо Марију Магдалину, а да као присутне у његовој причи сматрамо само Марију Јаковљеву и Саломију. Како се одвојила од њих Марија Магдалина и како је дејствовала засебно од њих, – о томе пише свети Јован.

Код светог Луке читамо – гл. 24, 1–12.

Жене (неименоване) које су дошле са Господом из Галилеје, посматрале су у петак увече, како је полагао Његово тело у гроб. Исте вечери вративши се са Голготе, оне су купиле мирисе и миро, ради помазивања тела Господњег, – а суботу проведоше у миру по Закону (Лк. 23, 55–56).

У први дан недеље, у рано јутро, оне су послале на гроб, носећи припремљене мирисе. Оне су нашле камен одваљен и право ушле у гроб. Но, тела Господњег не беше тамо, те оне дођоше у крајњу недоумицу шта би то могло значити. У тај час им предсташе два мужа у блиставим одеждама. Свете жене у страху и збуњености, оборише поглед, али их ови умирише, рекавши им: *зашто истражише живога међу мртвима? Није овдје, него ушла-*

де; сјейише се како вам каза док бјеше још у Галилеји, говорећи да Син Човјечји треба да буде предан у руке људи прешника и да буде разажет и утврђен дан да васкрсне. И сјейише се ријечи Његових. Па враћивши се од гроба, јавише све ово Једнаесћорици и свим осталима... И овима се учинише њихове ријечи као бунцање и не вјероваху им. А Петар устаде ја отрча на гроб, и нагнувши се видје само покрове јдје леже, и ошиде чудећи се у себи шоме што се догодило.

Одмах се види да се овде проповеда о нарочитом доласку на гроб, различитом од онога о којем казују свети Матеј и свети Марко. Мириси се припремају у петак увече; жене иду на гроб у рано јутро, и у гробу срећу два Анђела у виду мужава; слушају од њих речи које нису исте оне које су чуле жене код светог Матеја и светог Марка, иако је њихова сила иста – уверавање у васкрсење Господа; на крају не добијају заповест да што пре кажу Апостолима, него то чине као саме од себе; зато се враћају без журбе и може се претпоставити да су оне најпре свратиле кући да би се ослободиле од терета аромата, а тек потом се упутиле ка Апостолима.

Признајући да је ово хођење на гроб Господњи било особено (појединачно), треба признати да су и жене ту биле особене. – Које управо? Свети Лука не набраја имена жена, ни тамо где говори о њиховом посматрању како Господа полажу у гроб, ни тамо где говори о њиховом припремању мириса у петак увече, ни овде ујутро у први дан недељни, када је по јеванђелисти било њихово хођење

на гроб. Иако он на крају приче пише: *А што бијашу Магдалина Марија и Јована и Марија Јаковљева и остале с њима које казаху ово Апостолима* (10); ипак се ово односи, као што видимо, на оно време када су се код Апостола сабрале све жене, управо са извештајем њима у различито време, и ту је немогуће видети одређено указивање на оне жене које горе помиње свети Лука. Ипак ове речи дају могућност да се одреди о којим женама се пише код светог Луке. Издвојмо из означеног списка имена – Марију Магдалину за причу светог Јована, а Марију Јаковљеву (са Саломијом, која је вероватно означена под општим: *и групе с њима*) за причу светог Матеја и светог Марка, – и за причу светог Луке остаће Јована, жена Хузање, са другим (изузев Саломије).

Код светог Јована читамо – гл. 20, ст. 1–18.

Код светог Јована је још особеније казивање о појединачном хођењу на гроб Господа, где је од дејствујућих жена присутна само Магдалина, али уз учешће и два највећа ученика. Он приповеда да је света Магдалина, првог дана недеље – још по мрклом мраку, дошла на гроб и угледала камен одваљен од гроба. Је ли она погледала у гроб или не, не говори се, али се код ње одмах јавио закључак: узели су Господа и не зна се где га положише. Са овом мишљу она трчи ка светоме Петру и светоме Јовану и каже: узеше Господа и не знамо где Га положише. Свети Петар је са светим Јованом изашао из дома и заједно су пошли на гроб. Они су оба трчали, али је Јован трчао брже од Петра и дошао је до гроба први, међутим није ушао унут-

ра, већ само провирио и видео покрове где леже. Дошао је свети Петар и ушао унутра, и видео такође покрове где леже и још убрус који беше на глави Господа, али посебно савијен на једном месту тада је ушао и свети Јован, који први дође на гроб, и *видје и вјерова*, чини се само оне што је говорила Магдалина. Осмотривши све они су се вратили кући.

А света Магдалина се вратила са њима опет на гроб и остала је стојећи код гроба и плачући. И кроз плач се надвирила над гроб и тамо угледала два Анђела у белим хаљинама, – један је седео код главе, а други код ногу, где је лежало тело Исусово. Они су је запитали: жено зашто плачеш? Она је одговорила: узели су Господа мојег и не знам где су Га положили. Рекавши ово она се окренула и угледала Господа Исуса, али Га није препознала. Господ јој рече: жено што плачеш? Кога тражиш? А она мислећи да је градинар, рече му: Господине мој! Ако си Га ти узео, реци ми где си Га положио и ја ћу Га узети. Тада јој господ рече гласом, њој познатим: Марија! Она је чувши тај глас узвикнула: Равуни! (Учитељу!) и бацила се ка Његовим ногама, да би их обгрлила. Но, Господ је зауставио, говорећи: не дотичи ме се, јер ја још нисам узишао ка Оцу Мојем, него иди ка братији Мојој и реци им: *Узлазим Оцу Мојему и Оцу вашему, и Боју Мојему и Боју вашему*. А она оде и рече ученицима да је видела Господа и да јој ово рече.

Ова прича не потребује никаквих појашњавања. Одмах се види да она говори о појединачном хођењу на Голготу, где су и лица посебна и

прилике особене, у том смислу што се ни једном цртом не понављају у причама других јеванђелиста.

Ја ћу дозволити себи поводом овога, да учиним једно друго навођење. Прво – ако је код светог Јована посебно приповедање о засебном хођењу на гроб, – и ово је несумњиво, то ништа не смета да допустимо и особеност казивања и код других јеванђелиста, тим пре што сами детаљи казивања изнуђују такво допуштење. Као што смо видели такву засебност немогуће је допустити у казивању светог Луке, и у казивању светог Матеја и светог Марка заједно.

Друго – Марија Магдалина долази на гроб још по мрклом мраку. Како је она после тога ишла ка Апостолима и са њима се вратила на Голготу, а после њих остала тамо сама, то јој је било немогуће да буде међу женама које су дошле са Јованом у *рано јуџиро*, како се каже код светог Луке, – дакле, није имала кад да се придружи Марији Јаковљевој и Саломији, дошавшим на гроб *око изласка сунца*, а и никакве потребе за тим више није било. Једном одвојивши се од светих жена, она се више није сретала са њима, док се све нису сабрале код Апостола, како ћемо видети при општем разматрању (усаглашавању) ових јеванђелских прича.

На тај начин из разматрања свих приповести о кретању, виђењима и сведочанствима жена, произлазе сами по себи следећи закључци:

Жене нису све одједном дошле на гроб, него у групама и у разно време. Означена су три таква

доласка: први – Марије Магдалине, по Јеванђељу светог Јована; други – Јоване са другима, по Јеванђељу светог Луке; трећи – Марије Јаковљеве и Саломије, по Јеванђељима од Матеја и Марка заједно. Додајмо овоме и указивање емауских ученика, који говоре да су неке од жена које су биле на гробу, јавиле Апостолима да су виделе Анђеле који су им рекли да је Господ васкрсао (Лк. 24, 22–23). Но, ово се може односити само на Јовану са другима, како је такође означено код светог Луке, јер су оне виделе само Анђеле, а друге нису виделе само Анђеле, него и Господа. Следствено овим указивањима они оштро одвајају хођење на Голготу Јоване са осталим од хођења тамо других светих жена, међу којима се такође хођење Марије Магдалине одваја само собом и оставља зато одвојеним хођење Марије Јаковљеве са Саломијом. Ово указивање је нарочито важно јер је део ученика знао само о ономе што је било са Јованом, ничег не чувши о другим женама.

Време доласка светих жена на гроб означава се овако: Марије Магдалине – *још њо мрклом мраку*; Јоване са другима – *у рано јутро*; Марије Јаковљеве са Саломијом – *око изласка сунца*; Видна је постепеност. Читава ова прича обухвата време од неколико часова – од свитања до изласка сунца.

Постепеност је видна и у ономе што су свете жене сазнавале и јављале Апостолима: света Магдалина први пут говори: узели су Господа; Јована са другим јавља да су видели Анђеле, који су јој казали да је Господ васкрсао; Марија Магдалина по други пут и Марија Јаковљева са Саломијом

сведоче да нису виделе само Анђеле, рекавши им о васкрсењу Господа, него и Самог Господа васкрслога и преносе им Његове заповести.

После свега реченог, састављање повезаног казивања о кретању светих жена ујутро у Светло Васкрсење Христово, а такође и онога што су чуле и виделе, – не може сусрести великих тешкоћа.

Када су Јосиф и Никодим полагали у гроб тело Господа, жене су све биле на Голготи и виделе где је и како је оно положено, при томе мислећи како да овде дођу поново, да би са своје стране одале дуг Умрломе, помазивањем тела Његовог. Неке од њих су одмах по повратку са Голготе, у петак припремиле аромате. Суботу су све оне провеле у одмору, али када је прошао законски термин одмора, две међу њима су отрчале на гроб те суботње вечери да би виделе је ли се тамо догодило нешто посебно и по повратку са гроба купиле су још аромата. Оне су дејствовале заједно и сагласно, али се нису сместиле у једном дому, већ где се могло, свака код својих сродника и познаника. Можда су се само Марија Јаковљева и Саломија сместиле у једну кућу. Зато су планирале да се не скупе све у граду (да не би никога узнемиравале), него на самој Голготи, дочекујући тамо једна другу, да би заједно приступиле помазивању тела Господњег.

Тако припремивши се и договоривши се, оне су спокојно чекале јутро. Раније од свих устала је Марија Магдалина и упутила се ка гробу Господњем још за мрклог мрака. Но, дошавши на Голготу она је угледала камен одваљен од гроба. При томе је помислила да су узели Господа и дубоко потресе-

на одмах је потрчала према светим Апостолима Петру и Јовану. Које је сем њима могла испричати ову заједничку жалост за све љубеће Господа, ако би се нашло тачним оно што је помислила? – И њима она ништа не говори, сем онога: узели су Господа и не знам где су Га положили. Свакако после овог узнемиреног повика, она је објаснила зашто тако мисли, рекавши да је видела камен одваљен од гроба, а можда и зато што је провирила у гроб и видела да тела Господњег нема тамо где су га јуче положили. – Саслушавши све, Апостоли су и сами кренули на гроб да би се уверили у ово.

Док се ово догађало и док су се Апостоли спремали да крену, на Голготу је дошла Јована са неким женама, које су угледавши гроб отвореним ушле у њега. Анђели су им објаснили тајну одсуства тела Господњег, подсећајући их на Његово сопствено предсказање у Галилеји о смрти и васкрсењу. Саслушавши ово и уверивши се у васкрсење Господа, Јована и оне жене које су биле са њом, можда по указивању Анђела, а можда и саме по себи, решиле су да пођу и о свему испричају Апостолима, па су се вратиле са Голготе. У њиховом кретању није приметна никаква журба и врло је реално претпоставити да су оне при повратку свратиле код себе кући да би оставиле аромате. (Није ли Јовани и другим женама са њом било поверено коначно припремање аромата?)

У међувремену, свети Петар са светим Јованом и Магдалином трче ка гробу и доспевају до њега не сусревши се са њима, – што се по распореду улица на Истоку, лако могло десити, иако су они

право ишли ка њима. Проборавивши на Голготи и осмотривши гроб, Апостоли се враћају не дошавши до одлучног закључка о васкрсењу Господа. У крајњој мери то је очигледно у односу на светог Петра, мада и Јованово: Видје и вјерова – не даје директног указивања чему вјерова. Можда не васкрсењу, јер после овога он је сам дописао: Јер не знађаху Писмо да Он треба да васкрсне из мртвих.

По одласку светих Апостола са Голготе, Марија Магдалина је остала код гроба и била усрећена милостивим јављањем Господа. Обрадована, она се поново упутила ка Апостолима, иако не тако журно као пре, да би се што дуже нераздељно појила сладошћу боговиђења.

По удаљавању Марије Магдалине, на гроб долазе Марија Јаковљева и Саломија и видевши камен одваљен и Анђела како седи на њему, преплашише се. Анђео Господњи их умирује благовешћу о васкрсењу Господа, позвавши их да погледају место где је лежало тело Господње. Ушавши унутра, жене су угледале и другог Анђела, који им је казао исто што и први: сада трчите да кажете о свему Апостолима. И оне изашавши из гроба, потрчале су ка њима, у страху и трепету од виђеног и слушаног.

Када су оне трчале, срео их је Сам Господ и обрадовао их речју и дозвољавањем да обгрле ноге Његове и поклоне Му се. А затим добивши и од Господа заповест да пожуре ка Апостолима са вешћу о Његовом васкрсењу и о другом, оне су отрчале ка њима.

У међувремену код Апостола се догађало следеће. Само што су се вратили свети Петар и свети Јован, код њих је дошла Јована са још неким женама (или их је она чекала, ако није свраћала кући) и рекла им да је видела Анђеле који су је уверили да је Господ васкрсао. Апостоли су је саслушали, али нису поверовали још су они водили разговор о томе како је дошла света Магдалина и рекла да је видела Господа, преневши им и речи које им је поручио Господ. Но и њу саслушавши, Апостоли не вјероваху (Мк. 16, 11). Само што је завршила своју реч света Магдалина, то долазе Марија Јаковљева и Саломија и причају како су виделе Анђеле код гроба и у гробу, а потом и самога Господа на путу и преносе већ слушању од Марије Магдалине заповест Господа Апостолима да иду у Галилеју, где ће га видети.

Тако су се сада скупиле на једном месту све жене благовеснице – Марија Магдалина, Марија Јаковљева, Саломија, Јована и друге, чија имена нису записана (Лк. 24, 10; Мк. 16, 1). Какав облак сведока? Међутим, Апостолима се њихове ријечи учинише као бунцање и не вјероваху им (Лк. 24, 11). Нису ли због тога зачули оправдани прекор од Господа, када је Он јавивши им се за трпезом, прекори их за њихово невјеровање и окорјелост срца, што не вјероваху онима који га видјеше васкрслога (Мк. 16, 14)? – Међутим, можда је ово послужило на добро вере, уверавајући да без обзира на велику радост, којим би вера да је Господ васкрсао испунила њихова срца, они не би журили да верују у изванредну важност самог васкрсења.

Треба претпоставити да је Сам Господ благоизволео да буде тако.

При томе, свети Петар је одлучио да још једном отрчи на гроб и погледа да нађе било каквог убедљивог доказа. Но, дошавши тамо и погледавши у гроб, видео је само покрове да леже. Ово је и пре било виђено; дакле, ништа ново. Не само да му се није Господ јавио, него му се чак ни Анђео није јавио да га орасположи вером. Тако је он и кренуо назад *чудећи се у себи ѿтоме што се догодило* (Лк. 24, 12). Може се претпоставити да је стање његовог духа било врло тешко. – И није ли му се у том тренутку јавио милостиви Господ на утеху и умирење његовог срца? Свако ово јављање је било између тог времена и повратка емауских ученика у Јерусалим, јер када су они пришли другим, били су поздрављени радосном вешћу: *заиста усїаге Госїод и јави се Симону* (Лк. 24, 34).

Тако све приче долазе у потпуну сагласност међу собом и све црте и особености налазе себи дужно место. Остаје да се реши још једно: како се може допустити да жене нису заједно ишле на гроб и не у исто време, када се у приповедању о њиховом хођењу срећу скоро свуда имена једних истих жена?

Али где се ово среће?

Истина, не среће се у јеванђељским причама, него у свођењу свих прича на једну. Ова свођења су састављена по произвољној претпоставци да су све жене ишле заједно на гроб. Ова претпоставка, међутим, није оправдана текстом Јеванђеља, као што смо видели, те је приморавала да се све саби-

ра у једно – и хођење жена, и јављање Анђела, и њихове речи женама, и речи жена апостолима – са великим натезањем текста.

Сетите се горе реченог. Имена жена пре њиховог хођења на Голготу, набрајају се само код јеванђелисте Матеја и јеванђелисте Марка; свети Лука их не набраја овде. Но и они двојица набрајају их само при догађајима у петак и суботу увече; али не именују које су управо жене биле присутне у јутарњем хођењу на гроб првог дана недеље. Да су то биле исте жене о којима се говори у претходним догађајима, то је само нагађање, побуђено самим током речи. Но, оно (нагађање) не може бити оправдано њиме, јер се у поменутом хођењу не помињу све жене; управо није било Марије Магдалине, што је уочљиво код светог Марка и Јована. Оне су биле увече заједно, али ујутро нису пошле све заједно, као што су се договориле. Тако се догодило да је Марија Магдалина изишла из града сама пре свих и потом током догађаја потпуно била одвојена од осталих. На тај начин, упоређивање прича приморава да се призна да се без обзира што су жене увече биле заједно на једном месту, ујутро оне нису ишле заједно на гроб.

Можемо се само запитати: због чега свети јеванђелисти нису написали одређено, које су управо жене ујутро ишле на гроб? – Зато што они то нису сматрали нужним. Није у лицу жена – сила, већ у њиховом уверавању у васкрсење Господа – Анђелима и Самим Господом. Снага њиховог сведочења је у истини показаној им свише, а не у томе што је ово сведочанство саопштила та и та жена. Свети

Јеванђелисти се нису ни трудили да понављају њихова имена. Свети Лука уопште не помиње њихова имена ни догађајима у петак, ни у приликама које су наступиле у суботу, ни ујутро првог дана њиховог кретања на Голготу. Набраја их само на крају приче. Но, ту ми трба да увидимо указивање на то како су се све жене благовеснице коначно сабрале код Апостола, после онога што су виделе и чуле код гроба Господњег и на путу од Њега, свака са својом групом посебно. – Тако предложена недоумица показује се сасвим неумесном.

Ово је све што ми је пало на памет да бих задовољио вашу жељу и одстранио тешкоће које сусрећете у усаглашавању јеванђелских прича о васкрсењу Господа. Молим да нешто више од овога не тражите. За сада нам је довољно и ово, а после – шта Бог да.

Писмо 23.

Не разабравши из твог првог писма, шта ти је потребно, замолио сам те да о томе напишеш јасније. Али ти опет скоро ништа ниси рекао. Казао си реч-две, али оне су тако неодређене, да се не могу досетити на шта мислиш.

Пишеш: „*Видљиво сјољашним очима и све обреде и законе ја сам окренуо назад и разумем у обратном смислу*“.

То је и твој одговор на моје питање. Али ту није све јасно. Шта значи: „окренуо назад“ и „разумем у обратном смислу“?

Ако си под – „окренуо назад“ хтео да кажеш да не стављаш спољашње црквене чинове и обреде у делу спасења на прво место, не напред, већ на друго место – позади, то је правилно. Тако и сама Света Црква разуме да је сав спољашњи поредак само израз унутрашње хришћанске настројености душе и води ка буђењу и укрепљивању тог унутрашњег. **Суштина нашег дела је унутрашњи живот, – живети духом у Богу.**

А ако си ти све ово окренуо назад у том смислу, да си све одбацио као непотребно, то си неправилно расудио и учинио. Без спољашњег нам је немогуће остати у делу обраћања Богу и остваривања спасења. Тако смо ми устројени, да наша унутрашњост тражи свој израз споља, и сама тражи спољашње ради свог пробуђења и укрепљења. И видимо у историји, да су неки ма колико хтели бити духовним, нису могли сасвим да се одреше од спољашњег и одбацивши општехришћанско, заводили су своје. То је вероватно и код тебе или ће бити, ако си пошао или ћеш поћи тим путем. А ово је крајње неразумно и богопротивно.

Спољашњи чиновци Свете Цркве у главном и суштинском су установљени светим Апостолима, а допуњени и у данашњи вид доведени Светом Црквом преко светих отаца, дејством Духа Светог и руковођени Господом Спаситељем, Који је Глава Цркве. На тај начин, ако си ти све ово одбацио или будеш одбацио, то си ти постао или ћеш постати богоборцем, и расуђујеш или ћеш расуђивати не по Божијем; и поступаш или ћеш поступати против воље Божије.

Ђаво је већ многе скренуо са пута, намећући им да Богу треба служити духовно и да спољашње треба одбацити. Тачно је да Богу треба служити духовно, но да би дошли до духовног служења, треба се претходно вежбати у спољашњем, а затим достигавши духовно, ако коме Бог да – подржавати, оживљавати и укрепљивати ово духовно, неопходно је опет тим истим спољашњим. Како се деца могу одмах подухватити духовног? Нека се прво науче да служе Богу споља, а када поодрасту – научиће се да Му служе и духовно. Но, научивши се да и духовно Богу служе, они не одбацују спољашње, зато што оно слично подлагању дрва у пећ, разгорева и распаљује унутрашње духовно. Такав ми видимо и поредак у Цркви Божијој. Сви угодници Божији су тако дејствовали, као што видимо из њихових житија. – Ако хоћеш да подобно њима добијеш спасење, то им подражавај у овоме. **Одржавај и испуњавај све што садржи Црква, но на томе се једино не заустављај, већ усходи навише, ка духовном, и сву пажњу обраћај на сазидавање духа, или на унутрашњи живот – да би у срцу увек био са Богом.** Ако тако будеш поступао, то ћеш доћи до истинског дела.

Шта значе такође твоје речи: „Схватам у обратном смислу“? Све видљиво у Цркви, има духовни смисао; но, он није обратни, већ стварни као што и Црква учи да се разумева све своје. Тако, ако ти све спољашње црквено покушаваш да схватиш и по његовом унутрашњем духовном смислу, то је добро. Ако си ти тиме хтео да кажеш нешто друго,

то пази да се то не покаже неодобравајућим. Онда напиши јасније шта ти и како разумеш. Духовни смисао свега спољашњег у Цркви је већ одавно предложен пажњи верујућих, речима наших богомудрих учитеља. А сам се подухватати тог дела није сасвим безопасно, јер се зачас може заплести и набасати у богопротивне мисли.

Ти си уопштено рекао да све црквене обреде и законе, – и вероватно све битно у Цркви Светој стављаш споља у један ред. Ако је то тако, онда грешиш. Потребно је из свега спољашњег у Цркви издвојити и ставити у нарочити, највиши разред седам Божанских Тајни, Господом Спаситељем установљених ради предавања верујућим Божанске благодати, без које нема спасења. **У Цркви Божијој – реч Божија која садржи богооткривену истину и Божанске Тајне – јављајуће благодат, су исто што и зенице очију. И цени их, као зенице очију својих.** Сви други чиновци Цркве, иако такође свештени и достојни страхопоштовања, не могу се поредити са седам Св. Тајни. Ове Тајне, иако видљиве – садржавају и предају Божанску благодат, – и мимо њих је исту немогуће добити, а следствено томе ни спасење. Сви други чиновци Цркве само припомажу подгревању благодати, предјављујући је, али је не предајући. – Овога треба бити јасно свестан.

Тако видиш, како је опасно обраћати назад све спољашње црквено, ако ти разумеш под „обраћати назад“ – одбацивати сасвим. Одбацујући то, ти одбацујеш св. Тајне, а одбацујући њих, разараш дело свог спасења. Не расуђуј, зашто је то тако.

Тако је благоволео да устроји Сам Господ Спаситељ, Који нас свакако не би обременивао непотребним, да нам св. Тајне заиста нису потребне. Запиши у своме срцу: Ко се туђи (избегава) од св. Тајни, тај је безблагодатан, то јест Нема у себи Духа Светог. А ко Духа Светог нема, није Христов. А ко није Христов, није ни Очев. – Видиш ли? – Ко се клони св. Тајни, тај је туђ Пресветој Тројици. Пази, брате. **Коме је свој онај, који је за Свету Тројицу туђ?!**

Црквене чиновце и обреде ти си назвао спољашњим, за очи видљиве. То није сасвим правилна реч. Видљиве су само радње и положаји оних који се моле и свештенослужитеља, место и време. Но, ово не чини суштину обреда Цркве. Њихову суштину чини свеукупност молитвословља, који образује неки црквени чин. Молитвословља представљају начин узношења нашег ума и срца – Богу, који приличи неком свештенослужителу. Ако тако поимаш црквене чиновце и обреде, то их никако не можеш назвати само спољашњим – за очи видљиве, – када је њихова суштина у унутрашњем молитвеном узношењу ка Богу. Истина је да са стране посматрано, ти видиш само спољашња дејства и положаје савршујућих обреде и учествујућих у њима; но, нетачно је ограничавати све своје схватање обреда само овим спољашњим. И када човека посматраш, ти видиш само тело, главу, руке, ноге и др.; но, не можеш рећи да је сав човек, само оно што видиш очима. Јер главна је у њему душа, која га и чини човеком. Тако и у обредима, није спољашње видљиво, већ унутрашње

– оно што чини суштину дела. Изволи тако разумети, и – оно своје „спољашњим очима видљиви обреди“ – одбаци, па уместо тога говори: црквене молитве.

Ко се од обреда туђи, тај се туђи и од молитви црквених; а ко молитве црквене избегава, тај лишава себе великог обећања Господњег: *Гдје су два или три сабрана у Моје име, ондје сам и Ја међу њима* (Мт. 18, 20).

Завршавамо моју реч. Ја сам ти рекао све, што се чинило нужним, судећи по твојим речима. Ако ово не одговара жељама твог срца, то није моја кривица. Зашто си писао тако загонетно? – Ако ти је потребно још нешто, пиши, али пиши просто и јасно, да би ми било јасно шта те интересује.

Писмо 24.

Пишеш: „*Најљући нејријашељ саможаљење не одсџуја од мене, џлашећи ме да ћу се разболеџи, ако се будем сџројо односио џрема себи. Збој џоја и никакве џлодове не видим у духовном живоџу. Врло жалим збој овоја, али не знам шџа да џредузмет џроџив овој мој унуџрашњеј нејријашеља. Молим ваших молиџви*“.

Саможаљење – непријатељ. Не оно, већ сам ти. Па, сам себе жалиш; и ко је зато крив? Сам себе жалиш, сам себе и ражали, и делу је крај. А ти се правиш као да је саможаљење дошло од некуда са стране и теби се намеће. Не, оно није дошло са стране, већ је твоје сопствено домаће чедо, или ти

сам, претварајући се да си принуђен и лукавећи пред тобом самим – најгорим и најпагубнијим лукавством од свих лукавстава.

Грех, живећи у нама, – корен и источник свих грехова – јесте самољубље или егоизам. Првородне кћери његове су саможаљење и самоугађање. Преко прве, он увек приводи другој и устројава поредак живота противно богоугађању. Не мисли да је овај начин живота јавно грешан. Не! Овај је живот исправан, само што се све руководи самоугађањем. Саможаљење и самоугађање допуштају дела која се односе на богоугађање, али под неизоставним условом, да она не нарушавају њихов мир или и њих хране. На тај начин, неко је благочестив и добродетељан, али је при томе уплетен у самоугађање. Такви ће чути на суду: *Не џознајем вас*. Добро је што ти макар видиш у себи саможаљење и спреман си да му се супротставиш. Други га уопште не виде. Теби и упућујем ову реч, да бих те ободрио на прогнање овог твог непријатеља.

Из твојих даљих речи закључујем, да ти сматраш неважним дејства која происходе из саможаљења и самоугађања. – Ту је код тебе велика грешка. Таква дејства, сама по себи, тачно бивају неважна, но не може се рећи да је неважно присуство саможаљења и самоугађања у твојој души. Јер шта оно значи? – Значи, да је самоугађање код тебе јаче од богоугађања, иако си ти одлучио да угађаш Богу и мислиш да чиниш тако. Одлучили смо да то и то чинимо, свесни да је то нужно у делу спасења и зато угодно Богу, а потом то од-

бацујемо, јер нам је жао себе, жао нам је да себи одуземо од сна, жао нам је да се одрекнемо бар мало хране, да се потрудимо и сл. А то бива тако, што жалећи себе остављамо дела која смо по савести сматрали нужним за себе у делу спасења. По следу ствари, у тим дејствима ми прелазимо од богоугађања и остваривања спасења ка самоугађању, то јест делујемо супротно ономе што смо одлучили да радимо. Како савест зна за нашу одлуку, то нас одмах почиње прекоревати због неверности самима себи и издајства самих себе.

Јавља се и стид пред самим собом, а и унутрашњи мир пропада. Шта онда радити? Неко, сазнавши за своју рђавост, одмах обнавља прву одлуку да не повлађује себи, и одлучује унапред да се не подаје саможалењу. А други, по слабости воље, од истог саможалења позајмљује самооправдање и извињава себе или случајном раслабљеношћу, или разним делима, или потребом да попусти себи – да не би изнемогао. Он сам види, како су ти разлози за самооправдавање крхки, али и при томе наставља да наговара своју савест да се не узнемирава и да га не узнемирава. – И ето лукавства пред самим собом, најгорег од свих лукавстава, корена свих наших грехопада. – А шта чини савест? Савест у почетку постоји, а затим затвара уста своја, јер треба заглушити њен глас. Чиме? **Скретањем пажње на спољашње**, да се не би било код себе кући, – то јест поћи и прошетати или поразговарати са неким сличним. И онда пођу увесељавања, једно за другим. **Они доносе равнодушност према делу спасења и губи-**

так страха Божијег. И човек опет почиње да живи као што је живео, дигавши руке од свега. Тако, ево видиш како нису од мале важности последице попуштања самоугађању и саможалењу. – Чешће размотри ове последице и црпи из таквог посматрања одушевљење за борбу против ових врагова.

Откуда самоугађању таква снага да и после решености да се гради своје спасење, оно успева да преклони вољу на своја дела? – Ја мислим, од туда што је у првонаочној одлуци допуштена непотпуност. Она је била непотпуна и не сасвим одлучена. При њеном образовању имало се у виду спасење и задобијање Царства Божијег, али трудови и жртве, потребни за ово, нису били одмерени или чак ни размотрени. Због тога што су они били само тражени, ми и храмљемо. Мислило се да ће све лако кренути, али није пошло лако, јер смо ми очекивали да добијемо Царство и да спокојно живимо у сласт себи: што никако не иде заједно. Код светих подвижника се и говори свуда, да ко хоће да иде како треба путем спасења, треба да буде спреман на смрт, – дакле, не на нека ништавна лишавања, већ и на лишавање чак и самог живота, – да би се остало у започетом до полагања живота. Ко се овако у потпуности одлучи, ка томе саможалење нема приступа. Зато, ако хоћеш да се не подајеш саможалењу, поврати се на почетак твојег доброг решења, – и допуни га оним што му недостаје. Ако се подајеш саможалењу, то још ниси одбацио себе. **Ако не одбацујеш себе, то још ни корак ниси учинио на путу за Христом Господом.** Код тебе је само било речи и мисли о томе, али дело још није уследило.

Не помисли опет при овоме: некако ћу се провући. Нећеш се провући, него ћеш се врзати у месту. И сам кажеш да никаквог успеха у себи не видиш. И не очекуј га, док постоји саможаљење. Јеси ли икад видео електричну машину?! Ако си видео, онда свакако знаш шта је електрицитет, који се производи помоћу трења и сакупља у бакарном цилиндру и њега се може сакупити тако много, да може убити, ако се неопрезно додирне цилиндар. Но, ако се од цилиндра спусти бакарна жица до земље, то се ни мало електрицитета неће сакупити. Ето шта је тај ланац спуштен до земље – то је самоугађање и саможаљење. Ма колико се трудили, они не дају да се у души образује ништа духовно. Све плодове трудова они ће појести и уништити. Но истина, саможаљење и самоугађање неће сваког водити право ка видљиво рђавом животу, али тим мање не чине читав живот бесплодним. Ко страда од њих, тај није ни топао ни хладан, ни то ни оно. А таквим се у Апокалипси прети потпуним одбацивањем (Апок. 3,15–16).

Зато изволи замисли се над својим саможаљењем и пожури да се обрачунаш са њим, како то оно заиста и заслужује. Ти тражиш да се помолим за твоје избављење од њега. Ту ничија молитва не помаже. *Самоодрицање, које унишћава саможаљење, јесте исходни њункѝ од коѝа зайочиње и ѝмоћ Божија, и ѝмоћ узајамне брајѝске молиѝве. А одбациѝи себе, ѝи мораш сам. Иза ѝоѝа ће и сви Божији дарови кренуѝи. Ако ѝи не учиниш ову жрѝву, ѝо не очекуј ѝмоћи,*

ни свише ни из ѝвоје околине. Сети се примера, који се десио у египатској пустињи. Брат је био помућиван плотским покретима. Долази он старцима и иште њихових молитви. Ови су стали на молитву као што су и обично радили. Но, прошло је мало времена и брат опет долази и моли за исто. Старци опет обећавају и моле се. Но, помоћи опет није било. Тако и трећи пут. Старци се зачудише, јер је обично помоћ била слана после прве њихове молитве. Зато они почеше да се моле не за помоћ брату, већ за то да им Господ благоизволи открити, зашто Му је неугодно да услиши њихову молитву. Господ им је открио да је сам брат крив за ово, тиме што се не противи, већ попушта нечистим покретима. – Тада су га они позвали и рекли му, да он сам од себе одсеца сваку попустљивост, а тада ће му молитва бити на помоћ. Брат је учинио тако, – и са Божијом помоћи се после молитви стараца ослободио од страсти. – Ето и мог одговора теби. Одсеци самоугађање, тада ће ти бити од помоћи и молитва са стране. А док будеш на његовој страни, ни откуда не очекуј помоћи.

Више ти ништа нећу рећи. Сада и сам видиш у чему се састоји дело. Учини то исто, и дела твоја ће поћи благословеним Божијим поретком.

Писмо 25.

Пишеш: „*Ја се налазим у ѝешком ѝоложају и осећам да сам близу смрѝи. Имао сам нешѝо*

имовине, но сада ничеј немам, чак ни хране – и њородица моја њрѡи немашѡину и изнуреносѡи“.

„Чини ми се да нас је Господ оставио и не слуша наше молитве и прошења. И против воље долази мисао да нас Свето Писмо обмањује“.

„По слабости људској, бојим се насилне смрти (самоубиства). Хоћу ли ја бити крив за моју крв? Зато што сам раније молио Господа да не погуби душу моју“.

„Ја сам спреман још да трпим, но моја страдајућа породица одбија свако трпљење. Жена и малолетна деца пате због мене неваљалог. Само када би Творац једино мене казнио, а њих избавио од страдања“.

„Зашто страдам? – Досећам се, да је то због грехова. У трговачким обртима било је крупних неправди... “ – „Или ја не умем да нађем свој талант?“

„Не знам како да се средим. Мислим да ѡођем негде да служим... иако сам и сам имао слуѡа“.

Ја намерно преписујем скоро читаво твоје писмо, зато што ти сам у њему, већ донекле указујеш на то где треба тражити утеху и снагу за трпљење и чиме колико-толико помоћи себи у беди. Анђео чувар ти то дошаптава, али је очигледно да и ђаво не дрема, већ покушава да ти помрачи ум неисправним помислима и баци те у очајање. Зато је мој први савет теби: нека се твој разум држи добре стране и одгони лоша навејавања вражија.

Имао си, кажеш имовину, а сада ничег немаш, чак ни хлеба насушног. – Ко може рећи да то није жалосно? – И то крајње жалосно. Но, сети се Јова,

– и охрабри се. Ти, свакако ниси изгубио толико колико он. Утолико ти је и лакше да усвојиш оно што је он говорио и осећао: *Госѡог даде, Госѡог узе; нека је блаѡсловено име Госѡогђе* (Јов 1,21). Обнови и ојачај уверење да све бива по вољи Божијој, и покори се Његовом решењу. – Одредио је Господ теби невелику имовину и дао. Ти си је користио и до недавно живео у благостању. Сада је Он узео од тебе и оставио те без ње. Прими и то као и прво – покорно: Господ је Владика свега. Како хоће, тако и распоређује све. Кажи у срцу својем: Нека је благословено име Господње!

Што се тиче имовине, ми смо сви помоћници (надзорници) Божији, а Он је Домаћин. Једног поставља овде, другог тамо и мења помоћнике како нађе да је боље. Потрпи мало, можда ће те Владика свега одредити за нешто друго. Јов је све изгубио, али није падао духом. Ти си још на ногама и здрав си, а дигао си руке од свега у својој збуњености. Требао би пре да мислиш да те је Владика удаљио само привремено, да би те одредио на друго место, а не да те је сасвим одбацио. Потрпи мало и опет ћеш добити нешто.

Лако је, рећи ћеш, говорити: потрпи, али како трпети?! Од глади умиремо. – Па, ти мало преувеличаваш своју беду. Када је општа глад, тада се свакако умире од глади, али када свега около има довољно, како умрети од глади? – Проси. Нико ти неће ускратити парче хлеба и другог без чега је живети немогуће. Стидиш се? – Шта чинити? Смири се, када те је смирио Господ. Смирењем ћеш орасположити и друге ка још већем састрада-

вању. И некако ћеш се средити. А тада ће Господ послати и нешто боље.

Кажеш да си спреман да идеш и у слуге. Иди и не стиди се. А ако жена може учинити то исто, онда још боље. Нема ни једног положаја ниског. Ниско је једино бити неисправан и неверан у нечему. Сваки посао је вредан поштовања само ако се обавља како треба. Сем тога он доноси и материјалну обезбеђеност. Покажите умеће у служењу, заслужите поверење и добићете и веће задатке, а самим тим и веће плате. А можда ће те сакупити онолико колико вам је потребно да обновите своја пређашња дела. А ти си клонуо и тврдиш: „Господ нас је оставио, Господ нас не чује“.

Ако би те Господ оставио, то те не би било више на свету. А пошто си жив, то значи да те Господ није оставио, већ те чува, као и друге, – само што је променио твој положај. Но, тај положај изазива огорчење код тебе. Но, а зашто си огорчен? Бога нећеш победити. Боље је смирити се под Његовом јаком руком и помирити се са таквим стањем, додељеним ти од Бога. И онда ћеш се умирити.

Свакако, теби долази и мисао да сви око тебе живе као и обично, а само си ти претрпео страшну промену. Но, шта је теби до других? Њима је Бог одредио да буду као што су били, а теби да буде промена на горе. А ти не гледај на друге, него на руку Божију, која свиме управља. Постави себе пред Бога и нећеш смети ни промуцати како је другима, јер ће ти савест твоја рећи да ступаш у расправу са Богом, тражећи од Њега објашњење

зашто је тако поступио са тобом. И бићеш приморан да заћутиш.

Ако ти верујеш у промисао Божији, који се брине о нама, то треба да верујеш и у то да Бог увек има разлоге, због којих тако и тако одређује наше судбине, и то увек без штете за наше суштинско добро, само што Он не благоизвољева да нам увек открива зашто то тако бива. Вера нам сведочи да све што се дешава, бива од Бога и како је Бог свеблаг према ономе што нам је насушно потребно. Оживи овакву веру и она ће осветлити помраченост твог положаја и дати ти да осетиш да су други остављени такви као што су били, јер је то за њих добро; а тебе је снашла горка промена, зато што је то за тебе боље. Увидећеш такође да ничим ниси закинут у односу на њих, већ да се налазиш пред Богом на истој линији са њима.

Шта ја говорим: на једној? Не, ти си још ближе стао. Читај шта пише свети Павле у посланици Јеврејима: *Јер која љуби Господ оноја и кара; и бије свакоја сина која њима. Ако њодносиће карање, Бој њосиуја са вама као са синовима* (Јев. 12,6–7). Господ све воли и о свима се брине. Но, кога подвргава неком искушењу, тиме показује да га нарочито воли и у достојанство својих вољених синова узводи.

Рећи ћеш: „Како то може бити тако? Љубав показује кроз бол“. За то није крив Бог, него ми. Такви смо ми, да нам Бог не може показати љубав друкчије, до кроз бол. Ми смо свестрано болесни и потребни су нам јаки лекови, чије исцелитељство долази до нас кроз бол. Бог то чини и у твој

случају. Он је увидео да ако те остави још мало таквим каквим си био, то ће болест твоја постати неизлечива. Зато ти је и приступио са лечењем. А ово лечење је захтевало одсецања и спаљивања. Ово је болно. Болесник коме одсецају неки део тела, не говори да га је лекар оставио, већ види да лекар брине о њему. Тако и ти увиди у одсецању све имовине твоје, нарочиту бригу Божију о теби, а не остављеност.

Ти би хтео да што јасније увидиш зашто је управо такво одсецање употребљено у односу на тебе. Тако се бар може закључити из твог питања: због чега такво страдање? Но, ти си и сам одговорио: због грехова које и сам набрајаш. И то грехова који нису мали. Да си ти и даље остао таквим, ти би свакако додао још више сличних грехова. Грешне твоје навике и настројења укорениле би се толико у теби и толико те исквариле да ти не би ни уздахнуо због своје рђавости. Да те је Бог осудио на погибел, Он би те оставио да идеш својим путем у пропаст. Но, пошто те воли и неће твоје пропасти, то ти је послао невоље, да би се опоменуо и познао грехе своје, а потом се и покајао и исправио. Ето зашто је Господ управо тако поступио према теби. И твоја сопствена савест ти је напомињала о овоме. Послушај њене сугестије, удуби се у Божије намере о теби и учини оно што Он од тебе тражи. Прегледај све своје неправности, осуди их, оплачи и исповеди у духу, чврсто решивши да надаље радиш увек по чистој савести, ако Богу буде угодно да те опет остави на пређашње послове. Ако тако исправиш

своју унутрашњу настројеност и додаш још решеност да обештетиш све које си закинуо, подобно Закхеју, када будеш имао за то могућности – неће бити чудно ако будеш помилован. Учинивши тако, бићеш спреман за помиловање. А ако се и после тога продужи твој горак положај, то је само ради тога да би се још јаче утврдио у већ постигнутој доброј настројености. Ту бива исто што и са ковачким производима – ковач када направи неки предмет, не даје га одмах у употребу, већ га претходно прекаљује. Није чудно што Господ и после твог раскајавања, продужује твоје искушење, да би те прекалио у добру.

Из реченог теби је јасно, претпостављам, зашто Бог не слуша, како се теби чини, твоје молитве. Ти се прекрстиш једном-двапут и очекујеш да се одмах читаво небо покрене теби у помоћ; а сам не чиниш ништа што од тебе тражи Бог у твојим околностима. И како ће те онда чути? Покај се, исповеди грехе, приступи исправљању расположења свог срца, – и чекај шта ће ти Бог устројити. Тада и ако дође мисао да те Бог не слуша, ти ћеш једнако имати макар какав разлог за то. Но, ја мислим да ти таква мисао неће долазити више, јер ће те тада савест уверавати да си још мало претрпео у поређењу са гресима и молићеш да ти Господ још дода, да би се сасвим очистио.

Бог не слуша? – Бог све види и чује, али не налази корисним за тебе да твоју жељу испуни. Он те је бацио у ватру искушења, да би у теби сагорео све лажно и неће гасити ову ватру док се потпуно не очистиш. Ти си сада сличан хлебу стављеном у

пећ. Домаћица неће извадити хлеб из пећи док се не увери да је испечен. Тако и тебе Господ неће извести из пећи невоља твојих, док не увиди да си се трајно учврстио у добру. Онда седи у тој Божијој пећи и трпи.

„Бог не слуша, обећања Речи Божије су неверна; боље је окончати са собом“ – то су све ђавоља навејавања. Присети се Божијих завета у речи Његовој и видећеш да ни једно није остало неиспуњено. Нећу их набрајати. Задржаћу се само на ономе које се тебе ближе тиче – управо – обећања да ће слушати молитве оних који се моле и помиловати их. Све је чуо, који су молили за потребно и просили како треба. Услишио је Мојсија пред морем, услишио је Ану – мајку Самуилову, услишио је Илију, цара Језекију, три отрока у пећи, Данила у лављој пећини – и колико још има других услишених?! Сети се свега овога и отераћеш рђаву помисао да нас слово Божије тобоже обмањује. Ако молитва није услишена, то је кривица на нама, јер се нисмо молили како треба и др. Ђаво долази и клевеће реч Божију, тада када би ми требали да кривимо себе, а не реч Божију.

О томе да је тобоже боље окончати са собом, ја нећу ни говорити. Бесмисленост тога је сама по себи очигледна. Свакако ти верујеш у будући живот, па сам расуди! – Ти сам себе да слободно при здравом уму лишиш живота – то значи савршити смртни грех, са којим прелазиш и у други живот не покајавши се, јер тамо нема покајања. Зато ћеш и право бити осуђен у ад. И какво ће то бити поправљање свог положаја? Убијеш себе да би се

избавио од беде, а за то допадаш у безмерно већу беду, вечну и неизмењиву. Док се овде злоупатиш, можеш још гајити наду за поправком стања, а на ономе свету већ нема такве могућности. Допаднеш ли у ад, тамо ћеш и остати. Ето какву намеће ти враг поправку твог горког положаја! – А ако будеш добродушно трпео, то се и овде можеш поправити и на ономе свету милости срести.

Више немам шта да ти кажем. – Не дај се и трпи, и сећај се речи Господа, да ће онај који претрпи до краја бити спасен.

Писмо 26.

Решавате се да оставите свет и све светско. Добро! Пут који бирате је добар и ако га добро управите може бити и успешан. Из неких ваших речи о себи, закључујем да вас Господ одавно „гони“ да би вас уловио, а ви се никако нисте дали. И коначно дошла вам је мисао да се повинујете Његовом призиву и пођете за Њим, све остављајући.

На путу који сте изабрали немогуће је не видети Божију вољу. – И слава Богу! При овоме знајте да треба више пазити на себе, јер ни враг не дрема и уместо пута Божијег неће се устручавати да вам упорно предлаже своје стазе, које су као и обично посуте цвећем и без трња. Треба са страхом и трепетом градити своје спасење. **Бог нас неће оставити, ако будемо смирено тражили помоћ и савете.**

Ваша намера да посветите себе служењу Богу, може се остварити на разне начине. Можете ићи у манастир, можете и кући водити особен начин живота, или се населити негде близу манастира, а можете ступити и у сестре милосрђа. Размотрите сами шта вам највише одговара. Чему душа више тежи и за шта сте више способни, за то се и одлучите! – Или можете пробати све – па се задржати на ономе што нађете да вам је највише прикладно.

Понекад би сте желели да ми се обратите са питањима. Пишите. Одговараћу вам онолико, колико буде смисла за практично. Но, моје писање биће за вас исто као и читање књига. Духовно руковођење – које би сте ви желели, овде није могуће, већ само расуђивање. А руковођење и расуђивање су две различите ствари. Прво подразумева: тако и тако ради, друкчије не поступај; расуђивање се тиче уопштеног, остављајући слободној вољи да ли га треба следити или не. Онај који руководи, узима на себе одговорност за руковођену душу, а онај који расуђује само јој може бити благодан.

Ово изволите и разумети, у каквом смислу ће ићи моја реч к вама. Руковођења, попут онога – узми за руку и води, не могу обећати. Ја то просто не умам, нити могу с обзиром на моје и ваше прилике. Изволите сами ићи, а ја ћу вам скицирати путеве и раскршћа. Више од тога не могу обећати.

Када будете писали, пишите као из рукава, не промишљајући много. Ова промишљања скоро увек заклањају истину и ономогућавају да се каже оно што јесте.

Писмо 27.

На мој савет: „Моли се са смирењем“, – ти одговараш питањем: „*Зар је мојуће молиши се без смирења?*“ – На то ћу ти рећи да сам знао једног човека, који је овако говорио: када идеш на молитву, идеш да добијеш проценте и пензију или да молиш милостињу. Знао сам другог, који је упозоравао: пази да на молитви не будеш фамилијаран са Богом. – И у првом и у другом нема смирења. А постоји још много пројављивања несмиреног и уопште неисправног мољења. **Ако ти, као што говориш, увек стојиш на молитви са страхом и трепетом, и срцем скрушеним и смиреним, то и слава Богу! Велика је онда милост Божија према теби!** Јер такву праву молитву Бог даје. Зато му благодари и моли да ти не ускрати такво расположење при молитви.

Твоје молитвено правило – да када си здрав и ништа те не омета – идеш у цркву, а када не биваш у цркви молиш се кући, као што је прописано или поклонима савршаваш уставни чин молитве – је добро. У цркви је увек боље молити се; тамо је ваздух молитвени. И ти добро чиниш што журиш тамо. Али када је то немогуће, моли се кући. Ту се можеш молити на разне начине – већ по свом нахођењу и расуђивању – имаш потпуну слободу, с тим што у срцу треба да буде узношење ка Богу са славословљем, благодарењем и мољењем. Но, ти добро чиниш што се више молиш по молитвенику, са пажњом и осећањем, а само понекад се ограничаваш на поклоне са својим

молитвеним речима. Потребно је предходно васпитати у себи молитву или молитвено расположење, готовим молитвама, а потом почети се молити и својом молитвом. Речи молитве треба да буду боголепне (богоприличне), а њих је најбоље научити из готових молитви. Међутим, када наиђе јако молитвено осећање и њега омета читање молитви, свакако треба оставити читање и дати простор томе осећању. Ако нема времена, скрати читање или га сасвим прекини, и моли се само по том осећању са поклонима. А ако осећање прође, а времена још има, то настави опет читање прописаних молитви. Све са пуном слободом уз чување страхопоштовања према Богу. Тако и води ово дело – или читањем молитви са пажњом, или својом молитвом када биваш у осећању. Тако ће молитва твоја све више расти и јачати, загревати се и разгорети се.

Хтео би, кажеш да живиш у затворништву. Рано је за то, а нема ни потребе. И онако сам живиш и само ти понекад неко наврати. А што у цркви биваш, то не ремети твоју усамљеност, већ је утврђује а и даје ти снаге да и кући проводиш време молитвено. Но, ако се некад не изађе дан-два, треба се свакако старати да се све с Богом буде. Ово се код тебе и само собом дешава. Када молитва твоја буде толико ојачала, да те све држи у срцу пред Богом, тада ће у теби и без затвора бити затвор. **Јер шта је затвор? То, када ум, закључавши се у срцу стоји пред Богом са страхопоштовањем и неће да излази из срца и занима се било чим другим.** Може се лутати по свету или

напунити своју собу читавим светом и иза затворених врата.

Писмо 28.

Пишете: „Покушавам да живим у манастиру“.
– Добро! – Нека вам дарује Господ да видите монашки живот у манастиру. Изволите знати, да у сваком манастиру теку два живота: један обичан, житејски – иду, говоре, једу, пију, спавају и др., и други – управо монашки, – у молитви, посту, богomisлију и борби са страстима. Видљив је само онај први – а овај други се намерно скрива, чак и од својих, а камоли од посетилаца попут вас. Не увидевши ово, ви можете закључити: па, шта је то монаштво? – ту је исто као и у свету, – нарочито ако се деси да чујете крупне разговоре или видите нешто рђаво. Због чега нападају монахе и монахиње? Због тога што виде само једну, да кажем житејску страну њиховог живота, а праву монашку не виде – јер бивају у манастирима само као посетиоци. Пазите, да и ви не паднете у такву грешку.

Ето, ви сте већ приметили нешто што није по вашем укусу: „Код монахиња, ђаво не силази са језика; мало-мало, па све ђаво па ђаво. Признајем, то је за мене непријатно изненађење. И како то може бити? – ја имам разум, сама мислим и сама говорим, сама делама“ – Овим ви дајете до знања да не верујете у мешање нечистих сила у наша дела. Учена! Како веровати у такве бесмислице! Сви су учени такви, и сами не виде како их ђаво саплиће

још више од неуких – и то не само у животу него и у науци. Нема ни једног научника, коме ђаво не би напунио главу мехурима од сапунице, које они сматрају најблиставијим идејама или теоријама. А у животу, у осећањима и односима, он их непрестано саплиће да би им се наругао. Но, они ово не могу разумети. – Ето и ви сте таква. Причекајте. Враг вам неће дозволити да много чекате, већ ће вам нашаптати таквих бесмислица, само да би вас оборио.

Но, овог пута ја вам ништа о томе даље нећу рећи, сем тога да треба да размислите и обновите у себи ону истину, да *не раишјемо њрошњив крви и ѡијела, неіо ѡрошњив ѡолаварсїава, и власїи, и іосїодара ѡаме овоїа свијеїа, ѡрошњив духова злобе у ѡоднебесју* (Еф. 6,12), – и да њихов главнокомандујући као лав ричући ходи и ѡражи коїа да ѡрождере (1 Пет. 5,8). Тако говори Дух Свети устима светих Апостола. Треба веровати у то. Само верујте, а опит живота који сте започели ускоро ће вас осетно уверити у ово.

Ви сте решили да се помолите, да би вам Господ дао да видите јасно ко сте ви. Предобро решење! **Нико вас, до Господа не може научити истинском познању самих себе.** Овоме учи и искуство, но тачно разумевање искуства у овом смислу даје Господ. И анђеол чувар, покренут Господом, сугерише како шта запазити. Трудите се! Нека вам дарује Бог да јасно видите да сте слепа, ослабљена, прокажена. Ово је наше стварно стање. Такво је оно заиста и не причињава се дакле само таквим; само што ово не виде сви, чак и

међу онима који желе да виде. Ђаво сакрива да смо ми такви – то је његов посао. Он покрива маглом наше очи, држећи нас уопште у мишљењу да смо ми врло добар народ. А нама то и годи. Када вам буде дао Бог да развејете ту маглу, увидећете колико сте добри. Почните да долазите пред Господа у молитви, као осуђена и пропала. Чак иако би ово био крај вашег самопознања, (ако успете у њему); добро је ово и унапред говорити о себи да би давали правац самопознању.

Писмо 29.

Пишете „*Разіоварала сам са својим духовним оцем и исїричала му разне сїварі о себи, а он ми је оїтворено рекао да сам ја іорга и сујеїна. Огїоворила сам му да ја нисам уоїшїе іорга, неїо само не моїу да ѡрїим ѡонизностї и улаїивање*“.

Отпевали сте прекрасно. Ви не дате да вас вређају и дајете до знања да се до вас не треба дотицати голом руком. Гле, шта вам је духовник рекао у очи? – Сада вам и ја приговарам: нема бољег доказа да сте горди од горе наведеног одговора. Он није плод смирења. И зашто се противите таквом приговору духовника? Ако је он неоправдан, то никакве беде од њега; а ако је оправдан, ви можете избећи много невоља отклањајући га. И ако не признате ову своју слабост, нећете се ни старати да је исправите у себи и она ће се трајно настанити у вама. Боље вам је да се без противљења одлучите на удубљивање у себе и дознате има ли

заиста овог отрова у вама. Ви сте се прошли пут припремали да молите Господа да вам открије ко сте ви. А ево вам је Господ и послао указање, а ви одмахујете главом. Вероватно сте очекивали да ће вам Господ показати да сте прекрасна особа. Не, то не очекујте. Овај случај је директан одговор Господа на вашу жељу и молитву. Изволите да сада боље и свој труд додате овом признаку Господњем. Започните да се удубљујете строжије у себе. Станите код срца и посматрајте шта из њега излази, а затим размишљајте каквог је својства то што је изашло. Ако се оно покаже гордосним макар и мало, значи да гордост седи у срцу и пушта од туда такве мехуриће.

Да би вам било подесније да остварите ово необично за вас дело, размотрите какве све бивају пројаве гордости и помоћу њих ловите себе. А какве све бивају пројаве гордости, то можете сазнати од Лествичника, управо из његовог слова о гордости и честољубљу, затим од Касијана, од Нила преподобног, из „Православног исповедања“, тамо где се набрајају седам смртних грехова. Све те књиге можете наћи у манастиру, док се сами не снабдете њима. Уочите боље све знаке пројављивања гордости и потом погледајте има ли и таквих и код вас. Ако их има макар и мало и понекад се пројављују, значи да има гордости, – и треба је искорењивати. Ви сте писали да сте некада желели да вас увреде и унизе, и то је био стварни доказ смирења. А ево речено вам је: горди сте, – а ви се вређате, противречите и одричете се од онога што је речено. Није ли то знак

да код вас нема смирења. Ко жели увреда, томе ће их увек бити мало. Тако и смирени мисли да му је увек мало унижења. Ви би сте да кажете у чему је гордост, али она бива врло танана те се осећа да постоји, но одређено је схватити је компликовано. Изволите сами доћи до тога у чему се састоји ваша гордост. А ономе ко вам укаже на нешто што ће вас водити самоспознаји, будите захвални. Ја сам вам прошли пут писао: приступајте молитви као осуђена и пропадајућа. А ви у протест. Код вас се често пробија протест, тако да се мора рећи да сте ви у духу протестанткиња.

Рећи ћете да сам и ја против вас, исто као и ваш духовник. Ја нисам ни против вас, ни за вас; покушавам само да вас наведем да се добро обазрете на себе. Опет понављам: овде нема никакве невоље у томе ако вам се приписује нешто чега немате. А ако самопосматрањем то ипак нађете, – биће добро. **Знајте да се све промислитељно у односу на свако лице управља првенствено на то да би у прах самлело наше ја.** То се свакако има у виду и у односу према вама. И благодарите Господу што вам је Он на првим корацима вашег обраћања Њему задао тако спасоносну лекцију. Изволите сада да је научите како треба.

Писмо 30.

Помињете једну монахињу, која је врло ревносна и према црквеним службама и према послушањима манастирским. „*И дела код ње јоре у*

рукама, а она све једнако тврди да је нерадна и лења. То се мени учинило лицемерним, – кажете. – Очигледно њу нема истине у речима и непријатно их је слушати“. – Сачекајте и сама ћете исто говорити, када се саберете у себе и почнете пазити на себе. Ви сте сада још спољашња; спољашње само видите и о свему по спољашњем судите. А после ће се све што будете сусретали окренути другом страном према вама, и о свему ћете почети судити друкчије, – и о себи самој такође. Та монахиња очигледно ревностно пазећи на себе види сваки неправилни покрет који се јавља у срцу. Иако их она исти час одагна од себе, ипак их не може сматрати сасвим туђим, јер у њој производе – а сматрајући их својим, мора и о себи судити по њиховом квалитету. Нека се на пример јавила жеља да се поједе нешто укусније и више. Нека она то и не учини, ипак може искрено сматрати себе и лакомом и ненаситом. Или нека је дошла жеља – да се одене чистије или новије, она може себе сматрати помодарком и испразном мирјанком, макар и не приобрела себи свечаног одела. Тако и у свему, па и у односу на нерад и лењост.

Вероватно, повремено јој долазе призови да себи попушта, или у цркви или у кући. Када такви позиви долазе из срца, то значи да лењост још обитава тамо или њен дух није свагда бодар у цркви, те се пресеца расејаношћу или попустљивошћу према себи. И такво прекидање како друкчије назвати, ако не нерадом? И када јој у сећање дође читав низ таквих случајева, савест је приморава да се сматра лењом и нерадном. И по томе,

када она себе назива таквом, ту нема никакве неискрености. Подсетите се приче о једном старцу, великом наставнику многих, који је седео у својој келији и грдио себе као изелицу, спавалицу, беспосличара и називао себе разним другим погрдним именима. Слушајући ово, његов ученик се није могао чуду начудити, јер није ничег таквог примећивао код старца. Но, овај је могао искрено сматрати себе таквим по помислима или по сећању на прошлост. Ја знам једног човека, који назива себе среброљубивим и шкртим, иако не чува новац. Када га питају због чега тако о себи говори, он одговара: волим да имам паре и када ми их неко тражи, увек ми је жао да их дам. Истина, дајем, али увек са жалошћу.

Ето, тако бива у унутрашњем животу. Доћи ће време и сами ћете тако о себи говорити. Бог суди о човеку, какав је он унутра – у срцу, а не какав је споља. Тако и суде о себи они који пазе на себе и боје се Бога.

Писмо 31.

„Пришла вам је, кажете, једна њричљива монахиња, ња сѣ се расѣричале и ѡребрале све ѡгорбности оноѡ шѣо се доѡађа у манастиру. Одслушала сам све сѡкојно и ѡако рећи у сласѣ. Али када сам осѣала сама и ѡочела да се сећам оноѡ шѣо сам чула, сѡѡала ме је некаква узнемиреносѣ, која је све више и више расла и на крају се ѡреѡворила у душевну буру. Као да сам зајала

у грозницу, ња сам морала да се закључам и нисам никуда излазила док се нисам умирила“.

И слава Богу, што сте се умирили. Сада седите и размотрите шта се то заправо догодило. – Узнемирило се осећање правде, распалила се ревност за правду. Чини се да је то све у реду, као што и ви мислите. Али нешто није у реду. Остављам по страни предмете који су вас збунили и узнемирили, и узимајући у обзир само вашу пометеност, рећи ћу да вам се то враг наругао. Ви не верујете у његово мешање у наша дела, – па ето вам и за то награде од њега, а Господ вам је то попустио да би сте непосредним искуством научили овој истини. Давно сам читао књижицу о унутрашњем миру и сећам се да се тамо све сводило на следеће: умиривши се, чувај мир срца, одбијајући без жаљења све што покушава да га наруши, – ма колико се то привлачним чинило. Ово бих и вама препоручио, па ма колико вам се чинило добрим оно што се дешава у вама! Зар сте ви – Илија, ревнитељ огњени који са мачем у рукама иступа у заштиту закона правде. А погледајте каква је плод! Какву сте грозницу истрпели! Таква узнемиреност није могла имати добар извор. Наш Бог је Бог мира, и све Божије мир доноси. И ревност за правду, када је она од Бога, бива мирна, кротка, према свима састрадална, чак и према онима који нарушавају правду. Зато схватите да љута ревност која вас је распалила није од Бога. Враг је засео у вашем срцу и тако га неприродно распалио да сте се ви тако рећи срушили. То је прво.

А друго што треба да имате на уму је следеће. Када би било истине у ономе што сте слушали, ђаво вас не би распаљивао толико, јер онда не би радио за себе. Нама је својствено да се боримо за правду, али толико се узнемиравати није нам својствено. Да вас је он распалио при правди, тада би ви само погрешили само у степену распаљености по ревности, а то њему није важно. Тада и сама правда дела не би допустила тако нешто. Из тога следи закључити да нема истине у ономе што сте чули. О манастирима и њиховим насељеницима одавно постоји премного лоших прича. И мирјани, и монахиње са монасима понављају их када се уприличи случај, прилажући их сваком манастиру о коме се поведе реч, без обзира је ли таквих случајева било или не. Тако вам је и та монахиња набрбљала, незнано шта и ја мислим да вероватно у њеним речима није било ни стотог дела истине. А ви сте били ван себе, узвикујући: па то је ад, а не живот. Свакако да у манастирима бива и наopakих случајева, али су то све ситнице; бивају и пролазе, те их не треба посебно објашњавати.

Тако изволите поверовати да је лаж све што сте чули и да је враг узео ту лаж и представио вам је као истину, потпаливши вашу ревност за правду и распаливши је до неприродног степена. Ви сте преварени, призрак истине примили сте као саму истину, па сте се разљутили. Не пишем ово да бих некога окривљавао, него да бих вас навео на мисао да вас је враг обмануо и насмејао вам се и да би ви од тог случаја започели да сматрате крајње вероватним мешање нечисте силе у делима нашим.

Одредите себи за закон да свако смућење које вам доноси мрак у душу, сматрате дејством тамних сила и да од прве појаве узнемирености преградите јој даљи пут и прогнате је. Душевни мир ће се тако увек сачувати, а при миру увек ће вам бити јасно ваше унутрашње и спољашње, а здравомислено обављање ваших дела неће бити ничим поремећено.

Писмо 32.

Још нисте ни добили мој одговор на ваше претходно писмо, поводом збуњености небивалим манастирским неправилностима, а већ пишете друго, у коме осликавате најмрачнију слику монашког живота. Сличних речи, ја још ни од кога нисам чуо и чудим се како су ваше очи могле да виде то о чему пишете. Или – истина, треба се њима чудити или нечему другоме. Ево погледајмо.

„Овде сам дошла до убеђења, да су монахиње – народ неизмерно лењив умом; ѿ.ј. од ѿосѿојане навике да се ѿшлом исѿуњавају ѿройисана ѿравила и броја ѿоклона – ум сѿава“.

Да сте ви сами бивали на тим правилима, држећи себе за време њиховог трајања како слеђује, то ово никако не бисте казали. Јер шта су то правила? То су црквена и келејна молитвословља, праћена и смењивана поклонима – или многим, или трима и једним. Обично се правилима називају она молитвословља, која савршавају сви у цркви, увече после црквених служби,

или свака монахиња (монах) посебно у својој келији; но, овде потпада и круг дневних црквених служби – почев од полуноћнице, па све до вече-черја. А ви сада изволите узети у обзир садржај свих тих молитвословља и реците, може ли ум сабран на њих, спавати? Он не може не пазити, а када пази не може спавати. Јер при пажњи на оно што се чита, неодољиво се у њега утискују најузвишенија и најразбуђујућа созерцања о Богу и стварима Божанским. **Свако молитвословље живописује Бога, Кога се у Тројници поклањамо, Творца, Сведржитеља и Промислитеља; тајну ваплоћења Сина Божијег и Његовог устројавања нашег спасења, начин нашег спасавања у Њему, саборе спасених, последње дане свакога, суд и заслужену плату.** Може ли спавати ум, при созерцању свега овога? Не само да неће уснути у току молитвословља, него ће и у току целог дана, при обичним пословима бити непрестано бодар и заузет високим помислима.

А код оних који не пазе није чудо да ум спава. Но, ово није правило, већ нарушавање монашког живота и стога му се ово не може ставити као укор. А ви сте све монахиње подвеле под један ниво, не само манастира у коме ви боравите, него и других. По вама су монахиње – такав народ, који сав од реда спава умом. А како ви то знате?! Молитвословља су сва по садржају пробуђујућа, – устав налаже свима да пазе, – а они који пазе на речи молитве не могу спавати умом. Пре би било потребно закључити, да су монахиње све у силној умној разбуђености, – неголи да спавају. Бива,

свакако и оних које заспу или на неколико минута или током читавог правила, или чак на неколико дана. Али да све увек спавају умом је крајње неоснован приговор. Оне ступају у обитељ обично разбуђене; а у манастиру сусрећу у свим порецима, нарочито молитвеним, јаку подршку таквој разбуђености. И како ту заспати? Што повремено ослабљује будност, то је нормално; али је немогуће да она угасне заувек. Поред спољашњих подршки будности и унутар њих свих је страх Божији и савест, који не дају да се сасвим задрема.

А можда ви под спавањем ума разумете да оне нису прошле науку и њеним питањима не муче своје главе? Но и није свима могуће да све знају. И међу научницима, не бива ли редовно да математичар слабо зна или сасвим не познаје историју, или лекар не мари за филозофију и сл. – Круг предмета којима се занима монаштво и којих се дотиче, јесте особени круг, достојан изучавања, – ако не и виши од свих других предмета. Ови предмети изучавају се **опитно**, али се усвајају умом, који их потом обухвата и теоретски. Ако монахиње пазе – а ово се не може уопште порицати, – то и неизоставно изучавају свој предмет, свака по својој мери. Ако изучавају, онда не могу спавати умом. Јер и код њих иду предавања (беседе) у цркви и по келијама; такође узајамни лични разговори; у неким обитељима се намерно сабирају и мимо црквених сабрања, управо ради читања поучних штива и разговора. Свака монахиња свиме овим образује свој ум. Случајеви, противни овоме, ако ви на њих мислите, су скре-

тање са правог пута и поретка, т.ј. то су само изузеци, а не општа црта.

Ви мислите да монахиње телесно испуњавају своја правила. А шта је овде телесно? Једне читају и поју, друге чине поклоне, а све су сабране на једном месту и окренуте у једну страну – према светим иконама. Но, све ово није потпуно телесно, већ само донекле. Је ли реч телесна? Она се само телесним органом произноси и ухом телесним прима, а сама реч је ли телесна? Такво је и пјеније. Како се правила скоро сва испуњавају речима и пјенијем, то је неосновано говорити да се она чине само телесно. Ово говорим само са обзиром на видљиву страну дела, на коју сте и ви гледали, чинећи свој премудри закључак. Но, ако се дода да они који читају, поју и слушају чтеније и пјеније нису обузети толико овим радњама, колико оним што садржи прочитано и певано; то у таквом испуњавању правила скоро ничег не остаје телесног. А када при посматрању светих икона и чињењу поклона, созерцавамо Божанске ствари и увиђамо силна побожна осећања, то се морамо сагласити да је испуњавање правила потпуно духовно, иако има своју видљиву страну. Они који се привикавају на правила, привикавају се и на сам начин њиховог испуњавања, али заједно са њим и на свете покрете ума и осећања под њиховим утицајем. Произилази да навика на молитвена правила не отелесује, већ одуховљује и не успављује ум, већ учи трезвеној и живој будности.

По вама и поклони наводе сан на ум. Но, ако се ви помирите са манастирским животом и остане-

те у обитељи, то ћете и сами почети чинити поклоне и тада ћете на делу осетити какво они имају разбуђујуће дејство на душу и ум.

Поклони разбуђују енергију духа и разбуђени дух потребује поклоне, т.ј. они свагда стоје у узајамној вези. Зашто код светих отаца, међу правилима васпитања духовног живота стоји и мноштво свакодневних поклона. Многи и сва правила молитвословља испуњавају посредством поклона, следејући указивањима прописаним у *следовању* Псалтира (богослужбени поредак употребе Псалтира – Г. Ђаченко: *Полный Церковно – Славянскій Словар*). Ја мислим да ви нисте толико далеко од црквено-молитвених радњи, да би дејство поклона ограничавали само наклонима главе и тела. А ако нисте знали шта су поклони, то знајте да су они директне последице буђења побожних мисли и осећања, а и сами са своје стране побуђују такве мисли и осећања, и као такви треба да буду прибројани средствима васпитања духа.

Да ли ви сами имате неко молитвено правило и да ли га испуњавате? И како га испуњавате? – Такође стојите пред иконама, читате молитве из молитвеника и чините поклоне? Осећате ли при томе да се ваш ум успављује? Ако не осећате, зашто онда друкчије судите о другима? Ако о другима судите тако, то дајте право и другима да суде о вама да ви само телом испуњавате правило, а ум ваш спава. Можете против тога помислити: како је то могуће? Ја сам учена. На то ћу вам рећи да је ученост – свим другачија област од духовног живота. Учена може још чвршће спавати на правилу од просте.

Писмо 33.

Ви настављате: „*Код монахиња ум спава, ња се зајо оне не моју одуирејти свакој бесмислици, и смајрајући је вражијим иривићењем, јачим од њих, оне јој се без борбе њоичињавају*“. Онда сте се ви дотакли спољашњих поредака благочестивог манастирског живота и неправилно их протумачили, а сада се дотичете унутрашње стране живота инокиња, – но, и њу не изображавате тачно. То што ви говорите, савршено је неодређено. Како ви знате шта се догађа у души монахиња? И не знајући, тврдећи да то и то бива, ви своја домишљања (претпоставке) излажете као нешто истинито. Ви мислите тако или вам се чини да је тако, и ви говорите да је то истина. То јест, ви своје помисли нисте подвргли расуђивању, већ сте их прихватили одједном. То значи да сте им се без борбе подчинили и тако потпали ономе што код монахиња осуђујете. А ако домишљања о другима не одговарају истини, онда се ради о клевети. А пошто је свака клевета од ђавола, то сте ви запали у ђаволе мреже, без обзира што ваш ум не спава, како се то вама чини. Не спава, а није могао да се одбрани од бесмислица засејаних врагом. **На само што није могао, већ није ни хтео, а није хтео зато што није приметио; а није приметио, јер не верује у мешање ђавола у своја дела. Под заштитом тога неверја, ђаво је пришао вашем уму и засејао у њега рђаве помисли.** Ово вам је друга награда за неверовање у вражије мреже.

Ви предпостављате да се монахиње не боре са помислима и да се потчињавају било чему што им дође на ум. Судаћи по претходно реченоме, ја могу закључити да ви то претпостављате судаћи по себи. Сачекајте, ступићете и сама у борбу, па ћете онда престати да тако мислите. И унапред примите вером, да ниједна монахиња не бива без борбе. Свака се бори, чим примети нешто неправилно и смуђујуће, – бори се са мислима, бори се са жељама, бори се са разним покретима осећања при непрекидним сусретима са другима. Ступајуће у обитељ пролазе претходно кроз силну борбу, пре него што буду примљене. И тако улазе у манастирски живот побуђене у духу на добро и решене да ратују за њега. И ратују, пазећи на себе. Понекад побеђују оне, понекад бивају побеђене, највише због тога што не приметите вражије мреже, које су обично вешто прикривене. Тако је то, а ви сасвим нетачно мислите о монахињама. Но, бива и таквих, како ви пишете; но то су изузеци, а не правило.

То што оне сваку рђаву помисао и сваки други рђави покрет унутра проистекао, сматрају да је од ђавола, – у томе нема грешке. Тако и јесте у самој стварности. Мешање врага у наша унутрашња и спољашња дела је шире и обухватније, наго ли што се то мисли уопште. И Свето Писмо то учи и опити светих потврђују. Уопште код хришћана, борба није против плоти и крви, већ против духовна злобе; код монахујућих, она се ожесточује до крајности. Произилази да нису монахиње које расуђују саобразно са овим, достојне укора, већ ви која судите противно овоме.

Изволите примити и држати се следећих ставова светих отаца: **у суми помисли које се роје у нама – има анђелских, људских и демонских.** Људске помисли су када се мисли о стварима сходно њиховој природи; на пример о злату као злату, његовом изгледу, својствима, добијању и сл. Ангелске, када се при овоме додају добре помисли, ка добру подстичуће; на пример, прослављење Творца при погледу на злато. Демонске, када се рађају страсни напади, који наводе на зло; на пример, при погледу на злато – мисао развеселити се њиме и сл. – Демонским помислима припада и мноштво мисли празних, пустих и привидно добрих, али које не могу довести добру, – нарочито када се оне рађају за време добрих занимања, – за време молитве и душекорисног читања и сл., и одвлачи од њих. Примите ово као начела, по којима ћете почети да разматрате своју унутрашњост. Ја додајем само: просудите сада сами све што мислите о своме уму, и колико само демонских помисли гајите, и не само гајите, него и ратујете за њих, као за најтачније погледе. – Пример за ово није далеко, – ваше суђење о монахињама навејано ђаволом.

Но, ви се нисте задовољили само овим, него додајете и своје омиљене фразе: „Неписменост и неприродан живот, – телесни труд прекомеран, храна оскудна и лоша; умни живот никакав и духовних поука нема“.

Овде нема ниједног тачног приговора. Неписмених, ви сада скоро да не можете срести. Многи и ступају у манастир већ писмени, а дру-

ги убрзо у манастиру науче да читају, тако да само неки остану неписмени. Но ни неписмени нису лишени добрих плодова писмености, – слушајући оно што читају писмени у цркви и келијама. При овоме писменост је само средство и није нешто од суштинског значаја овде, јер и неписменост може имати све што је потребно за спасење, ако има веру и смислено делује по вери; а писменост сама по себи не даје ништа суштински добро. Код вас учених, неписменост је исто што и проказа (губавост), а писменост је нешто свештено. То је груба предрасуда ваше касте.

А шта ви називате неприродним животом? Ако се то односи на монаштво, то је онда јеретичка мисао. Монаштво је природно, јер се директно (непосредно) тражи пробуђеним у нама духом нашим, а суштина вере Христове даје му праву настројеност, усмереност и дух. Изволите ово научити на памет, а када се утврдите у монаштву, тада ћете осетити како је ово истинито. – Ако неприродним називате и то што ћу вам после овога рећи, то погрешно судите и пројављујете грубо непознавање дела монашког.

Телесни труд је добро дело; рђава и оскудна храна одговарају монаштву: хлеб и вода су јело мудрих. И шта се ту може видети неприродно?! Испосништво и труд су средства монашка. О њиховој умесности или неумесности треба судити према циљу коме су прилагођени или неприлагођени. Ако је циљ монаштва природан, и пост и труд доприносе достизању овог циља, то су и они природни. Какав је циљ монаштва? Тај да се увек

буде са Богом, што је и једино на потребу. Пребивање са Богом омета, не мање од много другог, обилна исхрана и одмарање тела. Тада тело одебљава и као тешки тег вуче ка земљи. А када га оскудно хране и напрежу трудом, тада се оно истанчава и даје духу слободу да се узноси ка Богу и са Њим пребива нераздвојно. Видите, како труд и рђава исхрана пристоје монаштву и изволите одбацити ту празну мисао, да су они тобоже неприродни.

„Нема ни умног ни делатног живота“. Да ум код монахиња не спава, о томе је било речи – он је код њих заузет предметима своје врсте. Овде, ви чини се подразумевате научност. Како се монахиње нису науком бавиле, то се и сада научним предметима не занимају, то јест не читају и не мисле о томе. Ово је потпуно тачно. Чак и оне које су имале посла са наукама, одбацују их сада у страну. Но, то не значи да код њих нема умне делатности. Само што она код њих није окренута научним предметима. Ако би се одмеравало, који предмети стоје више, то би се предност свакако нашла на страни оних којим се занимају монахиње. Овде бих само једно рекао, – да су ти предмети вечни и да ка вечном спасењу воде, док су научни предмети привремени и заједно са временом сасвим ишчезавају, а спасењу могу само да не сметају, – а ако му припомажу, то само посредно и то под условом потпуног и непротивречног потчињавања првим.

Под делатним животом ви вероватно подразумевате живот ужурбане ревности у породици, у трговачким пословима, у пословима грађанске

и војне службе, у занатима и уметности. Таквог светског живота, код монахиња свакако да нема, али је код њих присутан својеврстан делатни живот, чак да кажемо да је он по предметима сличан светском животу. И у манастиру је присутна делатност као у породици, јер ту живи породица сестара срођених духом. Овде припадају трудови око припремања хране, пића, одевања, одржавања чистоће, обезбеђивања манастира и сл. Постоји и делатност слична оној код светских мајстора и уметника: то су шивење, везење, ткање, сликање. Све ово у својој укупности чини оно што сте ви назвали телесним трудом. Успут бих вас запитао, како је код вас произашло: “Труд телесни – прекомеран чак, а делатности никакве”? Но, претпостављам, да ви подразумевате овде самоиницијативну делатност, то јест нема такве делатности коју би свака монахиња сама предузимала, започињала, продужавала и завршавала, како већ годи њеној души. У манастиру делатности има, али су све по заповести или наређењу, а никако самоиницијативно. Овим се делатни манастирски живот суштински разликује од сличних делатности у свету. Но, у томе није некорисна, већ корисна страна делатности монахиња, по својој усмерености на главни циљ монаштва – **живети свагда у Богу. Главни непријатељ живота у Богу је многобрижје, које је главни покретач самоиницијативне светске делатности.** Од јутра до мрака, свакодневно, она гони светске предузимаче од једног посла на други, и не да им ни за тренутак мира. И никада им не дозвољава да се окрену Бо-

гу и пребивају у молитвеном узношењу ка Њему. Код монахиња нема места оваквом многобрижју. Оне и ступају манастир да би се избавиле од ове мучитељке. И избављају се. Ступањем у обитељ, свака монахиња добија своје послушање, а обитељ јој даје кров, храну, одећу и сваку заштиту. Како је ова страна савршено обезбеђена, то овде нема места многобрижју и оно одлази, а ум и срце код монахиња су савршено слободни и немају никаквих сметњи да пребивају у Богу, и Богом се наслађују. Оне, које разумно воде своје дело монаштва, убрзо и успевају у њему, и учвршћују се у својем циљу. Затим остаје да се само чува ова ризница. И оне је чувају. Свака монахиња има свој задатак који обавља у току читавог дана. Како су ти послови уобичајени, то не захтевају посебне пажње, те бива да руке раде, а ум са Богом разговара и храни тиме срце. Такву норму унутрашње настројености прописао је још свети Антоније Велики. Онда увидите да и код монахиња постоји делатни живот, – сличан животу мирјанки, с тим што код њих при овоме нема многобрижја које нагриза мирјанке, слобода од којег – по порецима манастирског живота – и омогућава да пребивају неодступно са Богом и у Богу.

Ви превише цените душевну делатност – то јест спознајну, предузимачку и уметничку, а нарочито спознајну. Но, знајте да је за духовни живот какав проводе монахиње, развијање душевне стране сасвим непотребно. Духовни спасоносни живот зачиње се и развија се независно од душевног развитка. Одсуство последњег не причињава ни-

какве штете првом и не умањује његову вредност. Сва душевност, па и она у њеном најбољем виду, своју вредност добија само онда када се потчињава потпуно духовности, а сама по себи је ништа за вечност. У будућем веку ће све бити духовно, а душевно ће отпасти и остати овде, као привремено. И ми видимо, какве светле личности произилазе из простих монахиња, када се оне подухвате свога дела како треба! Нама је теже то успети, јер је код нас душа сувише задебљала. Некад нам и пође за руком да је преиначимо и истањимо, а код њих је она увек спремна и оне делају духом из ње, оно што нају за потребно. Ваш положај у односу на циљ који сте изабрали, много је гори од положаја инокиња, које ви рђаво разумете.

Што се тиче вашег става да тобоже у манастиру нема никаквог духовног поучавања, то се потрудите да поново прочитате оно што сам написао против речи да „ум спава“ код монахиња. Овде додајем да пажљиве монахиње успевају у духовној науци и саме то не примећујући. Ради душевног знања треба много читати, а за дух је довољан један текст из св. Писма за цели дан, а понекад ниједан. Пажљиве монахиње, пазећи на оно што се чита из Псалтира, Јеванђеља, Апостола и из других прописаних књига и служби, добијају као дар од Господа, да се један или два, или више текстова приљубе тако срцу и обухвате собом читаву свест духовно сладошћу, а оне саме да зраче духовном опитношћу. Добивши ово, оне више не одвајају од њих пажњу, и све више и више развијају њихове мисли, хранећи се и насићујући се њима. Ето и

непрекидног низа поука за читав дан. Поуке добијене на овај начин се не заборављају, јер се оне не уче на памет, већ се примају срцем. И тако иде из дана у дан. Духовно поучавање се умножава и духовно знање нараста, јача и задобија све већу и већу пуноћу, док не постане целовито и свеобухватно. Многе монахиње удостојавају се овога, али не трубе о томе. – Ваше суђење је о овоме делу је врло неправилно. Хтео бих да допишем: осветите се; али ви то не можете учинити. После ћете и сами увидети.

Своју рецензију, ви овако закључујете: “ У самом манастирском животу не видим ничег радоснога за дух. Завист, злоба, лаж и деспотизам – то су главни покретачи овог затвореног живота, у коме нема никакве љубави према ближњем“. – Какви ужаси! Да се коса дигне на глави. Ви сте тачно допали ада, и то на првим корацима. Шта ли ће тек после бити? – Ах, јадна! Но, ја нећу да почнем да вас жалим, већ напротив приговарам: то вам је по заслуги за криво тумачење ствари. Од претходних ваших расуђивања ниједно се није показало правилним, а од неправилних – ово последње се показало најнеправилнијим. Ту се једино не може порећи управо то што ви ничег радосног не видите. Но, зато није крив манастирски живот, већ ваше незнање. Не видите, зато што немате очију које би правилно виделе. Завист, злоба, лаж бивају код неких, али у мањини и не као стална особина, већ као случајност: бивају и прођу. А ви сте све и за свагда запечатали овим особинама. То је већ болест учених – да се све уопштава.

Приметили сте то код једне или две, или сте чули о њима нешто слично и одмах сте одлучили: све су и свагда такве. – „Љубави према ближњем нема никакве“. Обитељ је заједница сестара и оне не носе узалуд ово име, већ заиста воле једна другу рођачки, али не по телесној, већ по духовној сродности. Да, бивају понекад и размирице; посвађају се, па се опет помире. И према придошлим у манастир гаје љубав, то јест делатно је пројављују по мери могућности, јер су и ови сами сиромашни и раде за манастир. Помагање потребитим лежи на манастиру и он ово испуњава колико зато има могућности. Код нас скоро да нема богатих обитељи. Једна-две, на прсте их можеш пребројати. Добростојећих има доста, али колико је тек, ако не и више – сиромашних. По томе и треба судити о њиховим добротинствима. А ви ништа не желите од овога да видите, па једнако тврдите: љубави нема.

А помињете и деспотизам! Ово ви споља посматрајући, видите деспотизам, а изнутра га нико не види. Зато што сви са тиме и у обитељ ступају, да би се одрекли своје воље и чинили оно што им се наложи, не расуђујући ради чега и зашто. Како су под тим условом и ступили у манастир, то и не виде ничег неправилног у томе, што се никоме овде не да да живи по својој вољи. У овоме је основа, не само не само манастирског, већ уопште духовног живота. **Одсецање своје воље и својег ума јесте услов за напредовање у духовном животу. Овај живот се не може развијати док је у снази „ја“.** Живот манастирски је сав

и управљен на то, да самеље у прах овај камен. И ко се радије подвргава овоме трењу, тај ће и пре успети у духовном животу. Ви судите по – светски, где „не узнемиравај ме“ представља основни закон живота. Ономе шта је главно у свету, томе мора бити супротно оно што је главно у монашком животу. Ви сте још мирјанка по духу и хтели би сте да манастир дише по светски, да би сте могли тамо лакше дисати. Но, ово је немогуће, зато се припремите да се задовољите оним што је противно свету, а следствено томе и ономе што није по вашем срцу.

Разгорео се ваш светски дух и ви дајете до знања: „Ја нисам мало у свету претрпела, али је све то много лакше од крста манастирског живота; само моје пребивање у манастиру је љути крст“. Ово сте ви рекли не разумевајући ствари; највише због тога што вас ђаво смућује и одвраћа ваше срце од манастира, не желећи да се растане од вас. Треба да идете насупрот овоме и **принудите себе да дођете до топлог расположења према манастирима, – према манастирима, какви они јесу, а не према њиховим идеалима.** Поставите ово себи за циљ и подвиг, на почетку промене вашег живота. Без овога ваше дело неће напредовати. Судећи по искрености са којом ви о свему говорите, наслућујем да ћете ви такође искрено говорити о манастиру и монаштву, супротно ономе што говорите сада. По мери вашег улажења у овај живот и опитног упознавања суштине истог, ваши судови ће отпадати један за другим. – Ово вам желим од све душе.

Писмо 34.

Пишете: „*На све начине се сѝарам да се навикнем на манасѝирски живојѝ и ако не зайочнем да живим у манасѝиру, ѝо ћу се смесѝијѝи било где близу манасѝира, да бих мојла свакодневно да будем на црквеним службама*“. А затим додајете: „*Доживела сам несхватљиву смесѝеносѝ, – и сѝрах, и жалосѝ, и бура ѝомисли ме је дујо мучила. Скоро да се нисам мојла ни молијѝи, но ијак сам се молила и Госѝод се смиловао и врајѝио ми мир са ујѝехама. Слава Боју за све*“.

О томе како ћете се и где сместити, за сада је боље не нагађати. Говорите себи: нека буде, како Бог устроји и чекајте. Господ ће све уредити, како и не очекујете. Но, ма како се устројио ваш живот, у манастиру или близу њега, – и у том и у другом поретку живота, пут ка спасењу није препречен, као што ни усхођење ка највишим духовним савршенствима није пресечено. Читаво дело је унутра, а спољашње је само помоћно средство за унутрашње. Да изгради Господ дух ваш како треба, тада ће се и спољашње – ма где живели – ускладити са тиме, само по себи.

У немирима и мукама, које сте ви претрпели, набоље је трпети и Богу се приљубљивати, молећи Његову помоћ и заступништво. Ви сте тачно ова стања назвали несхватљивим, јер заиста нису видни узроци који би их могли изазвати. Но, нећете погрешити, ако их припишете ђаво-

лу, који је по својој суштини тама и пометња, те зато узнемиреност и смућење, прати свакога кога се он дотакне. При томе, ви имајте и на уму, да ништа не бива без Божијег допуштења. Или вас кажњава Господ за нешто, – нарочито за гордост (превазношење) и осуђивање, или учи да када је у душу мир, не мислимо да је наша победа и да немамо више разлога да се узнемиравамо, те се може живети и опуштено. Ето учите се самосмиривању и неосуђивању других, и увек бити обзривим, и да са страхом и опрезом градите своје спасење.

Послао је Бог радост; благодарите му свесрдно, али кришом пазите не довлачи ли враг однекуд опет бреме на ваша леђа. Господ нам не шаље утеху за свагдашњу имовину, већ само да нам напомене: када нападне жалост и туга, не падајте духом, него се ободрите надом да ће они брзо проћи. А невољама дозвољава да нападају, да се не бисмо уобразили и почели мислити, да се и на земљи може живети спокојно, не залазећи надом иза њених граница.

Избаците из главе достизање мира. Он није земаљски житељ, већ небески. На земљу он свраћа само узгред. Спокојство срца – благодат Божија. Када га имате, благодарите Богу – но, не сматрајте га својим, као коначно установљено и утврђено стање. Тако се држите, па се нећете много збуњивати, када он оде и предајте себе Богу и примајте с а благодарношћу све што вам Он благоизволи послати.

Писмо 35.

Пишете: „Све су монахиње према мени грубе (сироје) и тако ме легају дивљим њољедом, да и не желим да говорим с њима“.-

Ако су оне и стварно сурове, а не чине се само вама таквим, онда је и то по заслуги. Како сте их наружили? Када би само оне то сазнале, добили бисте своје. Изволите сада заглађујте своју кривицу, крајње добродушним подношењем њихове суровости, иако је она – по моме уверењу – само привидна. Овоме бих додао: увек имајте једну намеру – држати себе у срцу пред Господом, онако како треба, а на оно што је споља не обраћајте велику пажњу. Када је присутно сећање на Бога, свест предстоји пред Господом са страхом и трепетом и припада са потпуном преданошћу Његовој светој вољи, – ово је норма потребног држања себе у односу на Господа. Када је тако, онда нека се други односе према вама како хоће. Ви им само не дајте повода и све ће код вас (у себи) кренути добро и предобро. Ма шта приметите код њих, све предајте Господу, не бринући се уопште је ли то правилно или не, или да ли ће бити праћено било каквим последицама по вас или не.

Ви сте донели одлуку: „Са грубима нећу ни да разговарам“. Но, не треба тако, већ се сами не прављајте ни са ким, а ако нека од њих сама почне, ви говорите кратко, скромно и усрдније. Поставите себи ово као закон и делујте тако, али не као да се светите за грубост, већ зато што се тиме

чувате од многих искушења, а посебно од празне и неразборите говорљивости.

Код вас је страст за уопштавањем. Срели сте једну-две грубе, па су вам све сурове и срдите, и хоће да вас прогутају. Учите се да не ширите, већ да сужавате своја оптуживања, да не бисте били неправедним судијом. И у овом случају грубост једне или две, објасните неком случајношћу.

Даље пишете: „А ево још невоље; ноге су се разболеле, па не могу ни у цркву да идем, а ни кући да стојим на молитви, и чиним се себи великом лењивицом“. Када у цркву не можете да идете, молит се кући. Ако у цркви не можете да стојите на молитви, молит се седећи. Можете чак и лежећи да испуњавате све прописане службе.

Испуњавајући их, читајте што је одређено у молитвенику са пуном пажњом, разумевањем и осећањем. Ако не можете све да прочитате, замените недочитано Исусовом молитвом, трезвено и са страхопоштовањем савршаваном. Можете и сваку службу читаву заменити овом молитвом, као што је указано у последованију Псалтира. Свакако било би боље напрегнути тело молитвеним трудом; али шта да се ради, када болест не да? Да вас савест не би узнемиравала прекорима за лењост, – одредити дужину сваке службе часовима; на пример после јутрење занимати се молитвом један и по сат, после вечерње са повечерјем – један сат. Затим ово одређено време читаво проводите у свесном мољењу Господу, Владици Богородици, Анђелу Хранитељу и светим. Молитве савршавајте или прописаним молитва-

ма, или молитвом Исусовим, – или наизменично, час онима из молитвеника, час овом последњом, све о једном се бринући, да се у молитвеној настројености не удаљујете од Бога и пуног страхопоштовања према Њему. Ако тако усрдно потрудите своју душу у занимању молитвом, то вас савест неће више укоревати због лењости.

За Господа нису вредни сами по себи, стајање на молитви, ишчитавање молитви и поклони, већ када је при овоме присутно усрдно ка Њему обраћање, са преданошћу Његовој светој вољи и са некаквом болећивошћу, која знаменује скрушеност срца. Тако се брините да будете настројени, било да сте у цркви или кући; било да стојите или седите. И ходећи и лежећи, тако себе треба држати.

ПОГОВОР

Свети Теофан Затворник као црквени писац^{1]}

Сав земаљски живот свети Теофан је посветио тражењу пута ка вечном животу. У својим делима он је показао тај пут и својим савременицима и потоњим генерацијама.

У свом опширном делу епископ Теофан се пројављује као значајни егзегет, морални учитељ и богослов Руске Православне Цркве. По садржају његова дела се могу разделити на три вида: морално – поучна, егзегетска и преводилачка.

Разноврсни су предмети и садржај стваралаштва Вишењског Затворника. Може се рећи да скоро ниједна страна духовног живота није испуштена из његовог дубоког и пажљивог истраживања. Но главном темом његовог стваралаштва јавља се спасење у Христу.

Основом за стваралачки рад светог Теофана служила су скоро искључиво дела источних црквених учитеља и аскета. Његови богословски

1] Архимандрит Георгије (Тертишњиков): Живот и делатност Теофана Затворника, издање поводом 100 година од претстављења светитеља, Солун 1994. године

радови блиско и тачно одражавају дух и карактер светоотачких аскетских погледа, који су били предметом његовог брижљивог, свестраног изучавања и постојане неослабљујуће пажње. Епископ Теофан је био „верни и типични настављач отачке традиције у аскетици и богословљу“ (Флоровски Г., Путеви руског богословља. Париз, 1939 г., с. 395.)

Значајно је то што светоотачки погледи нису били просто схваћени и усвојени светим Теофаном, већ су они свецело проникли у његов поглед на свет и као да су се растворили у њему и образovali једну нераскидиву целину. Отуда и онај огромни утицај који су испољавали погледи Светитеља на оне који су га познавали. Само човек који је сам проживевши, сам прошавши кроз ватру духовног опита, сам причасни дубинама духовног живота, могао говорити са људима са тако надахнутом свепобедном силом, која буди духовну енергију и рађа спремност на подвиге, какву је поседовао епископ Теофан.

„У својим делима свети Теофан иступа као самостални дубоки православни богослов- мислилац созерцатељног усмерења, чији су богословски појмови добили оригиналну форму и својеврсни систем“ (*О узвођењу ѿреосв. Теофана на сѣйен доктѡра боѡсловља*)

Он се стара да избегава формализам и схоластику, излажући своје мисли јасно и доступно за широки круг читалаца. „Сви формални термини наше школске науке, – пише Патријарх Московски и све Русије Сергије, – су у уму преосвеће-

ног Теофана добили најживотнији смисао и најбогатији садржај“ (*Православно учење о сѣасењу*. М. 1895 .г).

Нарочито велику вредност имају многобројни штампани радови Светитеља о хришћанској моралности. Овде ми можемо говорити о њему и као о великом мислиоцу и као о богомудром подвижнику, предлажућем за руководство другима учење светих отаца и лични опит духовног живота.

У својим делима преосвећени Теофан је изобразио идеал истински хришћанског живота и пута, који води до његовог достизања. По речима професора протојереја Георгија Флорофског, епископ Теофан „није градио ни догматске, ни морално-богословске системе, већ је само хтео да скицира слику хришћанског живота, покаже правац духовног пута и у томе је његово неупоредиво историјско значење“.

У његовим делима се излажу такође основе светоотачке психологије. Разматрајући душевне и духовне способности човека, Светитељ дубоко прониче у његов унутрашњи свет. Ово разматрање одликује се упечатљивом снагом и дубином самопосматрања. „Аутор као да се спушта у тамна лавиринте духа и и свугде успева да разликује танана пројављивања моралног начела“.

Епископ Теофан је у својим делима са дубоком психолошком проницљивошћу осветлио главне етапе духовног развитка хришћанина. **Основна идеја свег његовог моралног учења јесте идеја богоопштења, која чини суштину хришћанског живота.** Пуни духовно-благодатних сила,

дела преосвећеног Теофана не само да побуђују хришћанина на покајање, исправљење и благодатно обновљење у Христу, него му показују и пут живог и стварног општења са Богом. „Својим многобројним надахнутим писанијима, – говорио је Патријарх Московски и све Русије Алексеј (Симански), – преосвећени Теофан нас учи унутарњем духовном општењу са Богом. Он је сав погружен у човека и у указивање путева његовог тајанственог општења са Богом под окриљем Цркве“.

Међу делима епископа Теофана ми скоро да не срећемо радова који носе изразито догматски карактер, но пошто морално учење хришћанства стоји у нераскидивој вези хришћанским догматима, то ми у њима налазимо и откривање догматског учења. Особеношћу раскривања хришћанске догматике код њега, јавља се јасност погледа на најтеже и кључне пунктове ове гране богословља. По сведочанству комисије професора Петровградске духовне академије у делима епископа Теофана „неки пунктови догматског учења су нашли не само потпуно и основано раскривање, него и такве формуле које православна отачаствена догматика до овога није имала. Нарочито је ово нужно казати у односу на истине учешћа сва три Лица Свете Тројице у различитим моментима нашег спасења са преовлађујућим преимућством једног од Лица Свете Тројице у том или другом моменту нашег спасења“.

Једним од најважнијих животних подвига преосвећеног Теофана јављају се његови значајни

напори у објашњавању речи Божије, који представљају вредни допринос православној библистици.

Епископ Теофан се сматра водећим егзегетом свог времена. У његовим делима „пажљиви читалац налази... не само све потребно за потпуно и јасно разумевање свештеног текста, али заједно са тим и дубоко промишљено и проосећано разјашњење мноштва разноврсних догматских и нарочито морално – хришћанских истина, појмова, питања“.

Преводилачка делатност светог Теофана не одељива је од његових богословских дела. Најважнији из његових преводилачких радова је – „Добротољубље“ – посвећено духовном животу великих учитеља древног хришћанског аскетизма. „Добротољубље“ представља собом широко и свестрано изображење и тумачење различитих аспекта духовног живота – Од најпростијих запажања до највиших и најнадахнутијих созерцања, изражених са необичном дубином.

Нарочити вид литерарних радова преосвећеног Теофана – су многобројна писма која је он размењивао са свима који су молили његове савете, подршку и одобрење.

Кроз своја одухотворена писма Светитељ је обилно проливао зраке Божанске светлости на грешни свет. Ова писма су имала несумњиво важно значење за оне који су их добијали и она су била истинским руководством у њиховом моралном животу и великом радошћу и духовном утехом за многе душе у тешким тренуцима. Писма Свети-

теља, значајна су и због тога што се у њима осликава његова личност као учитеља Цркве Христове. Садржај писама је разноврстан, али је њихов основни тон – морално поучни. Она као и књиге, садрже одговоре на једно исто велико питање – о путу ка спасењу. „**Најбоља употреба дара писања – учио је свети Теофан – јесте његово обраћање на уразумљење и пробуђење грешника из греховног сна**“ („*Пути ка спасењу*“).

Многи ревносни иноци, представници интелигенције и простог дубоковерујућег руског народа су чинили велику духовну породицу богомудрог архипастира. Најбољи савременици су видели у њему истински светионик хришћанства и свецелом душом су стремили да имају духовно општење са њим, чију могућност је откривала преписка.

Сав свој земни живот свети Теофан је посветио служењу Богу и људима. Он је припадао оним личностима, чије је име било широко познато и дубоко поштовано на свим крајевима православне Русије од људи разних звања.

Као што је тачно приметио светитељ Теофан у једном од својих дела: „*Умрли насћаваљају да живе и на земљи кроз своја добра дела*“ (*Мисли за сваки дан у години*). Добра дела епископа Теофана су пре свега његова многобројна дела, која чине епоху у развоју православне богословске науке.

Постоје дела људска која су се наметнула својим широким и свеобухватним значењем, а такође и својим деловањем и утицајем на човечанство, простирући се на далека времена, пространства и

покољења. Постоје велика произведења у области науке, уметности и литературе, преко којих се њиховим ауторима подиже нерукотворени споменик. Но сва се та дела људске мудрости, онолико колико служе земним интересима и циљевима ограничавају на земаљску привремену славу.

Произведења богоподобног људског духа се могу простирати својим значајем и утицајем на недогледно време и покољења и изаћи из граница дате епохе, па се чак и удаљити својим последицама у далеку, недогледну и непознату будућност – привлачећи собом тамо душе, умове и срца људи који у њима налазе духовну храну, највише руководство и задовољење својих суштинских духовних потреба и стремљења.

У години блажене кончине епископа Теофана (1894. г.) на страницама „Црквеног весника“ било је речено о њему да „име његово неће угаснути са његовом кончином, већ ће са нарастањем духовне самосвести у друштву приобретати све већу познатост и славу, као име великог духовног просветитеља, који је умео да да одговоре на најсуштинскија питања духовног живота“.

Интересовање за личност и дело светог Теофана није се угасило ни у наше дане. О томе сведочи један од истакнутих савремених јерарха Руске Православне Цркве – митрополит Мински и Гродњенски Филарет, Патријаршијски Егзарх све Белорусије: „Дела епископа Теофана – пише он, – дају руководство духовном устројењу живота. Оно представља собом одговор на мноштво проблема његове духовне деце, који истичу из једног

– јединственог питања, које је постало такође на-словом једне од књига епископа Теофана: „*Шта је духовни животи и као се он усипројава?*“ Ово је основно животно питање за сва времена и оно стоји такође пред хришћанима наших дана“.

У реферату сталног члана Свештеног Синода, митрополита Крутичког и Коломенског Јувеналија, прочитаном на Помесном Сабору РПЦ, (1988. г.) посвећеном хиљадугодишњици Крштења Русије, каже се: „Епископ Теофан Затворник је канонизован као подвижник вере и благочешћа, који је дубоко утицао на духовни препород њему савременог друштва. Својим молитвеним созерцатељним подвигом, чистотом срца, целомудријем и благочестијем, сачуваним у њему од младости, свети Теофан је стекао дар опитног достизања светоотачке аскезе. Овај опит он је изложио као богослов и егзегет у својим многобројним радовима, који се могу разматрати црквеним чадама као практична помоћ у делу хришћанског спасења“.

Реке богомудрих савета и поука, потоци воде живе Учења Христовог истекли су из уста и срца светитеља Теофана. Ово је непропадљива ризница, драгоценост наслеђе остављено њиме синовим Православне Цркве.

Сва дела преосвећеног Теофана преиспуњена су благодаћу Христовом, духовном силом, искреношћу и дубоком вером, усрдне жеље за спасењем свакога човека. Дубоки и непрекидни источник духовне мудрости – представљао је собом епископ Теофан. Није случајно што се његова творења

називају путеводном звездом за све подвижнике богословске науке и истинитог хришћанског живота.

Интересовање за личност и дело светог Теофана Затворника пројављује се и на Православном Истоку. У „Религиозно-етичкој енциклопедији“, издатој у Атини на грчком језику, 1965. године, епископ Теофан се назива једним од „најзначајнијих руских духовно-аскетских писаца 19. века“.

Велики ауторитет светог Теофана у православној свету не објашњава се само теоретском вредношћу његовог учења, него и практичном коришћу, која се пројавила у плодотворном утицају на људе: под непосредним утицајем његових дела многи су се посвећивали хришћанским подвизима.

Дела епископа Теофана добијају нарочиту актуелност у наше дане, јер савремени човек иштући духовни препород може наћи духовни препород и одговор на многа питања свог постојања. Свети Теофан предстаје пред нама на само као аскета – подвижник Цркве Христове, не само као уважени јерарх и светитељ њен, него и као један од оних о којима свети апостол Павле каже да се јављају „као светила у васиони“ (Флб. 2, 15).

САДРЖАЈ

1. О слепој и видовитој вери. Како решавати недоумице о предметима вере.....	5
2. О вечности мучења нераскајаних грешника. Исправљање погрешних мишљења о томе како усагласити Божије милосрђе са вечношћу мучења.....	10
3. Они који воле Бога боје се Божијег гнева за грехе. Ми грешимо из слабости према греху, али увек по својој вољи. Средство да се избегне грех гнева и плаховитости. Начин да се уздржимо од свега рђавога.....	27
4. Главна мисао јеванђељске приче о неправедном управитељу. Како обезбедити своју будућност добротинствима и милостињом.....	30
5. О другом доласку Господа и свеопштем васкрсењу.....	35
6. О сазнавању себе грешним и започињању исправљења. О поклоништву у Јерусалим. О читању Псалтира.....	38
7. Исправка неправилних мишљења о другом доласку и суду. О васкрсењу мртвих. О суду после смрти. Како треба живети да би се било спашеним. Пут спасења – верно испуњавање заповести Божијих.....	39
8. Писмо у Петровград поводом тамошњих јереси. О проповеднику вере који не долази у име Цркве.....	46

9. О добрим и неисправним свештеницима. О свесрдној молитви Господу за исправљење ближњег.....	89
10. О молитви. О стицању нерасејане молитве. Истинска молитва је узношење ума и срца Богу.....	92
11. О честољубљу. Како се борити са њим.....	95
12. О борби са расејаношћу. Како стицати и постизати унутрашњу топлину и сабраност. Како свим делима (пословима) придавати богоугодни карактер.....	97
13. О борби са тескобом, разлењеношћу душе и слабљењем воље. Како загрејати охладнелу душу.....	99
14. Поводом избора безбрачности. О ревности за испуњавањем заповести. О стицању чистоте срца. О унутрашњој борби.....	100
15. О достојном причешћивању. Колико се често треба причешћивати.....	102
16. О борби са осуђивањем и оговарањем. Уместо осуђивања треба се молити за ближње. Треба себе доучавати, а не друге.....	104
17. О борби са властољубљем.....	105
18. О учењу Јеванђеља напамет. О примењивању Јеванђеља на свој живот.....	107
19. О одговорима на прекоре због остављања друштвеног живота. Иштући спасења не живи за себе. О одрицању од света и безбрачном начину живота.....	108
20. О борби са разлењеношћу и призивима на попуштање себи. Трпљење – основа живота за спасење.....	116
21. О безосећајности срца.....	119
22. О усаглашавању Јеванђељских прича о хођењу жена мироносица на гроб Господњи....	121
23. Спољашње устројење Цркве је израз унутрашње настројености душе и води ка про-	

буђењу и укрепљивању унутарњег; сушти- на дела је унутрашњи живот и да се духом у Богу живи. Ђаво је многе скренуо са пута, намећући да Богу треба служити духовно, а спољашње треба одбацити.....	141
24. О саможаљењу и самоугађању	146
25. Поводом несрећних догађаја у животу. Господ нас никада не оставља, већ само даје разне положаје и стања. Све што је од Бога бива на суштинско добро наше	151
26. О решењу да се остави свет и посвети себе слу- жењу Господу. О духовном руководству	159
27. О молитви са смирењем. О молитви црквеној и домаћој. Треба васпитавати у себи молитву .	161
28. О животу у манастиру – спољашњем и унут- рашњем. Нико, сем Господа, не може научи- ти истинском познању себе.....	163
29. О гордости и честољубљу. Какве бивају проја- ве гордости.....	165
30. О надзирању себе. Бог суди о човеку какав је он унутра, у срцу.....	167
31. О ревности за правду, која није од Бога. О чу- вању душевног мира	169
32. О монашком животу. О молитвеном правилу са поклонима	172
33. О мешању ђавола у наша унутрашња и споља- шња дела	177
34. О трпљењу искушења. Ђаво је по својој суш- тини тама и пометња, зато немири и смете- ност прате онога кога се он додирне.....	188
35. О сећању на Бога и потребном држању себе у односу на Бога. О домаћој молитви. О усрд- ном обраћању Богу	190
Поговор: Св. Теофан Затворник као писац	193